

**VERKKOALUSTAN YLLÄPITÄJÄN VASTUU
ALUSTALLA TAPAHTUNEISTA OIKEUDENLOUKKAUKSISTA
erityisesti tekijänoikeusloukkausten ja huumekaupan näkökulmasta**

Joona Kuruaho

Maisteritutkielma

Oikeusinformatiikka

Kevät 2021

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Verkkoalustan ylläpitäjän vastuu alustalla tapahtuneista oikeudenloukkauksista – erityisesti tekijänoikeusloukkausten ja huumekaupan näkökulmasta

Tekijä: Joonas Kuruaho

Koulutusohjelma: Oikeustiede

Työn laji: Maisteritutkielma

Vuosi: 2021

Sivumäärä: XXV + 101

Kieli: Suomi

Tiivistelmä

Internetin myötä niin työmme kuin vapaa-aikamme ovat siirtyneet uuteen verkkoympäristöön, jossa olemme alati riippuvaisia erilaisten tietojärjestelmien ja -verkkojen moitteettomasta toiminnasta. Verkkoyhteiskunnalla on kuitenkin oma käänköpuolensa, ja myös arjen negatiiviset ilmiöt ovat seuranneet kehitystä: teknologian myötä myös rikollisuus kehittyä ja löytää uusia keinoja sopeutua sille asettamiimme esteisiin.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kysymystä siitä, minkälaisissa tilanteissa ja millä oikeudellisilla perusteilla vastuu käyttäjän verkkoalustalla suorittamasta oikeudenloukkauksesta voidaan ulottaa verkkoalustan ylläpitäjään. Tutkimuksella pyritään selkeyttämään tämänhetkistä, vastuukysymyksen kannalta epäselvää oikeustilaa. Kysymystä tarkastellaan erityisesti tekijänoikeusloukkausten ja huumekaupan näkökulmasta. Pääasiallisena tutkimusaineistona toimivat kansallisesti velvoittavan lainsäädännön ohella Euroopan unionin tuomioistuimissa ja kansallisissa oikeusasteissa käsitelty oikeustapaukset sekä oikeustieteiden parissa aiheesta käyty keskustelu. Tutkimusaineiston pohjalta tehtyjä alustavia johtopäätöksiä on verrattu korkeimman oikeuden tiedostojenjakoä vertaisverkossa koskevaan Finreactor-tapaukseen sekä vastikään Helsingin hovioikeudessa käsiteltyyn Tor-verkon laitonta huumekauppaa koskevaan Sipiläkanava-tapaukseen niiden todentamiseksi.

Tutkimustulosten perusteella ylläpitäjän vastuun voidaan katsoa syntyvän ennen kaikkea tilanteessa, jossa ylläpitäjä oikeudenloukkauksia koskevasta tietoisuudesta huolimatta ryhtyy loukkauksia mahdollistaviin taikka niitä edistäviin toimiin toimenpiteisiin. Vastuuta ei tietoisuudesta huolimatta voida katsoa syntyvän pelkän passiivisuuden perusteella, ellei ylläpitäjää velvoita esimerkiksi asiaa koskeva tuomioistuimen päätös taikka lain nimenomainen säännös. Vastuuta puoltavat oikeudenloukkausten suuri määrä sekä menettelyn pitkä ajallinen kesto. Vastuu voi konkretisoitua tekijävastuun ohella lähinnä avunantovastuuna. Nykyinen, usein tuomioistuimen päätöksen ensimmäisenä asteena vaativa menettely oikeudenloukkauksiin puuttumiseen voi kuormittaa tuomioistuinlaitosta sekä olla asianosaisten kannalta hidas ja vahinkojen rajoittamisen suhteessa myös tehoton menettelytapa. Yksi potentiaalinen ratkaisu on ilmoitusmenettely, jossa aktiivisia toimenpiteitä

edellytetään tuomioistuimen päätöksen sijaan lain muotovaatimukset täyttävän ilmoituksen perusteella. Nykyhetkisen oikeustilan voidaan joka tapauksessa katsoa puoltavan tilanteen selkeyttämistä joko lainsäädännön tai korkeimman oikeuden nimenomaisen kannanoton tasolla.

Avainsanat: Ylläpito, vastuu, verkkoalusta, tekijänoikeusrikollisuus, huumausainerikollisuus

Abstract

After the dawn of the internet many aspects of our everyday lives have migrated to a new online environment where we are increasingly dependent on the functioning of information systems and networks. The network society does, however, come with its flip side and this migration of day-to-day matters also includes detrimental aspects of life: as technology advances and finds new ways to cope with our ever-changing society, so does crime.

The aim of this thesis is to examine the question of what types of circumstances may the administrator of an online platform be held liable for the user's infringing behavior and on what legal basis. This question is evaluated mainly from the point of view of drug-related crime and copyright infringement with the intention of gaining a more complete understanding of the current rather ambiguous state of law. In answering this question, we have taken note of domestic legislation, legal literature, as well as cases examined by national courts and the Court of Justice of the European Union. The tentative conclusions have been compared to two Finnish cases regarding the liability of peer-to-peer content sharing services and Tor-based web forum administrators to verify their validity.

The findings state that primarily the conducting of administrative actions that enable or aid the user's criminal behavior while being aware of the illegal activity may establish liability. On the other hand, passivity based only on a general knowledge of the crimes may be seen as insufficient unless the administrator is bound by a specific provision or a court ruling. Other factors that emphasize liability include the amount and the ratio of illegal content on the platform and the duration of the conduct. Administrators have in previous cases been convicted as either principal offenders or abettors. While the state of law is still quite incoherent, we should seek alternatives to current procedures that will not exorbitantly strain the administrators, the offended parties, or the judiciary while remaining as effective as possible. To this end, we could consider developing and expanding current notification-based procedures in which preventive actions are required after a formal notification. However, it is clear that the state of law should be clarified with either legislation or an expressed acknowledgement by the Supreme Court of Finland.

Keywords: Administration, liability, online platform, copyright infringement, drug-related crime

SISÄLLYS

LÄHTEET	IV
LYHENTEET	XXIV
I JOHDANTO	1
1 Tutkimuksen yleinen aihepiiri ja ongelmakenttä	1
2 Tutkimuskysymys	2
3 Tutkimuskysymyksen rajaus	3
4 Määritelmiä	4
5 Tutkimuksen metodi	6
6 Tutkimus oikeudenalajaottelussa ja edeltävä tutkimus	7
7 Tutkimuksen rakenne	8
II NYKYPÄIVÄN VERKKOYHTEISKUNTA JA VERKKOVÄLITTEISET OIKEUDENLOUKKAUKSET	9
1 Oikeudellistuvan verkkoyhteiskunnan arkea tältä ja viime vuosituhanneelta	9
1.1 Modernin tietojenkäsittelyn ja internetin lyhyt historia	9
1.2 Informaatioyhteiskunnasta verkkoyhteiskuntaan – ja sen yli?	11
2 Verkkoyhteiskunnan oikeudellinen viitekehys	13
2.1 Verkkoalustat yhteiskunnan ja arjen tukipilarina	13
2.2 Oikeudellinen riskiyhteiskunta?	14
2.3 Yksityisyyden ja henkilötietojen suojaava lainsäädäntö	15
2.4 Sananvapautta koskeva lainsäädäntö	16
2.5 Viranomaistoimintaa koskeva lainsäädäntö	17
2.6 Verkkopalveluita koskeva lainsäädäntö	18
2.7 Oikeudellistuneen verkkoyhteiskunnan (lähi)tulevaisuuden haasteita	19
3 Verkkovälitteisten oikeudenloukkausten erityispiirteet	20
3.1 Kyberrikollisuuden kehitys toimistoautomaatiosta 2020-luvulle	20
3.2 Kyberrikoksen käsitteestä	21
3.3 (Muut) verkkovälitteiset oikeudenloukkaukset	24
3.4 Verkkovälitteisten oikeudenloukkausten sääntely	24
3.5 Ilmiön selitysmalleista	25
3.6 Oikeudenloukkausten alustat	28
3.6.1 Verkkoalustat osallistumisen perustana	28
3.6.2 Sosiaalinen media	29
3.6.3 Tallennuspalvelut	30
3.6.4 Kuvalaudat	32

3.7 Tor-verkko: Riskialtis ja riskitön?	33
3.7.1 Syvän ja pimeän verkon käsitteistä	33
3.7.2 Tor-verkko osana pimeää verkkoa	34
3.7.3 Rikollinen Tor-verkko	35
3.7.4 Yksityisyyden suoja vastaan turvallinen verkkoyhteiskunta?	36
III VERKKOALUSTAN YLLÄPITOON LIITTYVÄT VASTUUKYSYMYKSET	38
1 Yleistä vastuun kohdentumisesta verkkokontekstissa	38
1.1 Osapuolet ja vastuullisen tahon määrittäminen	38
1.2 Ylläpidon rooli verkkoalustojen toiminnassa	39
2 Rikos- ja siviilioikeudellisen vastuun perusteista	40
2.1 Rikos- ja siviilioikeudellisen vastuun välisestä rajanvedosta	40
2.2 Varsinainen ja epävarsinainen laiminlyöntivastuu	41
2.3 Tekijävastuusta ja osallisuudesta	43
2.3.1 Tekijävastuu	43
2.3.2 Osallisuus	44
2.3.3 Avunannon ja rikoskumppanuuden välisestä rajanvedosta	45
3 Ylläpitäjän vastuun lainsäädännöllinen perusta	45
3.1 Verkkoalustan ylläpitoon liittyvän toiminnan luonteesta	45
3.2 Ylläpitäjän vastuu lainsäädännössä	47
3.2.1 Laki sähköisen viestinnän palveluista	47
3.2.2 Tekijänoikeuslaki	48
3.2.3 Rikoslaki	49
3.2.4 Sananvapauslaki	49
3.3 Ylläpitäjän vastuu kansallisessa oikeustieteellisessä keskustelussa	51
3.4 Ylläpitäjän vastuu eurooppalaisessa oikeustieteellisessä keskustelussa	56
3.5 Havaintoja ja vastuun soveltumista koskeva alustava hypoteesi	58
4 Ylläpitäjän vastuu huumekauppaa koskevan oikeuskäytännön valossa	59
4.1 Huumekauppaa 2000-luvulla	59
4.1.1 Johdanto	59
4.1.2 Huumausainerikoksista	60
4.1.3 Tor-verkosta Snapchatiin: Huumekaupan alustat	61
4.1.4 Uudet aluevaltauksset: ”Vuotamista” vai luontainen kehitysaskel?	63
4.2 Huumekauppaan liittyvät vastuukysymykset verkkokontekstissa ja ylläpitäjän osallisuus huumausainerikokseen	63
4.3 Tapaus Sipulikanava	65
4.3.1 Tapauksen merkitys tutkielman kannalta	65

4.3.2 Taustatietoa tapauksesta.....	65
4.3.3 Tapauksen käsittely käräjäoikeudessa.....	66
4.3.4 Tapauksen käsittely hovioikeudessa.....	69
4.3.5 Korkein oikeus ja tapauksen tulevaisuus	72
5 Ylläpitäjän vastuu tekijänoikeusloukkauksia koskevan oikeuskäytännön valossa.....	72
5.1 Tekijänoikeudesta ja sen loukkauksista.....	72
5.2 Tapaus Finreactor	74
5.2.1 Tapauksen merkitys tutkielman kannalta	74
5.2.2 Tapauksen käsittely käräjä- ja hovioikeudessa	75
5.2.3 Tapauksen käsittely korkeimmassa oikeudessa	77
IV TUTKIMUSTULOSTEN TARKASTELU	79
1 Vastuun perusteista sekä tapaukset erottavista ja yhdistävistä tekijöistä	79
2 Tietoisuus vastuun edellytyksenä	80
3 Aktiivista vai passiivista: Yhteisymmärryksen perusta ja sallimisen osoitus?	84
4 Erityisen oikeudellisen velvollisuuden olemassaolo	86
5 Passiivista ylläpitoa koskeva ongelma.....	87
6 Alustan tarkoitus.....	90
7 Tekijävastuun ja osallisuuden välisestä rajanvedosta sekä sanktioista	92
8 Ylläpidon oikeusasema ja sananvapausnäkökulma	94
9 Tulevaisuudenkuvia ylläpitäjän vastuusta	96
V JOHTOPÄÄTÖKSET	99

LÄHTEET

Kirjallisuus

Aunola, Seppo: Kosmoskynästä kompuutteriin: Poliisin tietojenkäsittelyä 50 vuotta. Poliisihallitus, Helsinki 2011.

Barendt, Eric: Anonymous Speech: Literature, Law and Politics. Hart Publishing 2016.

Beck, Ulrich: Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine andere Moderne. Suhrkamp, Frankfurt 1986.

Bergman, Michael: White Paper: The Deep Web: Surfacing Hidden Value. Journal of Electronic Publishing, 7(1), August 2001. Michigan Publishing 2001.

Block, Frank: Analog and digital computer theory. International Journal of Clinical Monitoring and Computing, 4(1). Springer Verlag 1987, s. 47–51.

Boucht, Johan; Frände, Dan: Suomen rikosoikeus: Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. 2. uudistettu painos. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 29. PunaMusta Oy, Tampere 2019.

Burruss, George; Bossler, Adam; Holt, Thomas: Assessing the Mediation of a Fuller Social Learning Model on Low Self-Control's Influence on Software Piracy. Crime & Delinquency, 59(8), December 2012. SAGE Publications 2012, s. 1157–1184.

Cohen, Lawrence; Felson, Marcus: Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach. American Sociological Review, 44(4), August 1979. University of Illinois, Urbana 1979, s. 588–608.

Colangelo, Giuseppe; Maggiolino, Mariateresa: ISPs' Copyright Liability in the EU Digital Single Market Strategy. International Journal of Law and Information Technology, 26(2), Summer 2018. Oxford University Press 2018, s. 142–159.

Crick, Matthew: Power, Surveillance, and Culture in YouTube™'s Digital Sphere. Advances in Social Networking and Online Communities. Information Science Reference 2016.

De Vivo, Marco; Carrasco, Eddy; Isern, Germinal; De Vivo, Gabriela: A Review of Port Scanning Techniques. Computer Communication Review, 29(2), April 1999. ACM SIGCOMM 1999, s. 41–48.

Demant, Jakob; Bakken, Silje; Oksanen, Atte; Gunnlaugsson, Helgi: Drug dealing on Facebook, Snapchat, and Instagram: A qualitative analysis of novel drug markets in the Nordic countries. *Drug and Alcohol Review*, 38(4), March 2019. Taylor & Francis Group 2019, s. 377–385.

Drucker, Peter: The Rise of the Knowledge Society. *The Wilson Quarterly*, 17(2), Spring 1993. Woodrow Wilson International Center for Scholars 1993, s. 52–71.

Erickson, Kristofer; Kretschmer, Martin: "This Video is Unavailable". Analyzing Copyright Takedown of User-Generated Content on YouTube. *Journal on Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, 9(1), May 2018. Humboldt University 2018, s. 75–89.

Foley, Sean; Karlsen, Jonathan; Putnins, Talis: Sex, Drugs, and Bitcoin: How Much Illegal Activity Is Financed Through Cryptocurrencies? *Review of Financial Studies*, 32(5). Oxford Academic 2019, s. 1798–1853.

Fredman, Markku; Järvinen, Petteri: Tietomurto, vahingonkorvaus, korvauksen sovittelu. *Defensor Legis*, 2003/4, s. 764–769.

Frosio, Giancarlo: To Filter, or Not to Filter - That Is the Question in EU Copyright Reform. *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*, 36(2), 2018. Yeshiva University 2018, s. 331–368.

Goel, Sanjay; Miesing, Paul; Chandra, Uday: The Impact of Illegal Peer-to-Peer File Sharing on the Media Industry. *California Management Review*, 52(3), May 2010. SAGE Publishing 2010, s. 6–33.

Guarnieri, Massimo: The Unreasonable Accuracy of Moore's Law. *IEEE Industrial Electronics Magazine*, 10(1), March 2016, s. 40–43.

Haaparanta, Leila; Niiniluoto, Ilkka: Johdatus tieteelliseen ajatteluun. *Verkkopainos*. Gaudeamus, Helsinki 2016.

Hannula, Ilari; Neuvonen, Riku: Internetin keskustelupalstan ylläpitäjän vastuu rasistisesta aineistosta. *Lakimies*, 3/2011, s. 527–548.

Hanuz, Bianca: Direct Copyright Liability As Regulation Of Hosting Platforms For The Copyright-Infringing Content Uploaded By Their Users: Quo Vadis? *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, 11(3), 2020, s. 315–339.

Hautamäki, Antti (toim.): Suomi teollisen ja tietoyhteiskunnan murroksessa – Tietoyhteiskunnan sosiaaliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset. Suomen itsenäisyyden juhlarahaston julkaisusarja SITRA 154. Helsinki 1996.

Honkasalo, Brynolf: Suomen rikosoikeus: Yleiset opit - Toinen osa. Toinen painos. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-Sarja N:o 34. Helsinki 1967.

Horder, Jeremy: Ashworth's Principles of Criminal Law. 9th Edition. Oxford University Press 2019.

Huttunen, Anniina: Tekijänoikeusrikoksen ja -rikkomuksen tunnusmerkistöt ja seuraamukset epätäsmällisyyskiellon näkökulmasta tarkasteltuna. Teoksessa *Sorvari, Katariina* (toim.): Teollisoikeudellisia kirjoituksia VIII. Turun Yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2007, s. 1–46.

Ioan-Cosmin, Mihai: Overview on Phishing Attacks. International Journal of Information Security and Cybercrime, 1(2), 2012. RAISA 2012, s. 61–67.

Jardine, Eric; Lindner, Andrew; Owenson, Gareth: The potential harms of the Tor anonymity network cluster disproportionately in free countries. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 117(50), December 15. 2020, s. 31716–31721.

Kangas, Urpo: Lesken oikeudellinen asema: Oikeusdogmaattinen tutkimus lesken sosiaaliturvan laajuudesta. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 1982.

Kangas, Urpo: Minun metodini. Teoksessa *Häyhä, Juha* (toim.): Minun metodini. Werner Söderström Lakitieto Oy, Helsinki 1997, s. 90–109.

Karhula, Päivikki: Sähköpaimen - Kansalainen ubiikkiyhteiskunnan varjossa. Teoksessa *Karhula, Päivikki* (toim.): Paratiisi vai panoptikon? Näkökulmia ubiikkiyhteiskuntaan. Eduskunnan kirjaston tutkimuksia ja selvityksiä 10. Eduskunnan kirjasto, Helsinki 2008, s. 11–82.

Karjalainen, Karoliina; Hakkarainen, Pekka; Salasuo, Mikko: Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoraportti 2/2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2019.

Karjalainen, Karoliina; Savonen, Jenni; Hakkarainen, Pekka: Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet: Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992–2014. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 2/2016. Juvenes Print, Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere 2016.

Kimpimäki, Minna: Verkkoalustan ylläpitäjän vastuu alustalla tehdystä rikoksesta. Teoksessa *Päläs, Jenna; Määttä, Kalle* (toim.): Jakamistalousjuridiikan käsikirja. Verkkopainos. Alma Talent Oy, Helsinki 2019, s. 481–512.

Kivivuori, Janne; Aaltonen, Mikko; Näsi, Matti; Suonpää, Karoliina; Danielsson, Petri: Kriminologia. Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Gaudeamus Oy 2018.

Kojima, Takashi: The Japanese Abacus: Its Use and Theory. Twenty-fifth printing. Charles E. Tuttle Company, Japan 1970.

Kolehmainen, Antti: Tutkimusongelma ja metodi lainopillisessa työssä. Teoksessa *Miettinen, Tarmo*: Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellistenopinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Verkkopainos. Edita Publishing Oy 2016, s. 106–134.

Korpisaari, Päivi: Sananvapaus verkossa – yksilöön kohdistuva vihapuhe ja verkkoalustan ylläpitäjän vastuu. *Lakimies*, 7–8/2019, s. 928–952.

Krause, John: Hack Attack. *ABA Journal*, 88(11), November 2002. Molly McDonough 2002, s. 51–55.

Kruithof, Kristy; Aldridge, Judith; Décary-Hétu, David; Sim, Megan; Dujso, Elma; Hoorens, Stijn: Internet-facilitated drugs trade: An analysis of the size, scope and the role of the Netherlands. RAND Europe 2016.

Kärkkäinen, Mika: Informaatiovirrat sähköisessä kaupankäynnissä – Internet-kauppa synnyttää uusia oikeudellisia kysymyksiä. Teoksessa *Järvi, Outi* (toim.): Hyvä, Paha informaatio – Informaatio-oikeuden erityiskysymyksiä. Vaasan yliopisto, Levón-instituutti, Avoin yliopisto. Kirjapaino Fram, Vaasa 2005, s. 21–24.

Lacity, Mary: Crypto and Blockchain Fundamentals. *Arkansas Law Review*, 73(2), 2020. University of Arkansas School of Law, Fayetteville 2020, s. 363–396.

Licklider, Joseph: Man-Computer Symbiosis. *IRE Transactions on Human Factors in Electronics*, HFE-1, March 1960, s. 4–11.

Licklider, Joseph: Memorandum for Members and Affiliates of the Intergalactic Computer Network. Advanced Research Projects Agency, April 23, 1963.

Lindberg, Nina; Oksanen, Atte; Sailas, Eila; Kaltiala-Heino, Riittakerttu: Adolescents expressing school massacre threats online: something to be extremely worried about? *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 6(39), 2012. BioMed Central 2012.

Luoto, Lauri: Avunannon rangaistavuuden edellytykset. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja No:339. Suomalainen Lakimiesyhdistys, Helsinki 2018.

Luoto, Lauri: Laiminlyönti avunantona. *Lakimies*, 3–4/2015, s. 459–481.

Mayer-Schönberger, Viktor; Lazer, David: Governance and Information Technology: From Electronic Government to Information Government. MIT Press 2007.

Moore, Daniel; Rid, Thomas: Cryptopolitik and the Darknet. *Survival: Global Politics and Strategy*, 58(1), 2016. IISS 2016, s. 7–38.

Määttä, Tapio: Metodinen pluralismi oikeustieteessä – Ympäristöoikeudellisen tutkimuksen suuntaukset ja menetelmät. Teoksessa *Miettinen, Tarmo* (toim.): Oikeustieteellinen opinnäyte – artikkeleita oikeustieteellisten opinnäytteiden vaatimuksista, metodista ja arvostelusta. Edita Publishing Oy 2016, s. 135–222.

Neuvonen, Riku: Viestintä- ja informaatio-oikeuden perusteet. 2. uudistettu painos. Helsingin Kamari Oy, Helsinki 2019.

Neuvonen, Riku: Yksityisyyden suoja Suomessa. 1. verkkoaineisto. Helsingin Kamari Oy, Helsinki 2014.

Nordemann, Jan: Liability for Copyright Infringements on the Internet: Host Providers (Content Providers) – The German Approach. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, 2(1), 2011, s. 37–49.

Nuutila, Ari-Matti; Melander, Sakari: RL 50 luku. Huumausainerikokset. Teoksessa *Lappi-Seppälä, Tapio; Hakamies, Kaarlo; Koskinen, Pekka; Majanen, Martti; Melander, Sakari; Nuotio, Kimmo; Nuutila, Ari-Matti; Ojala, Timo; Rautio, Ilkka*: Rikosoikeus. 3. uudistettu painos. WSOYpro, Helsinki 2009, s. 1363–1417.

Nykänen, Pekka (toim.): Johdatus oikeusjärjestykseen. 2. painos. Tampereen yliopisto, Johtamisen ja talouden tiedekunta, Tampere 2019.

- Näsi, Matti; Tanskanen, Maiju:* Kyberrikollisuus. Teoksessa Rikollisuustilanne 2016: Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 22/2017. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti 2017, s. 147–159.
- Ogban, Felix; Arikpo, Iwara; Eteng, Idongesit:* Von Neumann Architecture and Modern Computers. *Global Journal of Mathematical Sciences*, 6(2), 2007, s. 97–103.
- Ormsby, Eileen:* Silk Road: insights from interviews with users and vendors. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction: The internet and drug markets. EMCDDA Insights 21, Publications Office of the European Union, Luxembourg 2016, s. 61–67.
- Pesonen, Pirkko:* Sosiaalisen median lait. 1. verkkoaineisto. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 2013.
- Pihlajarinne, Taina:* Keskustelupalstojen ylläpitäjien vastuu: EU-säätelystä kansalliseen oikeuteen – sananvapausrikokset ja tekijänoikeusrikos. *Lakimies*, 6/2011, s. 1192–1214.
- Pratt, Travis; Cullen, Francis; Sellers, Christine; Winfree, Thomas; Madensen, Tamara; Daigle, Leah; Fearn, Noelle; Gau, Jacinta:* The Empirical Status of Social Learning Theory: A Meta-Analysis. *Justice Quarterly*, 27(6), December 2010. Routledge 2010, s. 765–802.
- Pönkä, Harto:* Sosiaalisen median käsikirja. 1. verkkoaineisto. Docendo, Jyväskylä 2015.
- Pöysti, Tuomas:* Julkisen vallan velvoite edistää sähköisen identiteetin ja verkkoyhteiskunnan infrastruktuurin turvallisuutta. *Oikeus*, 1/2000, s. 91–112.
- Rautio, Ilkka; Ojala, Timo; Nuutila, Ari-Matti; Nuotio, Kimmo; Melander, Sakari; Majanen, Martti; Lappi-Seppälä, Tapio; Koskinen, Pekka; Hakamies, Kaarlo; Helenius, Dan:* Rikosoikeus. 1. päivittyvä verkkoaineisto. Talentum Media Alma Talent, Sanoma Pro, Helsinki 2004.
- Riekkinen, Janne:* Streaming Era Digital Media Piracy – An Integration of Three Theoretical Perspectives. *Jyväskylä Studies in Computing 277*. Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2018.
- Riekkinen, Juhana:* Postihuumetapaukset ja selitystaakka erityisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön valossa. *Defensor Legis*, 6/2020, s. 997–1012.
- Rönkä, Sanna; Markkula, Jaana:* Huumetilanne Suomessa 2020. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 13/2020. PunaMusta Oy, Vantaa 2020.

Saarenpää, Ahti: Does Legal Informatics Have a Method in the New Network Society? Teoksessa *Saarenpää, Ahti; Wiatrowski, Aleksander* (toim.): Society trapped in the network: does it have a future? Verkkopainos. Lapin Yliopisto, Rovaniemi 2016, s. 51–75.

Saarenpää, Ahti (2): Oikeusinformatiikka. Teoksessa Niemi, Marja-Leena (toim.): Oikeus tänään /osa I. Neljäs, uudistettu painos. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja, sarja C 64. Bookwell Oy, Rovaniemi 2016, s. 67–273.

Saarenpää, Ahti (3): Legal Informatics Today – The View from the University of Lapland. Teoksessa *Saarenpää, Ahti; Sztobryn, Karolina* (toim.): Lawyers in the Media Society: The Legal Challenges of the Media Society. Lapin yliopisto, Rovaniemi 2016, s. 10–16.

Saarenpää, Ahti: Oikeusinformatiikka. Teoksessa *Niemi, Marja-Leena* (toim.): Oikeus tänään /osa I. Kolmas, uudistettu painos. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja, sarja C 63. Bookwell Oy, Rovaniemi 2015, s. 17–205.

Saarenpää, Ahti; Korhonen, Rauno; Råman, Jari; Hyvänen, Mari: Sähköinen viestintä, tietoturvallisuus ja perusoikeudet. Lapin yliopiston oikeusinformatiikan instituutti, Rovaniemi 2004.

Saarikoski, Petri: Koneen lumo. Toinen painos. Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 83. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi 2005.

Seppänen, Janne; Väliaverronen, Esa: Mediatyhteiskunta. Osuuskunta Vastapaino, Tampere 2012.

Skinner, William; Fream, Anne: A Social Learning Theory Analysis of Computer Crime Amongst College Students. Journal of Research in Crime & Delinquency, 34(4), November 1997. SAGE Publications 1997, s. 495–518.

Sorvari, Katariina: Vastuu tekijänoikeuden loukkauksesta: erityisesti tietoverkkoympäristössä. 1. verkkoaineisto. Talentum Media cop., Helsinki 2005.

Soska, Kyle; Christin, Nicolas: Measuring the Longitudinal Evolution of the Online Anonymous Marketplace Ecosystem. 24th USENIX Security Symposium, USENIX Association 2015.

Ståhlberg, Pauli; Karhu, Juha: Suomen vahingonkorvausoikeus. 1. verkkoaineisto. Talentum, Helsinki 2013.

Suler, John: The Online Disinhibition Effect. CyberPsychology & Behavior, 7(3). Mary Ann Liebert Inc. 2004, s. 321–326.

Sund, Peter: Global and European Responses to Cybercrime. Teoksessa *Calcara, Giulio; Sund, Peter; Tolvanen, Matti*: Cybercrime, Law and Technology in Finland and Beyond.

Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 133. PunaMusta Oy, Tampere 2019, s. 67–108.

Suominen, Jaakko: Sähköaivo sinuiksi, tietokone tutuksi – Tietotekniikan kulttuurihistoriaa.

Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 67, Jyväskylän yliopisto. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi 2000.

Sutela, Mika: Sentencing of Cybercrimes in Finland. Teoksessa *Calcara, Giulio; Sund, Peter; Tolvanen, Matti*: Cybercrime, Law and Technology in Finland and Beyond.

Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 133. PunaMusta Oy, Tampere 2018, s. 32–40.

Tapani, Jussi; Tolvanen, Matti: Rikosoikeuden yleinen osa: vastuuoppi. 1. verkkoaineisto. Talentum Media, Helsinki 2013.

Tapani, Jussi; Tolvanen, Matti; Hyttinen, Tatu: Rikosoikeuden yleinen osa: vastuuoppi. 1. verkkoaineisto. Alma Talent Oy, Helsinki 2019.

Tiilikka, Päivi: Journalistin sananvapaus. 1. Verkkoaineisto. Talentum cop., Helsinki 2008.

Tiilikka, Päivi: Julkaistun verkkoviestin sisällöstä aiheutuneen taloudellisen vahingon korvaaminen. Defensor Legis, 4/2009, s. 606–630.

Tiilikka, Päivi; Siro, Jukka (toim.): Kirjoituksia viestintäoikeudesta. Helsingin hovioikeus, Hakapaino Oy, Helsinki 2010.

Tolvanen, Matti: Huumausainerikokset, lääkerikos, dopingrikokset ja alkoholirikokset. Teoksessa *Frände, Dan; Matikkala, Jussi; Tapani, Jussi; Tolvanen, Matti; Viljanen, Pekka; Wahlberg, Markus*: Keskeiset rikokset. 4. uudistettu ja laajennettu laitos, 1. verkkoaineisto. Edita Publishing Oy, Helsinki 2018, s. 949–1001.

Tzvetkova, Marina; Pardal, Mafalda, Rena, Alice; Liquori, Alessandra; Libianchi, Sandro; Disley, Emma; Talic, Sanela; Forberger, Sarah; Khan, M.; Perschall, A.: Drug dealers' careers, behaviours and strategies - in their own words. A study of imprisoned drug dealers in Italy, Slovenia and Germany. Addiction and Lifestyles in Contemporary Europe: Reframing Addictions Project (ALICE RAP), Deliverable 10.2. Drug trafficking Work Package 10, October 2014. The ALICE RAP project 2014.

Utriainen, Terttu: Rikosoikeuden systematiikka. Teoksessa *Niemi, Marja-Leena* (toim.): Oikeus tänään. Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja, sarja C 63. Bookwell Oy, Rovaniemi 2015, s. 206–297.

Van Buskirk, Joe: The closure of the Silk Road: what has this meant for online drug trading? *Addiction*, 109(4), April 2014. SSA 2014, s. 517–518.

Van der Sloot, Bart: Welcome to the Jungle: The Liability of Internet Intermediaries for Privacy Violations in Europe. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, 6(3), 2015, s. 211–228.

Van Eijk, Nico; Van Engers, Tom; Wiersma, Chris; Jasserand, Catherine; Abel, Wiebke: Moving Towards Balance: A Study into Duties of Care on the Internet. Institute for Information Law, Leibniz Center for Law, University of Amsterdam 2010.

Vanhanen, Teemu: Rikoskumppanuutta vai avunantoa – onko sillä merkitystä? Tutkimus rikoksen tekemisen ja avunannon rajanvedosta varkaus- ja väkivaltarikoksissa. Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Turku 2004.

Vetulani-Cęgiel, Agnieszka: EU Copyright Law, Lobbying and Transparency of Policy-Making: The cases of sound recordings term extension and orphan works provisions. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, 6(2), 2015, s. 146–162.

Virolainen, Jyrki; Pölönen, Pasi: Rikosprosessin perusteet. Rikosprosessioikeus I. 1. verkkoaineisto. Talentum cop., Helsinki 2003.

Voutilainen, Tomi: Digitaalisten palvelujen sääntely. 1. verkkopainos. Alma Talent, Helsinki 2020.

Wikström, Per-Olof: Crime as alternative: Towards a cross-level situational action theory of crime causation. *Beyond empiricism: Institutions and intentions in the study of crime, Advances in Criminological Theory*, 13, 2004. Transaction Publishers 2004, s. 1–37.

Wikström, Per-Olof; Treiber, Kyle: Social Disadvantage and Crime: A Criminological Puzzle. *American Behavioral Scientist*, 60(10), 2016. SAGE Publications 2016, s. 1232–1259.

Yli-Räisänen, Heli: Kun rikos ei ole vielä tapahtunut. Rikosuhripäivystys, 1/2017. Printmix Oy, Helsinki 2017, s. 4–5.

Zavrsnik, Ales; Levicnik, Pia: The Public Perception of Cyber-Surveillance before and after Edward Snowden's Surveillance Revelations. Masaryk University Journal of Law and Technology, 9(2), Fall 2015. Faculty of Law, Masaryk University 2015, s. 33–60.

Verkkolähteet

Ars Technica 6.6.2008. *Cheng, Jacqui*: Investigator controversy surfaces over Pirate Bay case. <https://arstechnica.com/tech-policy/2008/06/investigator-controversy-surfaces-over-pirate-bay-case/>

Atomic Heritage Foundation: John von Neumann. Atomic Heritage Foundation 2019. <https://www.atomicheritage.org/profile/john-von-neumann>

Bresniker, Kirk: A new era of computing is coming. How can we make sure it is sustainable? World Economic Forum 17.9.2018. <https://www.weforum.org/agenda/2018/09/end-of-an-era-what-computing-will-look-like-after-moores-law/>

Cambridge Dictionary: Hacking. Cambridge University Press 2021. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hacking>

De Mol, Liesbeth: Turing Machines. Stanford Encyclopedia of Philosophy 24.9.2018. <https://plato.stanford.edu/entries/turing-machine/>

FBI News 2.11.2018: The Morris Worm: 30 Years Since First Major Attack on the Internet. <https://www.fbi.gov/news/stories/morris-worm-30-years-since-first-major-attack-on-internet-110218>

Frankenfield, Jake: Hactivism. Investopedia, päivitetty 3.9.2019. <https://www.investopedia.com/terms/h/hactivism.asp>

Goldman, Eric: What's the Legal Definition of a "Social Media Site"? Uh... (People v. Lopez). Technology & Marketing Law Blog 27.1.2016. <https://blog.ericgoldman.org/archives/2016/01/whats-the-legal-definition-of-a-social-media-site-uh-people-v-lopez.htm>

Global Drug Survey. *Winstock, Adam; Barratt, Monica; Maier, Larissa; Zhuparris, Ahnjili; Davies, Emma; Hughes, Caitlin; Johnson, Matt; Kowalski, Michala; Ferris, Jason*: Global Drug Survey (GDS) 2019, Key Findings Report. <https://www.globaldrugsurvey.com/gds-2019/>

Global Financial Integrity. *Channing, May*: Transnational Crime and the Developing World. Global Financial Integrity, March 2017. <https://gfindtegrity.org/report/transnational-crime-and-the-developing-world/>

Internet Archive: finreactor.com. The Wayback Machine, Internet Archive 2021.

https://web.archive.org/web/20030701000000*/finreactor.com

Karhu, Juha; Mattila, Heikki; Siltala, Raimo: Oikeudellinen vastuu. Tieteen termipankki, oikeustiede. Helsingin yliopisto 2019.

https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:oikeudellinen_vastuu

Leiner, Barry; Cerf, Vinton; Clark, David; Kahn, Robert; Kleinrock, Leonard; Lynch, Daniel; Postel, Jon; Roberts, Larry; Wolff, Stephen: Brief History of the Internet. Internet Society 1997.

<https://www.internetsociety.org/resources/doc/2017/brief-history-internet/>

Malin, Aarno: Haastattelussa Sipulikanavan YP – nimellä ja naamalla. Punainen kolmio 13.1.2018.

<https://punainenkolmio.blogspot.com/2018/01/haastattelussa-sipulikanavan-yp-nimella.html>

Malin, Aarno: Tor-verkossa toimivan Torilaudan lopettaminen panee suomalaisen huumekaupan uusiksi. Apu, Image 29.10.2020. <https://www.apu.fi/artikkelit/tor-verkko-torilaudan-lopettaminen-panee-huumekaupan-uusiksi>

Mauchly, Bill; Bernstein, Jeremy; Dowson, Mark; Adams, David: Who Gets Credit for the Computer?: An Exchange. The New York Review of Books 7.6.2012. Rea S. Hederman 2012.

<https://www.nybooks.com/articles/2012/09/27/who-gets-credit-computer-exchange/>

Paalijärvi, Janne: Sipulikanava-keskustelupalstan ylläpitäjälle 4 vuotta vankeutta hovioikeudesta.

Uusi Suomi 20.11.2020. <https://puheenvuoro.uusisuomi.fi/usvi/sipulikanava-keskustelupalstan-yllapitajalle-4-vuotta-vankeutta-hovioikeudesta/>

Popova, Maria: How the Bit Was Born: Claude Shannon and the Invention of Information. Brain Pickings 6.9.2016. <https://www.brainpickings.org/2016/09/06/james-gleick-the-information-claude-shannon/>

Routley, Nick: Visualizing the Trillion-Fold Increase in Computing Power. Visual Capitalist 4.11.2017. <https://www.visualcapitalist.com/visualizing-trillion-fold-increase-computing-power/>

Securelist 23.3.2017. *Makrushin, Denis*: The cost of launching a DDoS attack.

<https://securelist.com/the-cost-of-launching-a-ddos-attack/77784/>

Singh, Manish: With Torrent Sites Facing the Heat, Pirates Get Creative With Google Drive and Other Services. Gadgets 360 6.9.2017. <https://gadgets.ndtv.com/internet/features/creative-ways-pirates-use-google-drive-google-maps-to-torrent-movies-1745774>

Statista: Hours of video uploaded to YouTube every minute as of May 2019. <https://www.statista.com/statistics/259477/hours-of-video-uploaded-to-youtube-every-minute/>

Tally, Steve: One and done: Single-atom transistor is end of Moore's Law; may be beginning of quantum computing. Purdue University News 19.2.2012. <https://www.purdue.edu/newsroom/research/2012/120219KlimeckAtom.html>

The Tor Project: History. <https://www.torproject.org/about/history/>

tommy: Tor Browser Downloads Are Up in 2017. Tor Project Blog 21.8.2017. <https://blog.torproject.org/blog/tor-downloads-2017>

Tor Metrics: Users. The Tor Project 2020. <https://metrics.torproject.org/userstats-relay-country.html?start=2020-01-04&end=2020-12-03&country=all&events=off>

Vuorenpää, Mikko: Voiko rikokseen syyllistyä tekemättä mitään? Mikko Vuorenpään Blogi 9.6.2020. <https://mikkovuorenpaa.blogspot.com/2020/06/voiko-rikokseen-syyllistya-tekematta.html?m=1>

Lehdistö

BBC News 19.6.2012. *Copeland, Jack*: Alan Turing: The codebreaker who saved ‘millions of lives’. <https://www.bbc.com/news/technology-18419691>

BBC News 2.10.2013. *Lee, Dave*: Silk Road: How FBI closed in on suspect Ross Ulbricht. <https://www.bbc.com/news/technology-24371894>

BBC News 4.11.2020: Kim Dotcom can be extradited to US but can also appeal. <https://www.bbc.com/news/technology-54809226>

Business Insider 15.9.2014. *Cook, James*: Comcast Denies It Will Cut Off Customers Who Use Tor, The Web Browser For Criminals. <https://www.businessinsider.com/comcast-threatens-to-cut-off-tor-users-2014-9?r=US&IR=T>

Business Insider 7.4.2014. *Edwards, Jim*: Mobile Apps Are Killing The Free Web, Handling A Censored Duopoly to Google And Apple. <https://www.businessinsider.com/mobile-web-vs-app-usage-statistics-2014-4?r=US&IR=T>

Forbes 2.9.2014. *Lewis, Dave*: iCloud Data Breach: Hacking And Celebrity Photos. <https://www.forbes.com/sites/davelewis/2014/09/02/icloud-data-breach-hacking-and-nude-celebrity-photos/>

Forbes 29.10.2019. *Webster, John*: J.C.R. Licklider – The Early Computing Visionary You’ve Probably Never Heard Of. <https://www.forbes.com/sites/johnwebster/2019/10/29/jcr-licklider--the-early-computing-visionary-youve-probably-never-heard-of/>

Helsingin Sanomat 18.12.2015. *Paukku, Timo*: Anonymous haluaa oikeudenmukaisuutta, sanoo suomalainen jäsen. <https://www.hs.fi/tiede/art-2000002873471.html>

Helsingin Sanomat 21.1.2019: Ranska määräsi Googlelle 50 miljoonan euron sakot epämääräisten käyttöehtojen takia – perusteena ensi kertaa EU:n tietosuojasetus. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005973170.html>

Kaleva 11.10.2013: Poliisi kuulusteli nettiuhkauksen tehneen pojan. <https://www.kaleva.fi/poliisi-kuulusteli-nettiuhkauksen-tehneen-pojan/1745876>

MTV Uutiset 1.11.2017. *Ruonakoski, Eetu*: Tor-verkon Sipulikanava on suljettu – salatulla sivustolla keskusteltiin rikollisuudesta ja käytiin avointa huumekauppaa. https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/tor-verkon-sipulikanava-on-suljettu-salatulla-sivustolla-keskusteltiin-rikollisuudesta-ja-kaytiin-avointa-huumekauppaa/6640776#gs.twX_=6g

MTV Uutiset 27.10.2020. *Eklund, Ville*: Vastaamo-kiristäjä valitsi taktisen hiljaisen hetken tietovuodolle – tiedot olivat Ylilauta-sivustolla jaossa noin tunnin. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/vastaamo-kiristaja-valitsi-taktisen-hiljaisen-hetken-tietovuodolle-tiedot-olivat-ylilauta-sivustolla-jaossa-noin-tunnin/7966728>

MTV Uutiset 6.12.2019. *Eklund, Ville*: Valtavan Silkkitie-operaation opetus: Sen minkä nettiin laittaa, sitä ei saa sieltä enää pois – Silkkitien miehistö alkaa olla selvillä, mutta jättikö Kapteeni laivan rottien tapaan? <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/valtavan-silkkitie-operaation-opetus-sen-minka-nettiin-laittaa-sita-ei-saa-sielta-ena-pois-silkkitien-miehisto-alkaa-olla-selvilla-mutta-jattiko-kapteeni-laivan-rottien-tapaan/7650276>

Tekniikka ja talous 24.5.2018. *Lehto, Tero*: Gdpr-paniikki aiheutti turhien sähköpostien tulvan – isojen sakkojen uhka pelottaa. <https://www.tekniikkatalous.fi/uutiset/gdpr-paniikki-aiheutti-turhien-sahkopostien-tulvan-isojen-sakkojen-uhka-pelottaa/6305c670-e45d-33bd-a904-d3d8d51fd7c9>

The New York Times 2.7.2020. *Roose, Kevin*: Goodbye to the Wild Wild Web. <https://www.nytimes.com/2020/07/02/technology/goodbye-to-the-wild-wild-web.html>

The New York Times 4.4.2018. *Confessore, Nicholas*: Cambridge Analytica and Facebook: The Scandal and the Fallout So Far. <https://www.nytimes.com/2018/04/04/us/politics/cambridge-analytica-scandal-fallout.html>

Yle Uutiset 11.12.2020. *Koskela, Miika*: Tulli takavarikoi Tor-verkossa toimineen huumeiden kauppapaikan Sipulimarketin palvelimen sisällön. <https://yle.fi/uutiset/3-11692785>

Yle Uutiset 12.11.2020. *Salokangas, Keijo*: Poliisi on selvittänyt kaikki Kuopion kolme koulu-uhkausta. <https://yle.fi/uutiset/3-11643590>

Yle Uutiset 15.9.2017. *Partio, Elina*: Huijaripoliisit jatkavat pankkitunnusten kalastelua vanhuksilta – "Esiintyminen on vakuuttavaa". <https://yle.fi/uutiset/3-9834692>

Yle Uutiset 16.10.2018. *Rautio, Marjatta*: Palvelunestohyökkäyksiä pankkeihin tehtaillen nuorukaisen tuomio ei kovene – syyttäjä perui valituksen. <https://yle.fi/uutiset/3-10459333>

Yle Uutiset 16.11.2020. *Rimpiläinen, Tuomas*: Mies oli päässyt eroon huumeista vuosia sitten ja odotti isäksi tuloa – sitten poliisi soitti, että on aika vastata vanhoista teoista Tor-verkossa. <https://yle.fi/uutiset/3-11641812>

Yle Uutiset 19.6.2020. *Rimpiläinen, Tuomas*: Palkkamurhapalvelu netissä tuntui vitsiltä, mutta KRP kirjasi siitä ilmoituksen – 5 päivää myöhemmin Tampereelta löytyi raa'asti surmattu mies. <https://yle.fi/uutiset/3-11389966>

Yle Uutiset 23.10.2020: Yle seurasi Vastaamon tietomurtotapausta: Vastaamo on ollut myös Kelan palvelutuottaja, kiristäjän verkkosivu palasi nettiin, HUSin, Tyksin, Taysin ja Kanta-Hämeen keskussairaalan asiakastietoja voinut vuotaa. <https://yle.fi/uutiset/3-11610267>

Yle Uutiset 27.1.2020. *Hämäläinen, Veli-Pekka*: Perussuomalaisten kansanedustaja solvasi poliisia Twitterissä – rikosilmoitus. <https://yle.fi/uutiset/3-11177598>

Yle Uutiset 30.6.2010. *Mölsä, Ari*: Piraattipalvelimelle kova tuomio KKO:sta. <https://yle.fi/uutiset/3-5589293>

Yle Uutiset 31.10.2020. *Hämäläinen, Veli-Pekka; Rummukainen, Anu*: Yksi heistä on kiristäjä. <https://yle.fi/uutiset/3-11616210>

Yle Uutiset 5.12.2017: Oikeus tuomitsi 20-vuotiaan miehen ehdolliseen vankeuteen palvelunestohyökkäyksistä – Kohteina pankit ja mediat. <https://yle.fi/uutiset/3-9963284>

Yle Uutiset 7.1.2021. *Pekkarinen, Susanna*: Poliisi saanut esitutkinnan päätökseen Iisalmen alaikäisten huumevälitysringistä – puolet tapauksista syyttäjälle. <https://yle.fi/uutiset/3-11727007>

Virallislähteet

EU:n virallislähteet

COM(2002) 263 final. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. eEurope 2005: An information society for all. Brussels, 28.5.2002.

COM(2003) 567 final. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. The Role of eGovernment for Europe's Future. Brussels, 26.9.2003.

COM(2005) 229 final. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. i2010 – A European Information Society for growth and employment. Brussels, 1.6.2005.

COM(2010) 245 final. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Digital Agenda for Europe. Brussels, 19.5.2010.

COM(2015) 192 final. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Digital Single Market Strategy for Europe. Brussels, 6.5.2015.

COM(2018) 640 final. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on preventing the dissemination of terrorist content online. Brussels, 12.9.2018.

COM(2020) 825 final. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Single Market For Digital Services (Digital Services Act) and amending Directive 2000/31/EC. Brussels, 15.12.2020.

EMCDDA, Europol: EU Drug Markets Report: In-depth Analysis. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), Europol, 2016.

European Commission 16.6.2020: Europe boosts investment with €70 million in 5G with strong focus on connected transport by launching 11 new projects. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/europe-boosts-investment-eu70-million-5g-strong-focus-connected-transport-launching-11-new>

Europol: Internet Organised Crime Threat Assessment 2020. European Union Agency for Law Enforcement Cooperation 2020.
https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/internet_organised_crime_threat_assessment_iocta_2020.pdf

ST 14308/20. Position of the Council at first reading with a view of the adoption of a Regulation of the European Parliament and of the Council on addressing the dissemination of terrorist content online. Brussels, 3.3.2021.

Kansalliset virallislähteet

Eduskunta: Genomilaki. Lakihankkeiden tietopaketit, päivitetty 10.11.2020.
https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/genomilaki.aspx

Eduskunta: Tiedonhallintalaki. Lakihankkeiden tietopaketit, päivitetty 26.8.2019.
https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/tiedonhallintalaki.aspx

HE 153/2006 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen hyväksymisestä, laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laeiksi rikoslain, pakkokeinolain 4 luvun, esitutkintalain 27 ja 28 §:n ja kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15 ja 23 §:n muuttamisesta.

HE 177/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamisesta.

HE 180/1992 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslain täydentämisestä huumausainerikoksia koskevilla säännöksillä.

HE 194/2001 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 28/2004 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamisesta.

HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 54/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Helsingin hovioikeus: Huumausainerikosten rangaistussuositus. Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke 2006.

https://oikeus.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/material/attachments/oikeus_hovioikeudet_helsinginhovioikeus/karajaoikeuspainotteistenlaatuhankkeidenraportit/2006/a8b7kA29f/Huumausainerikosten_rangaistussuositus._Huum.....pdf

Korkein oikeus: KKO myönsi rajoitetun valitusluvan ns. Sipulikanavan ylläpitäjää koskevassa huumausainerikosasiassa. Korkein oikeus 26.2.2021.

<https://korkeinoikeus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2021/kkomyonsirajoitetunvalitusluvanns.sipulikanavanyllapitajaakoskevassahuumausainerikosasiassa.html>

LaVM 39/2010 vp. Lakivaliokunnan mietintö 39/2010 vp. Hallituksen esitys Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan, joka koskee tietojärjestelmienvälityksellä tehtyjen luonteeltaan rasististen ja muukalaisvihamielisten tekojen kriminalisointia, hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännönalaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laeiksi rikoslain ja tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 15 §:n muuttamisesta.

Liikenne- ja viestintäministeriö: Sähköisen viestinnän uudistettu lainsäädäntö voimaan vuoden alussa. Liikenne- ja viestintäministeriö 6.11.2014. <https://www.lvm.fi/-/sahkoisen-viestinnan-uudistettu-lainsaadanto-voimaan-vuoden-alussa--792846>

Oikeusministeriö: Rikosoikeus. <https://oikeusministerio.fi/rikosoikeus>

Opetus- ja kulttuuriministeriö: Tekijänoikeustoimikunnan mietintö: Ratkaisuja digiajan haasteisiin. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:2. Opetus- ja kulttuuriministeriö, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto 2012.

PeVM 14/2002 vp. Perustuslakivaliokunnan mietintö 14/2002 vp. Hallituksen esitys laiksi sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Poliisi 1.4.2020: Etäopetus on lisännyt verkko-opiskeluympäristöihin kohdistettuja palvelunestohyökkäyksiä – ”Hölmöilyllä voi olla vakavat seuraukset lapsen ja nuoren tulevaisuudelle”. <https://poliisi.fi/-/etaopetus-on-lisannyt-verkko-opiskeluymparistoihin-kohdistettuja-palvelunestohyokkayksia-holmoilylla-voi-olla-vakavat-seuraukset-lapsen-ja-nuoren-tulevaisuudelle->

Poliisi: Kyberrikokset. Poliisi 2020. <https://poliisi.fi/kyberrikokset>

Saarenpää, Ahti: Näkökohtia luottotietojen kokoamisen ja käytön sääntelystä. Oikeusministeriö, selvityksiä ja ohjeita 22/2013.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76467/omso_22_2013_luottotietojen_kok_oaminen_ja_kaytto_50_s.pdf

Sisäministeriö: Tietoverkkorikollisuuden torjuntaa koskeva selvitys. Sisäministeriön julkaisu 14/2017. Sisäministeriö, Helsinki 2017.

STM/071:00/2018. Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi Genomikeskuksesta ja genomitietojen käsittelyn edellytyksistä. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/a62c88f6-da8d-4ac6-93ca-ec386d9800e2/8944e7aa-44ea-4817-8795-7672a86f8b12/KIRJE_20180702133956.pdf

Tulli 4.12.2019: Tulli, Keskusrikospoliisi ja poliisilaitokset tutkivat tuhansia Silkkitiehen liittyviä rikosepäilyjä. <https://tulli.fi/-/tulli-keskusrikospoliisi-ja-poliisilaitokset-tutkivat-tuhansia-silkkitiehen-liittyvia-rikosepailtyja>

Muut virallislähteet

UNODC: World Drug Report 2005: Volume 1: Analysis. United Nations, Office on Drugs and Crime (UNODC). United Nations Publication 2005.

Oikeuskäytäntö

Kotimaiset oikeustapaukset

KKO 1999:115

KKO 2003:36

KKO 2003:88

KKO 2006:76

KKO 2010:47

KKO 2012:58

KKO 2014:22

KKO 2018:3

KKO 2018:51

KKO 2019:81

KKO 2020:45

HelHO 19/153019 (4.12.2019, dno. R 18/2685)

HelHO 20/144309 (20.11.2020, dno. R 19/855)

Helsingin KäO R 16/9749 (5.12.2017, no. R 15/11231/1)

Helsingin KäO R 16/9750 (5.12.2017, no. R 15/11231/2)

Itä-Uudenmaan KäO 19/106044 (11.02.2019, no. R 18/3115/766)

Turun KäO 06/2908 (26.10.2006, no. R 06/1185)

Tuusulan KäO 06/1057 (19.9.2006, no. R 06/548)

EUT:n oikeustapaukset

Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland. Judgment of the Court (Third Chamber) of 3 October 2019. Eva Glawischnig-Piesczek v Facebook Ireland Limited. Case C-18/18.

Google France v. Louis Vuitton. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 23 March 2010.

Google France SARL and Google Inc. v Louis Vuitton Malletier SA (C-236/08), Google France SARL v Viaticum SA and Luteciel SARL (C-237/08) and Google France SARL v Centre national de recherche en relations humaines (CNRRH) SARL and Others (C-238/08). Case C-236/08.

Google v. Spain. Judgment of the Court (Grand Chamber), 13 May 2014. Google Spain SL and Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González. Case C-131/12.

GS Media v. Sanoma. Judgment of the Court (Second Chamber) of 8 September 2016. GS Media BV v Sanoma Media Netherlands BV and Others, Request for a preliminary ruling from the Hoge Raad der Nederlanden. Case C-160/15.

SABAM v. Netlog. Judgment of the Court (Third Chamber), 16 February 2012. Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) v Netlog NV. Case C-360/10.

Scarlet v. SABAM. Judgment of the Court (Third Chamber) of 24 November 2011. Scarlet Extended SA v Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM). Case C-70/10.

Muut oikeustapaukset

A&M Records v. Napster. A&M Records, Inc. v. Napster, Inc., 239 F.3d 1004 (2001).

Delfi AS v. Estonia. The European Court of Human Rights, Application no. 64569/09. Strasbourg 16 June 2015.

The Pirate Bay. Svea hovrätt, 2009-B 4041 (26.11.2010, mål nr. B 4041-09).

Kaikkien luettelossa ilmoitettujen verkkosivujen osoitteet on tarkastettu 24.4.2021.

LYHENTEET

Digipalvelulaki	Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (306/2019)
DL	Defensor Legis
EIS	Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (Euroopan ihmisoikeussopimus), Rooma 4.11.1950
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
EU	Euroopan unioni
Europol	European Police Office
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
GDPR	Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679 luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojalaki)
HE	Hallituksen esitys
HelHO	Helsingin hovioikeus
HO	Hovioikeus
JIPITEC	Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law
JulkL	Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)
KKO	Korkein oikeus
KäO	Käräjäoikeus
LM	Lakimies
PL	Suomen perustuslaki (731/1999)
P2P	Vertaisverkko (engl. peer-to-peer network)
RL	Rikoslaki (39/1889)

Saavutettavuusdirektiivi	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/2102 julkisen sektorin elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta
Sananvapauslaki	Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003)
SVPL	Laki sähköisen viestinnän palveluista (917/2014, ent. tietoyhteiskuntakaari)
SähkAsL	Laki sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa (13/2003)
Sähkökauppalaki	Laki tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta (458/2002, kumottu)
Tekijänoikeusdirektiivi	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/790 tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla ja direktiivien 96/9/EY ja 2001/29/EY muuttamisesta
Tiedonhallintalaki	Laki julkisen hallinnon tiedonhallinnasta (906/2019)
VahKL	Vahingonkorvauslaki (412/1974)

I JOHDANTO

1 Tutkimuksen yleinen aihepiiri ja ongelmakenttä

Internet ja sen mahdollistamat verkkopohjaiset teknologiat ovat aikaansaaneet viime vuosituhaten kenties merkittävimmän yhteiskuntaamme koskettaneen muutoksen. Jo 1960-luvulla *J.C.R. Licklider*¹ puhui tulevaisuudenkuvia käsittelevässä teoksessaan *Man-Computer Symbiosis* ihmisen ja tietokoneen välisestä erottamattomasta yhteydestä, *symbioosista*, sekä ”intergalaktisesta verkosta”² sähköisenä välittäjänä ihmisten ja instituutioiden välillä.³ Tänä päivänä voimme sanoa Lickliderin kylmän sodan aikaisten visioiden osuneen pitkälti naulan kantaan, ja utopistiset kuvat erottamattomasta yhteydestä sekä jopa tuhansia eri sanoja ymmärtävästä automaattisesta puheentunnistuksesta herättävät lähinnä huvittuneisuutta.⁴ Sekä me että koko moderni yhteiskuntamme olemme jatkuvasti erilaisten verkkopohjaisten teknologioiden armoilla, ja symbioosin käsite kuvastaakin suhdettamme teknologiaan äärimmäisen osuvasti.

Arkielämän toimintojen siirtyminen verkkoon ei ole kuitenkaan käynyt kaikilta osin ruusuisesti, vaan verkkoyhteiskunnan kehitys on merkinnyt myös arjen negatiivisten ilmiöiden, kuten rikollisuuden, siirtymistä uuteen ympäristöön. Tieto on nykypäivän valuuttaa, ja arvo tuo aina mukanaan riskin väärinkäytöksistä. Voimme harva se päivä lukea uutisointeja meitä tavalla tai toisella koskettavista verkkovälitteisistä oikeudenloukkauksista,⁵ ja alati kasvava osa kansainvälisestä rikollisuudesta tapahtuu tänä päivänä verkon välityksellä⁶. Oikeudenloukkausten verkkoympäristö herättää kysymyksen oikeuden toteutumisesta ja vastuun kohdentumisesta eri osapuolten välillä. Miten esimerkiksi rajat ylittävään kyberrikollisuuteen on mahdollista tehokkaasti puuttua, mikäli oikeutta loukannut taho majoilee toisella puolella maapalloa? Voitaaisiinko vastuullisten tahojen piiriä ajatella laajennettavan myös varsinaisen tekijätahon ulkopuolelle loukkausten tekemisessä käytettyjen verkkoalustojen ylläpitäjiin? Tulisiko verkkoalustoilla toisaalta olla jonkinlainen sisäänrakennettu tai oletusarvoinen velvollisuus puuttua loukkauksiin, vai voidaanko tällaisen velvollisuuden kenties jo jossain määrin katsoa olevan olemassa? Tämän vastuun värittämän kysymyksen lähtökohdista ja

¹ *Joseph Carl Robnett Licklider* (11.3.1915–26.6.1990) oli amerikkalainen tietojenkäsittelytieteilijä ja psykologi. Häntä on vakiintuneesti pidetty yhtenä tietojenkäsittelyn tähänastisen historian merkittävimmistä henkilöistä. Ks. esim. Forbes 29.10.2019.

² Engl. *Intergalactic Network*.

³ *Licklider* 1963 ja *Leiner* ym. 1997, s. 3.

⁴ Ks. *Licklider* 1960, s. 10–11.

⁵ Ks. esim. Yle Uutiset 23.10.2020: Yle seurasi Vastaamon tietomurtotapausta: Vastaamo on ollut myös Kelan palvelutuottaja, kiristäjän verkkosivu palasi nettiin, HUSin, Tyksin, Taysin ja Kanta-Hämeen keskussairaalan asiakastietoja voinut vuotaa (<https://yle.fi/uutiset/3-11610267>, viitattu 5.2.2021).

⁶ Ks. Europol 2020 ja *Kivivuori* ym. 2018, s. 165, 468–469.

verkkovälitteisten oikeudenloukkausten kontekstista syvennymme tutkimuskysymyksen tarkasteluun.

2 Tutkimuskysymys

Tässä maisteritutkielmassa käsitellään kysymystä siitä, minkälaisissa tilanteissa verkkoalustaa, -sivustoa tai -palvelua ylläpitävä taikka muutoin tosiasiallisesti hallinnoiva taho voidaan asettaa vastuuseen käyttäjien alustalla tekemistä oikeudenloukkauksista. Kysymystä tarkastellaan eritoten kahden eri oikeudenloukkaustyypin, tekijänoikeusloukkausten sekä huumausaineiden laittoman verkkokaupan, näkökulmasta. Tutkimuskysymyksen valintaa siivitti aihealueen yleisen kiinnostavuuden sekä aikaisemman tutkimuksen näennäisen niukkuuden ohella ennen kaikkea sen ajankohtaisuus. Voimme melko perustellusti sanoa elävämme eräänlaista kyberrikollisuuden renessanssia Suomessa. Valtiolliset viranomaiset aina poliisista syyttäjänlaitokseen tuskastelevat *Vastaamon* tietomurtojupakan ja *Silkkitien* huumevyyhdin kaltaisten kinkkisten (oikeus)tapauksen kanssa. Tämänkaltaisilla tapauksilla on julkisen sektorin ohella olennaisia vaikutuksia myös yksityishenkilöihin ja heidän oikeusasemiinsa. Verkkorikollisuuteen ja muihin väärinkäytöksiin voi olla äärimmäisen vaikeaa tehokkaasti puuttua,⁷ ja yksi tulevaisuuden kannalta mahdollinen kehityskulku on vastuun sysääminen enenevissä määrin käyttäjiltä alustoille.⁸ Vastuupiirin laajentuminen varsinaisen tekijätahon ulkopuolelle luo kuitenkin samalla riskin oikeusvaltion perusperiaatteiden ja -oikeuksien, kuten rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen, *in dubio pro reo* -periaatteen ja sananvapauden, heikentämisestä. On ensiarvoisen tärkeää, että vastuun syntymisen ja konkretisoitumisen kannalta relevantit seikat ja olosuhteet voidaan mahdollisimman suurella tarkkuudella etukäteen osoittaa ja määrittää, ja myös tähän tutkimuksessa osaltaan pyritään.

Varsinaisesta tutkimuskysymyksestä voidaan erottaa muutamia relevantteja osakysymyksiä. Ensiksi on tarkasteltava 1) millaisia näkemyksiä lainsäädännössä, oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa on esitetty toisaalta a) vastuun ylläpitäjälle synnyttävistä tai sitä korostavista olosuhteista, ja toisaalta b) vastuuta lieventävistä taikka sen kokonaan poistavista olosuhteista. Tämän jälkeen 2) aineistosta esiin nousseita eri teorioita ja oikeusohjeita on peilattava argumentatiivisella, vertailevalla tavalla toisiinsa niiden paikkansapitävyyden arvioimiseksi ja todentamiseksi. Lopuksi on tarkasteltava 3) millaisia johtopäätöksiä voimme tehdä ylläpitäjän vastuusta – siis sen syntymiseen

⁷ Sutela 2018, s. 32–33.

⁸ Tähän esim. tekijänoikeuksia hallinnoivien tahojen voidaan katsoa jo pidemmän aikaa pyrkineen. Ks. mm. Vetulani-Cęgiel 2015.

tai syntymättä jäämiseen johtavista taikka viittaavista olosuhteista. Teknologian muutokseen erottamattoman kytköksen omaavaa tutkimuskysymystä on lisäksi tärkeä ennakolta pohjustaa sekä modernin verkkoyhteiskunnan, kyberrikollisuuden että verkkoalustojen kehityksen näkökulmasta: vastuun kannalta olennaisten kysymysten kuten lainsäädännön ja oikeuskäytännön tähänastista ja tulevaa kehitystä olisi mahdotonta kattavasti selvittää ymmärtämättä niiden taustalla vaikuttavaa laajempaa yhteiskunnallista muutosta.

3 Tutkimuskysymyksen rajaus

Tutkimuskysymyksen kannalta ensimmäinen olennainen rajaus koskee ylläpitäjän tahoa. Tutkimuksessa ei keskitytä muiden tahojen kuten käyttäjien vastuuseen, vaikka tämän suorittaman loukkauksen todentaminen onkin olennainen osa vastuuta koskevaa kysymystä. Tarkastelussa pyritään toiseksi keskittymään ainoastaan vastuukysymyksen kannalta relevantteihin seikkoihin, jolloin esimerkiksi rikosoikeudellisen vastuun perusteita tarkastellaan vain tutkimuskysymyksen edellyttämässä laajuudessa. Vaikka tutkimuskysymykseen pyritään esittämään vastaus ensisijaisesti kansallisesti velvoittavan – siis myös EU:n – lainsäädännön näkökulmasta, argumentaatioissa käytetään apuna myös kolmansista maista peräisin olevaa tutkimusaineistoa. Ulkomaisten lähteiden tarkastelua puoltaa ennen kaikkea verkkoalustojen sekä verkkovälitteisten oikeudenloukkausten korostunut kansainvälisyys⁹.

Tutkimuksen kontekstissa olennaisia ovat tilanteet, joissa verkkoalustan ylläpitäjän suorittamia aktiivisia ylläpito- tai muita toimia taikka passiivista suhtautumista ei ilman yhden tai useamman käyttäjän suorittamaa tekoa voida itsessään pitää oikeudenvastaisena – vastuun syntyminen lienee suhteellisen selvää tilanteissa, joissa ylläpitäjän toiminta täyttää jo itsessään esimerkiksi rikoksen tunnusmerkistön. Tarkastelun kohteena olennaisia ovat näin ollen tilanteet, joissa ylläpidon toiminta ja tarkoitus saavat käyttäjien toiminnan seurauksena uuden, kyseenalaisen vivahteen. Kyse voi olla esimerkiksi tilanteesta, jossa ylläpidon tai käyttäjän yksilöllinen toiminta ei riitä täyttämään kaikkia tietyn rikoksen tunnusmerkkejä, mutta molempien toimintaa kokonaisuutena tarkastellessa näin tapahtuu. Käsittelyn pääpaino on ennen kaikkea rikosoikeudellisessa vastuussa, eikä esimerkiksi sopimusperusteiseen vastuuseen taikka vahingonkorvausoikeudellisiin kysymyksiin syvennyttä muutoin kuin sen ollessa jostain erityisestä syystä perusteltua.

⁹ Tämä luo myös hedelmällisen mahdollisuuden kansainväliseen vertailuun ja argumentointiin, joskaan oikeusvertailu ei ole tutkimuksen tarkoitus.

Tutkimuskysymystä käsitellään erityisesti kahden oikeudenloukkaustyypin, tekijänoikeusloukkausten sekä huumausaineiden laittoman verkkokaupan, näkökulmasta. Näkökulman taustalla vaikuttaa sen ajankohtaisuuden ohella ennen kaikkea premissi siitä, että koska valitut tyyppitapaukset edustavat kahta hyvinkin erilaista oikeudenloukkausten muotoa – jopa tietyn asteisia ääripäitä – niin niitä tarkastelemalla ja vertailemalla voimme saavuttaa holistisen, kokonaisvaltaisemman kuvan vastuuta koskevasta oikeustilasta. Samalla kun huumausaineiden laitton kauppa lieveilmiöineen on perinteisesti koettu etenkin henkilöllisten oikeushyvien kannalta erityisen vaaralliseksi ja näin ollen myös ankarasti tuomittavaksi ilmiöksi, tekijänoikeusloukkaukset ovat omiaan aiheuttamaan lähinnä taloudellista vahinkoa oikeudenomistajille taikka niitä muutoin hallinnoiville tahoille. Tutkimusekonomisen näkökulman voidaan toisaalta myös katsoa puhuvan mahdollisimman tiukan rajauksen puolesta. Maisteritutkielmassa on kyse sivumäärältään varsin suppeasta esityksestä, jonka yhteydessä olisi mahdotonta käsitellä useampia tyyppitapauksia tutkimuskysymyksen edellyttämällä tarkkuudella. On kaiken kaikkiaan perustellumpaa käsitellä muutama tapaus kunnolla kuin kourallinen huterasti.

4 Määritelmiä

Ylläpidolla tai *ylläpitäjällä* tarkoitetaan tutkimuksessa verkkosivustoa, -palvelua tai -alustaa tosiasiallisesti hallinnoivaa, toiminnasta vastaavaa ja näin ollen myös viime kädessä vastuullista tahoa. Pienemmillä verkkoalustoilla kuten keskustelupalstoilla vastuullinen taho on yleensä samanaikaisesti sekä sivuston omistaja että sitä tosiasiallisesti hallinnoiva ylläpitäjä (engl. *admin*). Vastuu voi myös jakautua eri suhteissa eri tahojen kuten useamman eri henkilön välillä, ja myös kollektiivi voi toimia ylläpitäjänä. Suuremmilla alustoilla vastuuketjun yläpäästä löytyy yhä useammin jokin kansallinen, ulkomainen tai kansainvälinen organisaatio taikka yritys, mikä voi hankaloittaa vastuun kohdentamista. Tietyistä toimenpiteistä viime kädessä vastuullinen taho voi olla esimerkiksi tietoturvavastaava, ja toisista taas yhtiön hallitus. Minkäänlaisen aukottoman määritelmän esittämistä ei kuitenkaan ole koettu tutkimuskysymyksen kannalta välttämättömäksi tai olennaiseksi – saati mahdolliseksi – sillä suurempien alustojen osalta kyse on usein viime kädessä prosessuaalisesta taikka organisaation sisäiseen vastuunjakoon liittyvästä kysymyksestä, joka voi ratketa eri tavoin tapauksen yksilöllisten olosuhteiden perusteella. Ylläpidon vastuulliseksi katsomiseen riittävää tällöin on, että vastuun perustana on jokin alustan toimintaan liittyvä (ylläpito)toimenpide.

Verkkoalustojen toimintaan vaikuttaa toisaalta usein varsinaisen ylläpidon ohella myös muita tahoja, esimerkiksi sisällön valvontaa suorittavat *moderaattorit*, jotka voivat olla työsuhteessa ylläpitäjään tai omistajaan. Tilanteita, joissa verkkoalustan moderaattorin toiminnan katsotaan synnyttävän vastuun, käsitellään tässä tutkimuksessa ylläpitäjän vastuun tilanteina. Nimikkeelle ei tule antaa ratkaisevaa merkitystä tietyn henkilön tai tahon vastuullisuuden määrittämisessä. Lienee joka tapauksessa perusteltua katsoa, että tilanteessa, jossa vastuun voidaan katsoa koskevan verkkoalustan moderaattoria, sen voitaisiin myös katsoa koskevan vastaavalla tavalla toiminutta ylläpitäjää – näin myös muiden alustan ja sisällön hallinnointiin osallistuvien tahojen osalta ja riippumatta siitä, voitaisiinko vastuun esimerkiksi isännän- tai työnantajan vastuun kautta katsoa joka tapauksessa kohdentuvan ylläpitoon.

Ylläpitotoimilla tai *-toimenpiteillä* tarkoitetaan mitä tahansa alustan tavanomaisen käytettävyyden tai toimivuuden edellyttämiä taikka alustan toiminnasta muutoin olennaisesti johtuvia ylläpidon suorittamia taikka sen tahdosta tai käskystä suoritettuja toimenpiteitä. Tavanomaisia ylläpitotoimia ovat esimerkiksi alustan tekninen kehitys ja sen toiminnallisuuksien parantamiseen liittyvät toimenpiteet, sisällön moderointi ja käsittely sekä käyttäjähallinnan toimenpiteet. Ylläpitotoimia voi suorittaa myös jokin muu taho kuin sivuston varsinainen ylläpitäjä, kuten tähän tarkoitukseen palkattu työntekijä.

Verkkoalustalla tai lyhyemmin *alustalla* tarkoitetaan mitä tahansa verkkopohjaista alustaa, palvelua tai sivustoa, jolla on sekä *ylläpito* että yhden tai useamman henkilön muodostama *käyttäjäkunta*. Alustoja ovat näin ollen muun muassa erilaiset sosiaalisen median alustat, keskustelupalstat, tiedostojenjakopalvelut sekä verkkohuutokaupat. Käyttäjäkunnan käsitteellä pyritään tässä yhteydessä korostamaan sitä, että alustan tulee mahdollistaa käyttäjien väliset interaktiot, joilla on olennainen rooli oikeudenloukkausten syntyprosessissa – olipa kyse sitten viestinnästä taikka mahdollisuudesta saattaa tiedostoja toisten käyttäjien saataville. Tässä yhteydessä on kuitenkin perusteltua painottaa tietynasteista teknologianeutraalisuutta: pyrkimyksenä ei ole rajata alustan käsitettä esimerkiksi vain avoimen, kaikille julkisen verkon puolella toimiviin taikka sosiaaliselle medialle tyypillisiä ominaisuuksia sisältäviin alustoihin, vaan kyseessä voi olla periaatteessa mikä tahansa edellä mainitut edellytykset täyttävä havaittavissa ja tulkittavissa olevan informaation välittämisen mahdollistava verkkoratkaisu.

Oikeudenloukkauksella viitataan tutkimuksessa mihin tahansa verkon välityksellä toteutettuun tekoon, jolla loukataan toisen lakiin perustuvaa oikeutta ja joka voi viime kädessä toimia rikos- tai siviilioikeudellisen vastuun perustana. Minkäänlaista konkreettista rangaistusta tai korvausvastuuta ei kuitenkaan edellytetä, vaan olennaista on, että toisen oikeutta voidaan tavalla tai toisella katsoa

loukatun. Oikeudenloukkauksen käsitteellä on tässä yhteydessä haluttu nimenomaisesti korostaa verkkoympäristössä mahdollisia tekotapoja ja -muotoja: Kyse ei aina ole varsinaisista rikoslaissa määritellyistä rikoksista, vaikka toiminta olisikin omiaan loukkaamaan toisen oikeutta ja voisi myös perustaa vastuun. Oikeudenloukkaus voikin esimerkiksi petoksen tai tietomurron ohella olla myös tekijänoikeusrikkomus.

5 Tutkimuksen metodi

Tiedettä voidaan kutsua järjestelmälliseksi ja järkipäiseksi tiedonhankinnaksi, jota toteutetaan erityisen tieteellisen menetelmän, *metodin*, avulla.¹⁰ Tutkimuksen premissiin, ylläpidon vastuuseen ja sen rajoihin, pyritään tieteellisen metodin soveltamisen avulla esittämään perusteltu johtopäätös. Eräs oikeustieteellisen tutkimuksen tärkeimmistä ja myös käytetyimmistä metodeista on *lainoppi* eli *oikeusdogmatiikka*. *Kolehmainen* mukaan lainopin tiedonintressinä on tuottaa perusteltuja, voimassa olevaa oikeutta koskevia kannanottoja ennen kaikkea sen tulkinnan ja systematisoinnin kautta. Niin kutsutun *vallitsevan lainopin* huomio kohdistuu oikeuden tosiasialliseen toteutumiseen, kun taas *vaihtoehtoisessa lainopissa* tarkastellaan sitä, mikä oikeuden sisällön tulisi tutkimuksen perustelemassa ”ideaalitulanteessa” olla. Tässä tutkimuksessa ensisijainen paino on näistä lainopin muodoista ensiksi mainitulla. Oikeudellisen argumentaation roolia ei voida lainopin yhteydessä tarpeeksi painottaa: kyse on lainopillisen tutkimusprosessin erottamattomasta osasta. Argumentaation päällimmäisenä tarkoituksena on eri oikeuslähteitä ja muuta tutkimuksen lähdeaineistoa tulkitsemalla pyrkiä saamaan lukija vakuuttuneeksi tietyn tutkijan perustaman kannan oikeellisuudesta.¹¹ Tutkijan tulee kuitenkin varoa erilaisiin tutkimuksen sudenkuoppiin vajoamista. Vaikka esimerkiksi erilaisia ennakkoasenteita tuskin voidaan kokonaan karistaa pois, argumentaatiossa tulisi aina pyrkiä kokonaisvaltaisuuteen, kriittisyyteen ja avoimuuteen.

Tutkimuksen tarkemmaksi metodiksi voidaan nostaa ennen kaikkea *ongelmakeskeinen lainoppi*, jossa tutkimusongelmaan kytköksissä oleva oikeudellisesti relevantti sääntely pyritään hahmottamaan kokonaisuudessaan. Olennaista on, ettei rajausta tällöin tehdä oikeusjärjestyksen vaan käsiteltävän reaali maailman ongelman, tässä tapauksessa ylläpitäjän vastuun, näkökulmasta. Ongelmakeskeisessä lainopissa käsiteltäville kysymyksille tyypillisiä ovat kytkökset useampaan eri oikeudenalaan, minkä voidaan katsoa edellyttävän tutkijalta varsin suuren asiakokonaisuuden

¹⁰ Haaparanta – Niiniluoto 2016, s. 24–25.

¹¹ Kolehmainen 2016, s. 107, 114–115.

kokonaisvaltaista hallintaa.¹² Tutkimuskysymyksen tarkastelussa korostuu myös tietynasteinen ilmiökeskeisyys etenkin sitä tarkasteltaessa, minkälaisia vaikutuksia kyberrikollisuudella ja muilla verkkovälitteisillä oikeudenloukkauksilla on ylläpitäjän vastuuasemaan.

Koska tutkimuskysymys ja sitä koskeva oikeuskäytäntö omaavat hyvin vahvan kytköksen erilaisten informaatioteknologioiden, ennen kaikkea Tor-verkon ja vertaisverkkojen, ominaisuuksiin ja ongelmakohtiin, teknisluontoisempien seikkojen tarkastelulle annettu painoarvo korostuu luonnollisesti myös tutkimuskysymyksen käsittelyssä.¹³

6 Tutkimus oikeudenalajaottelussa ja edeltävä tutkimus

Oikeusjärjestystä, kaikkien yhteiskunnan oikeusnormien muodostamaa kokonaisuutta, on oikeustieteiden parissa pyritty perinteisesti systematisoimaan oikeudenalajaottelun keinoin. *Oikeudenalalla* tarkoitetaan vakiintuneesti tiettyä yksittäistä oikeusilmiötä sääntelevien tai siihen kytköksissä olevien oikeusnormien muodostamaa kokonaisuutta. Eri oikeudenaloja koskevassa jaottelussa ei kuitenkaan ole kyse veteen piirretyistä viivoista, vaan yksittäisellä oikeusnormilla tai oikeudellisella ongelmalla voi samaan aikaan olla kytköksiä jopa lukuisiin eri oikeudenaloihin. Tämä on tilanne myös ylläpitäjän vastuuta koskevan kysymyksen osalta.¹⁴ Oikeudenalojen kenties perimmäisin jaottelu koskee jakoa julkis- ja siviilioikeuteen. *Julkisoikeudessa* vähintäänkin toinen oikeussuhteen osapuolista on julkista valtaa edustava julkisyhteisö, kuten valtio tai sen viranomainen, kun taas *yksityis-* eli *siviilioikeudessa* säännellään yksilöiden ja yhteisöjen välisiä oikeussuhteita.

Tämän tutkimuksen voidaan oikeudenalajaottelussa katsoa sijoittuvan ensinnäkin oikeusinformatiikan alaisuuteen. Oikeusinformatiikan emeritusprofessori *Ahti Saarenpää* on vakiintuneesti kuvaillut oikeusinformatiikkaa muutosten tieteksi, jossa oikeutta tarkastellaan alati muuttuvan *verkkoyhteiskunnan* näkökulmasta. Oikeusinformatiikan parissa tarkasteltavat kysymykset koskevat siis aina jossain määrin *teknologian ja oikeuden* taikka *informaation ja oikeuden* välistä suhdetta.¹⁵ Vastuuta koskeva kysymys viittaa toisaalta siviilioikeuden puolelle siviilioikeudellista (vahingonkorvaus) vastuuta sekä immateriaalioikeuksia koskeviin kysymyksiin, mutta verkkovälitteisten oikeudenloukkausten kontekstissa myös julkisoikeuteen, ennen kaikkea

¹² *Määttä* 2016, s. 203–204; *Kangas* 1997, s. 90–94 ja *Kangas* 1982, s. 385–386.

¹³ Tutkimuksen laatijalla on oikeustieteiden opintoja edeltävältä ajalta opiskelutaustaa tietojenkäsittelytieteistä, mikä sekin lienee osaltaan vaikuttanut teknisluontoisempiin seikkoihin kiinnitetyn huomion määrään ja tarkkuuden asteeseen.

¹⁴ *Nykänen* 2019, s. 27.

¹⁵ *Saarenpää* 2016, s. 56, 74 ja *Saarenpää* 2015, s. 17.

rikosoikeuden puolelle, jonka parissa tutkitaan ja systematisoidaan rikollisuutta sekä rikollisuuteen kytköksissä olevia ilmiöitä kuten rikosoikeudellista vastuuta sekä rikollisuuden yhteiskunnallisia vaikuttimia.¹⁶

Verkkoalustan ylläpitäjän vastuuta koskevaa tutkimusta on kansallisella tasolla tähän mennessä tehty verraten vähän, ja pääasiassa sananvapauden näkökulmasta. Aihetta ovat tarkastelleet muun muassa *Ilari Hannula* ja *Riku Neuvonen* artikkelissa *Internetin keskustelupalstan ylläpitäjän vastuu rasistisesta aineistosta* (2011), *Taina Pihlajarinne* artikkelissa *Keskustelupalstojen ylläpitäjien vastuu: EU-sääntelystä kansalliseen oikeuteen – sananvapausrikokset ja tekijänoikeusrikos* (2011), *Päivi Korpisaari* (ent. *Tiilikka*) artikkeleissa *Julkaistun verkkoviestin sisällöstä aiheutuneen taloudellisen vahingon korvaaminen* (2009) ja *Sananvapaus verkossa – yksilöön kohdistuva vihapuhe ja verkkoalustan ylläpitäjän vastuu* (2019) sekä *Minna Kimpimäki* artikkelissa *Verkkoalustan ylläpitäjän vastuu alustalla tehdystä rikoksesta* (2019). *Katariina Sorvari* on ottanut väitöskirjassaan *Vastuu tekijänoikeuden loukkauksesta: erityisesti tietoverkkoympäristössä* (2005) kantaa vastuuta koskevaan kysymykseen tekijänoikeusloukkausten näkökulmasta. EU-tasoiseen jäsenvaltioiden yhtenäisiä vastuusääntöjä koskevaan tutkimukseen palataan jäljempänä luvun III kappaleessa 3.4.

7 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksessa edetään seuraavalla tavalla. Aluksi luodaan katsaus verkkoyhteiskunnan sekä kyberrikollisuuden ja muiden verkkovälitteisten oikeudenloukkausten kehitykseen ja perusteisiin tutkielman laajemman kontekstin pohjustamiseksi. Tässä yhteydessä tarkastellaan lyhykäisesti muun muassa tietojenkäsittelyn historiaa, kyberrikollisuuden käsitettä sekä sitä sääntelyä, jonka avulla teknologian nopeaan kehitykseen on pyritty vuosien varrella vastaamaan. Aihealueen taustoittamisen jälkeen verkkoalustan ylläpitoon liittyviä vastuukysymyksiä siirrytään käsittelemään lainsäädännön ja aihetta koskevan oikeustieteellisen keskustelun näkökulmasta. Huumeiden laitonta verkkokauppaa sekä tekijänoikeusloukkauksia koskevan yleistason katsauksen pohjalta syvennyttään tämän jälkeen ylläpidon vastuuta koskevan oikeuskäytännön yksityiskohtaisempaan tarkasteluun. Ratkaisuista havaittavia tulkintoja ja oikeusohjeita verrataan lopuksi argumentaation keinoin muusta lähdeaineistosta tehtyihin alustaviin johtopäätöksiin niiden varmentamiseksi ja tarkentamiseksi sekä lopullisten johtopäätösten tekemiseksi.

¹⁶ *Utriainen* 2015, s. 216–221. Ks. myös Oikeusministeriö (<https://oikeusministerio.fi/>), Vastuualueet, Rikos ja rangaistus; Rikosoikeus.

II NYKYPÄIVÄN VERKKOYHTEISKUNTA JA VERKKOVÄLITTEISET OIKEUDENLOUKKAUKSET

1 Oikeudellistuvan verkkoyhteiskunnan arkea tältä ja viime vuosituhanneelta

1.1 Modernin tietojenkäsittelyn ja internetin lyhyt historia

”The society that we used to live in, one that learned to reap the benefits of IT and for a long time was called the Information Society, has changed again to become what is known as the modern Network Society, a society where people live, work and communicate in a digital environment.” (Saarenpää 2016, s. 63.)

Teknologian kehityskulku 1900-luvun puolivälistä nykypäivään saakka on ollut vähintäänkin päätä huimaavaa. Vaikka matkaa helmitauluista sähkölaskimiin ja kellokortteista moderneihin älylaitteisiin on kertynyt jo satoja vuosia, etenemme tänä päivänä puhtaan laskentatehon mittarilla joidenkin arvioiden mukaan aina muutaman vuoden välein saman verran kuin koko modernin tietojenkäsittelyn tähänastisen historian aikana.¹⁷ Nykyaikaisen tietokoneen historialliset juuret ulottuvat toisen maailmansodan värittämälle 1940-luvulle,¹⁸ jolloin Alan Turingin, Claude Shannonin ja John Von Neumannin kaltaisten matemaatikkojen urauurtavat keksinnöt loivat perustan ensimmäisille moderneille tietokoneille.¹⁹ Alan Turingin (23.6.1912 – 7.6.1954) vuonna 1936 kehittämää ”Turingin koneeksi” tituleerattua teoreettista mallia on vakiintuneesti pidetty modernin tietokoneen toiminnallisena perustana. Mallin avulla voitiin – ja voidaan edelleenkin – simuloida periaatteessa mikä tahansa konstruoitavissa oleva algoritmi ja näin ollen myös ratkaista mikä tahansa

¹⁷ Helmitaulu on vakiintuneesti esitetty keksityn n. 1000–500 eaa. Ensimmäiset mekaaniset laskimet keksittiin n. 1600-luvun puolivälissä, mutta vielä 40-luvulla sähkölaskimen on esitetty hävinneen raa’assa laskutehossa helmitaululle. Tokiossa 12.11.1946 kädyssä jännitysnyttelmässä japanilainen helmitaulu soroban kohtasi yhdysvaltalaisen sähkölaskimen. Sähkölaskin osoittautui tehokkaammaksi apuvälineeksi ainoastaan yli 10 numeroa sisältävissä jako- ja kertolaskuissa, kun taas helmitaulu dominoi laskinta muissa kilpailukategorioissa. *Kojima* 1970, s. 11–22.

¹⁸ Ks. *Suominen* 2000, s. 39–40.

¹⁹ Nk. analogisia tietokoneita eli *analogiakoneita* on ollut olemassa huomattavasti kauemmin, ja löydettyistä ensimmäiset juontavat juurensa aikaan ennen ajanlaskumme alkua. Analogiakoneilla laskettavien muuttujien arvot ovat jatkuvia, kun taas moderneissa tietokoneissa epäjatkuvia eli *diskreettejä*. Ks. *Block* 1987.

laskennallisesti mahdollinen ongelma.²⁰ Turingin malli oli ennennäkemätön harppaus automaattiselle tietojenkäsittelylle, ja mahdollisti tuohon saakka utopistisilta vaikuttaneiden ajatusten jatkokehittämisen realiteetiksi asti.²¹

Toiminnallisuuksien hahmottaminen periaatteellisella tasolla ei kuitenkaan ollut ainoa, saati viimeinen seikka modernin tietokoneen toteuttamisen tiellä, vaan teorian lisäksi myös mekaanisluontoisemmat käytännön ongelmat tuli saada ratkaistua. *John Von Neumannin* (28.12.1903 – 8.2.1957)²² raportissa²³ määritellyn ”*Von Neumannin arkkitehtuurin*” voidaan katsoa toimivan nykytietokoneen arkkitehtuurisena pohjana. Arkkitehtuuri perustuu niin kutsuttuun *tallennetun ohjelman periaatteeseen*, jonka mukaan sekä ohjelmoinnin perustan muodostamat konekäskyt että itse syötedata toteutetaan samalla teknologialla ja säilytetään samassa (keskus)muistissa.²⁴ Myös *Claude Shannonin* (30.4.1916–24.2.2001) *informaatioteoria* ja sen mukainen ajatus biteistä informaation mittayksikkönä ovat yksi mainitsemisen arvoinen askel modernin tietokoneen kehityskulussa.²⁵

Tietokoneet alkoivat ennen pitkää levitä ammattilais- ja tutkimuskäytöstä myös laajemman yleisön keskuuteen. 1960-luku toi tullessaan ensimmäiset kuluttajille suunnatut *henkilökohtaiset tietokoneet* eli PC:t, kun taas ensimmäiset kaupalliset mikroprosessorit mullistivat toimistoautomaation 1970-luvulla.²⁶ Niin kutsutun *Mooren lain* mukaan tietokoneiden laskentateho on jatkuvassa eksponentiaalisessa kasvussa mikrosiruissa käytettävien transistorien määrän tuplaantuessa noin joka toinen vuosi. Teorian 1960-luvulla kehittänyt ja yhtenä *Intelin* perustajistakin tunnettu *Gordon Moore* (3.1.1929–) vaikuttaisi olleen oikeilla jäljillä: Teoria on pitänyt hyvinkin pitkälti pintansa 1970-

²⁰ *De Mol* 2018. Teknologista kehitystä siivittivät ennen kaikkea toinen maailmansota ja kryptologian tarpeet.

²¹ Turingista ja tämän toisen maailmansodan aikaisista saavutuksista ks. mm. BBC News 19.6.2012.

²² Von Neumann tunnetaan mm. peliteorian kehittäjänä, ja hän toimi yhtenä vetypommin kehittäjistä nk. Manhattan-projektissa. Ks. Atomic Heritage Foundation 2019.

²³ Von Neumannin kontribuutiota raporttiin on myöhemmin kyseenalaistettu, sillä raportissa määritellyn EDVAC-tietokoneen pohjana toimi *John Mauchlyn* ja *Presper Eckertin* jo aikaisemmin suunnittelema ENIAC. Ks. mm. *Mauchly* ym. 2012.

²⁴ *Ogban – Arikpo – Eteng* 2007, s. 97–103.

²⁵ Ks. *Popova* 2016.

²⁶ *Toimistoautomaatiolla* voidaan tarkoittaa kaupallisten tietokoneiden ja työkäyttöön suunniteltujen ohjelmistojen mukanaan tuomaa muutosta, jonka seurauksena perinteisesti manuaalisia työvaiheita kyettiin alati kasvavassa määrin automatisoimaan.

luvulta tähän päivään saakka,²⁷ ja ongelmaksi ovat alkaneet muodostua fysikaalisen ulottuvuutemme rajat transistorien koon pikkuhiljaa saavuttaessa yhden atomin mittasuhteet.²⁸

Ensimmäisten nykyaikaisten tietokoneiden tavoin myös internetin historialliset juuret voidaan paikantaa länsimaiseen sotilasteknologiaan. *ARPANET*, internetin ensimmäinen toimiva prototyyppi, sai alkunsa 1960-luvun loppupuolella Yhdysvaltain puolustusministeriön rahoittamasta hankkeesta.²⁹ Ensimmäinen ARPANET-välitteinen viesti lähetettiin loppuvuodesta 1969, ja 1980-luvun puolivälissä verkko oli jo laajassa tutkimus- ja ohjelmointikäytössä. Englantilaisen *Tim Berners-Leen* 1990-luvulla kehittämää ”*hypermedian*” eli tiedon linkityksen mahdollistavaa *HTML*:ää³⁰ voidaan pitää modernin internetin lähtökohtana – ja loppu onkin historiaa.

1.2 Informaatioyhteiskunnasta verkkoyhteiskuntaan – ja sen yli?

Teknologian ja internetin voidaan perustellusti katsoa muodostavan nyky-yhteiskuntamme kivijalan, joskaan näin ei ole ollut vielä kovinkaan pitkään. Vain muutamia vuosikymmeniä taaksepäin teknologiaa pidettiin vielä pitkälti työkalun asemassa, ja perinteisemmät tavaroiden ja palveluiden tuotannossa käytettävät resurssit eli *tuotannontekijät*, kuten työvoima ja raaka-aineet, pitivät pintansa uudemman *informaation* rinnalla. Vaikka entistä tehokkaammat tavat käsitellä tietoa johtivat alati kasvavaan toimistoautomaatioon, informaation rooli oli yhteiskunnassa edelleen varsin staattinen. Tähän teollisyhteiskunnan jälkeiseen kehitysvaiheeseen on vakiintuneesti viitattu *informaatioyhteiskunnan* käsitteellä.³¹ Tiedon ja tietojenkäsittelyn merkitys ei suinkaan tulevana vuosina laantunut, vaan ne jatkoivat huimaa kasvuaan vuosituhanen vaihteen ohi informaation noustessa samalla yhteiskuntamme keskeisimmäksi tuotannontekijäksi – mitä se edelleen tänä päivänä on.³² *Saarenpään* mukaan tänä päivänä onkin informaatioyhteiskunnan sijaan jo huomattavasti luontevampaa puhua *verkkoyhteiskunnasta*, jossa niin työmme kuin vapaa-aikamme

²⁷ *Guarnieri* 2016, s. 42–43.

²⁸ Ks. *Tally* 2012. Modernien tietokoneiden laskentateho on arviolta biljoona-kertaistunut kuudessa vuosikymmenessä, samalla kun luomamme datan määrä kaksinkertaistuu n. joka toinen vuosi. *Routley* 2017 ja *Bresniker* 2018.

²⁹ ARPANET-projektin alkuperäinen tarkoitus on edelleen jokseenkin kiistelty asia. Joidenkin lähteiden mukaan tarkoituksena oli kehittää ydinasevarma järjestelmä sotilaskommunikaation varmistamiseksi, mutta yleisemmällä tasolla päämääräksi on katsottu supertietokoneiden tutkimuksellisen etäkäytön mahdollistaminen. Ks. esim. *Leiner* ym. 1997, alaviite 5.

³⁰ Lyhenne englannin kielen sanoista *Hypertext Markup Language*.

³¹ *Saarenpää* 2016(3), s. 10. Taloustieteiden parissa tähän tuotannon ja tuotannontekijöiden muutokseen on viitattu myös *tietoyhteiskunnan* (engl. *knowledge society*) käsitteellä. Ks. *Drucker* 1993.

³² *Hautamäki* 1996, s. 14–15.

ovat alati kasvavassa määrin riippuvaisia erilaisista tietoverkoista ja niiden moitteettomasta toiminnasta. Teknologia ei informaatioyhteiskunnan tapaan ole enää alisteisessa työkalun asemassa vaan yhteiskunnan toiminnan edellytys, joka mukautuu lähestulkoon kaikkiin sille keksimiimme tarpeisiin. Staattisen informaatioyhteiskunnan voidaan perustellusti sanoa muuttuneen dynaamiseksi verkkoyhteiskunnaksi.³³

Yhteiskunnan ja informaatioteknologian jatkaessa monikymmenvuotista yhteistä taivaltaan meillä ei kenties pian – saati enää – ole tarvetta korostaa verkkoyhteiskunnan käsitettä erotuksena ”tavallisesta” yhteiskunnasta. Voisimme verkkoyhteiskunnan sijaan toisaalta jo puhua näkymättömän tietojenkäsittelyn *ubiikkiyhteiskunnasta*, jossa olemme yhä enenevässä määrin vapautuneet erilaisista meitä rajoittavista päätelaitteista.³⁴ Laskentanopeuksien tehostuessa ja tekoälyn merkityksen kasvaessa yksi tulevaisuuden kannalta mahdollinen ja jopa jokseenkin todennäköinen kehityskulku on tekoälyn siivittämä *älykäs yhteiskunta*, jossa älykkäät ja oppivat järjestelmät tekevät päätökset ja myös toimivat puolestamme. Viitteitä tästä voimme jo tänä päivänä nähdä esimerkiksi autoteollisuuden itseohjautuvista autoista ja erilaisista tekoälyn tuomioistuinkäyttöä kartoittavista ”e-Tuomari”-hankkeista.³⁵ Atomin koon kaltaisten fysikaalisten rajojen asettuessa kehityksen tielle voi kuitenkin jo pian olla perusteltua pohtia myös sitä, tuleeko meidän ja koko yhteiskuntamme tulevaisuudessa mukautua teknologian tarpeisiin – siis päinvastoin, kuin tilanne on tähän saakka pitkälti ollut. Siinä vaiheessa, kun meidän roolimme rajoittuu lähinnä järjestelmien ja laitteiden huoltoon ja korjaukseen – jonka senkin älykkäät järjestelmät voivat jo ennen pitkään hoitaa puolestamme – tekoälyn hoitaessa päätöksenteon inhimillisten virheiden pelossa, lienee jo jossain määrin perusteltua puhua ihmisistä työkalun asemassa. Kenties jo ei-niin-kaukaisessa tulevaisuudessa voimme kauhulla muistella aikaa, jolloin ihmiset päästettiin 18 vuoden kypsässä iässä rattiin ilman että auto olisi hoitanut matkantekoa puolestamme.

³³ *Saarenpää* 2016(3), s. 11 ja *Saarenpää* ym. 2004, s. 6. Kansallisella tasolla verkkoyhteiskunnan kehitystä on vauhdittanut myös EU:n jäsenyys. EU:n komission vuonna 2002 julkaistun eEurooppa 2005 -toimintasuunnitelman pääpaino oli pitkälti unionin taloudellisessa kilpailukyvyssä. Kehitystä jatkoi vuonna 2005 mm. yhteysnopeuksia ja verkkoturvallisuutta korostanut i2010-suunnitelma, jota seurasi kestävyysyden yhdeksi avainsanoistaan nostanut EU:n digitaalinen agenda vuonna 2010. Ks. COM(2002)263 final; COM(2005)229 final ja COM(2010)245 final.

³⁴ *Karhula* 2008, s. 11–13.

³⁵ Ks. *Saarenpää* 2016, s. 164–171.

2 Verkkoysteiskunnan oikeudellinen viitekehys

2.1 Verkkoalustat yhteiskunnan ja arjen tukipilarina

Verkkoysteiskunnan kehityksen myötä niin työmme kuin vapaa-aikamme ovat jo lähes poikkeuksetta riippuvaisia teknologian ja tietoverkkojen toiminnasta. Vuonna 2019 alkunsa saanut ja sittemmin kansainväliseksi pandemiaksi muotoutunut koronavirustilanne on toiminut erinomaisena osoituksena toisaalta siitä, kuinka riippuvaisia informaatioteknologiasta me oikein olemme, mutta toisaalta myös siitä, kuinka paljon hyötyä siitä etenkin poikkeusoloissa on. Mikäli länsimaisten oikeuden italialaista perimää kunnioittaen kuvailisimme verkkoysteiskuntaamme *Pantheonin* kaltaiseksi antiikin roomalaiseksi temppeliksi, voisimme ajatella informaatioteknologiaa yhteiskuntamme kivijalkana: sen varaan rakennetut pylväät, yhteiskunnan toimivuuden mahdollistavat alustat ja palvelut, kannattelevat meidän suojaksemme rakennettua kattoa, oikeuksia ja niiden toteutumista turvaavaa (informaatio)hallintoa³⁶.

Kuvaus erilaisista *verkkoalustoista* oikeuksiamme ja niiden toteutumista kannattelevana pylväänä on nykypäivänä varsin perusteltu. Samalla kun pikaviestimet ja uutissivustot pitävät meidät ajan tasalla kollegoidemme ja muun maailman kanssa, erilaiset keskustelupalstat ja sosiaalisen median alustat tarjoavat oivallisen mahdollisuuden esimerkiksi yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumiselle. Osallistuminen ja tiedonhankinta ovat vain yksittäisiä esimerkkejä niiden lukuisten eri toimintojen joukossa, jotka verkkopohjaiset alustat ja palvelut ovat mullistaneet.³⁷

Verkolla on kuitenkin myös omat käänköpuolensa. Tiedonhakija voi yhä useammin törmätä tahallisesti tai tahattomasti tuotettuun puutteelliseen informaatioon, kuten valeutisiin, mikä korostaa etenkin lähdekritiikin sekä tiedonhaku- ja lukutaitojen merkitystä nyky-yhteiskunnassa. Yhteiskunnallisia ongelmakohtia koskeva keskustelu voi taas yhä useammin äityä kansakeskustelijoiden mollaamiseksi ja haukkumiseksi³⁸. Myöskään verkkoalustojen ei voitaisi ajatella toimivan täysin oman tahtonsa mukaan, vaan niiden osalta mielessä tulee pitää terveen kilpailun ja kuluttajansuojan kaltaisia kysymyksiä. Verkosta ei haluta ”villiä länttä”, jollaisena se

³⁶ *Sähköisellä hallinnolla*, josta on joskus käytetty myös *informaatiohallinnon* nimitystä, on vakiintuneesti viitattu viranomaisten digitaaliseen toimintaympäristöön, jossa sähköisessä muodossa olevia hallinnollisia toimintoja voidaan hyödyntää verkkovälitteisesti. Ks. Mayer-Schönberger – Lazer 2007, s. 2–9 ja COM(2003)567 final, s. 7–9.

³⁷ Nykypäivän *digitaalinen lakimies* tuskin voisi kuvitella selviävän tehtävistään ilman verkkopohjaista tiedonhankintaa. Ks. Saarenpää 2016(2), s. 127–128.

³⁸ Ks. esim. Yle Uutiset 27.1.2020: Perussuomalaisen kansanedustaja solvasi poliisia Twitterissä – rikosilmoitus (<https://yle.fi/uutiset/3-11177598>, viitattu 10.2.2021).

joskus voi tosiasiaassa näyttäytyä,³⁹ eikä verkkoyhteiskunta voisikaan toimia ilman omaa oikeudellista viitekehystään.

2.2 Oikeudellinen riskiyhteiskunta?

Internet ei ole mikään muusta maailmasta irrallinen ekosysteemi, ”kupla”, jota sen vielä muutama vuosikymmen sitten saatettiin kuvitella olevan, vaan kaikella toiminnallamme on pitkälti samankaltaiset oikeudelliset kytkökset sekä verkossa että sen ulkopuolella. *Oikeudellisen verkkoyhteiskunnan* käsitteellä voidaan viitata oikeuksiemme ja velvollisuuksiemme verkkoon siirtymiseen, minkä tunnusmerkkejä ovat muun muassa sähköiset palvelut, sähköinen asiointi ja informaatiohallinto, perusoikeuksien verkkovaikutteisuus sekä tietoturvallisuuden merkitys oikeuksiemme toteutumisessa.⁴⁰ Voimme toteuttaa oikeuksiamme verkossa jo monessa suhteessa tehokkaamminkin kuin sen ulkopuolella, mutta toisaalta meidän tulee myös voida odottaa toisten kunnioittavan niiden tehokasta ja lakisääteistä toteutumista. Maailma ei ole kuitenkaan valmis, ja olisi naiiviuden ohella kenties jopa vaarallista ajatella niin. *Pöystin* mukaan verkkoyhteiskunta on samalla myös *riskiyhteiskunta*, jossa yhteiskunnan toimintojen ja infrastruktuurin haavoittuvuuden vaikutukset – tai niiden pelko – ovat johtaneet riskienhallinnan merkittävään rooliin yhtenä oikeudellistumista ohjaavana näkökulmana.⁴¹ Oikeusjärjestyksen on ollut pakko mukautua yhteiskunnan muutokseen ja uuden toimintaympäristön mukanaan tuomiin riskeihin.

Yksi verkkoyhteiskunnan oikeudellisista riskitekijöistä on teknologisen kehityksen silkkä nopeus, johon perinteisesti hitaaksi luonnehditulla lailla voi olla äärimmäisen vaikeaa tehokkaasti vastata.⁴² Sääntelyssä tulisikin aina huomioida *teknologianeutraalisuus*: sen lisäksi, että lainsäädäntö soveltuu nykyisiin teknologioihin, sen tulisi myös jättää varaa tulevalle teknologiselle kehitykselle ja innovaatioille.⁴³ Teknologianeutraalisuuden periaatteeseen olennaisessa kytköksessä on teknologinen *konvergenssi* eli lähentyminen, jolla voidaan viitata saman tiedon tai sisällön julkaisemiseen ja käyttöön erilaisten teknologioiden avulla.⁴⁴ Sääntelyn ei tulisikaan olla riippuvainen käytettävästä teknologiasta, vaan *ex post* -näkökulma tulee pitää kaikessa osittainkaan teknologiasävytteisessä

³⁹ Ks. The New York Times 2.7.2020.

⁴⁰ Saarenpää 2016(2), s. 109.

⁴¹ *Pöysti* 2000, s. 93–95. Riskiyhteiskunta-ajattelun taustalla voidaan nähdä ennen kaikkea saksalaisen Ulrich Beckin (15.5.1944–1.1.2015) ja englantilaisen Anthony Giddensin (18.1.1938–) ajatukset *riskiyhteiskuntateoriasta*. Ks. esim. Beck 1986.

⁴² Ks. Sund 2019, s. 69.

⁴³ Kärkkäinen 2005, s. 22.

⁴⁴ Neuvonen 2019, s. 33.

lainsäätämistoiminnassa mielessä. Kysymys on äärimmäisen tärkeä, sillä teknologianeutraalisuuden täyttämättä jättäminen voisi tulkintavaikeuksien ohella merkitä huomattavaa sääntelyä koskevaa soveltamisalan rajausta, ja pahimmassa tapauksessa johtaa myös lain tosiasialliseen hampaattomuuteen.

Seuraavaksi tarkastellaan tutkimuskysymyksen ja verkkoyhteiskunnan toiminnan kannalta olennaisimmaksi katsottua lainsäädäntöä. Minkäänlaisen aukottoman ja kaiken kattavan kuvan luomista verkkoyhteiskunnan lainsäädännöstä ei ole tässä yhteydessä katsottu mielekkääksi, saati mahdolliseksi. EU:n tasolla yhtenäistettyjen kysymysten osalta kansallisten lakien taustalla vaikuttaa usein jokin jäsenvaltioita velvoittava direktiivi. Unionin lainsäädäntöön kiinnitetään huomiota siinä laajuudessa, kun se jotenkin olennaisesti eroaa kansallisesta lainsäädännöstä taikka kun tämä on muutoin tutkimuksen kannalta perusteltua.

2.3 Yksityisyyden ja henkilötietojen suoja turvaava lainsäädäntö

Monet perinteisemmiksi mielletyt sääntelyn kohteet kuten perusoikeudet ovat saaneet uusia ulottuvuuksia teknologisen kehityksen ja verkkoistumisen myötä. Perus- ja ihmisoikeuksista kenties merkittävimmän muutoksen on kokenut *yksityisyyden suoja*, jolla voidaan ymmärtää meille kaikille kuuluvaa oikeutta omien tietojemme, viestintämme, kehomme ja näiden kaikkien muodostaman toimintapiirin suojaan. Oikeus on turvattu Suomen perustuslain (731/1999) ”yksityiselämän suojaksi” otsikoidun 10 §:n ohella Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8. artiklassa otsikon ”*Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta*” alla. Kyse on eräänlaisesta kattokäsitteestä, joka käsittää useita pienempiä oikeuksia aina henkilötietojen suojasta luottamuksellisen viestinnän suojaan.⁴⁵ Yksityisyyden suoja on verkkoyhteiskunnan yksi näkyvimmistä ja ajankohtaisimmista oikeuksista, jonka kanssa meistä jokainen on tavalla tai toisella tekemisissä lähes päivittäin. Samalla kun potilastietomme ovat tallennettuina sairaanhoitopiirien sähköisiin arkistoihin, erilaiset sosiaalisen median alustat keräävät meistä valtavia määriä tietoa aina kulutustottumuksista poliittisiin näkökantoihin asti. Lienee sanomattakin selvää, että tällaiset tiedot voivat suojaamattomina ja kolmansien osapuolten vapaasti saatavilla olla äärimmäisen arkaluontoisia, minkä vuoksi tietojen keräämistä ja käyttöä on jo informaatioyhteiskunnan varhaisista vaiheista asti pyritty sääntelemään.

Henkilötietojen suojalla on jo pitkään ollut merkittävä rooli etenkin pohjoismaisessa oikeudessa. Maailman ensimmäinen kansallinen tietosuojalaki astui voimaan Ruotsissa vuonna 1974. Datalag

⁴⁵ Neuvonen 2014, s. 23, 25–30, 40–42.

(1973:289) sisälsi säännöksiä muun muassa tietomurron kriminalisoinnista, ja tietokoneistettujen henkilötietorekisterien pitäminen asetettiin laissa luvanvaraiseksi. Ensimmäisenä suomalaisena tietosuojalakina voidaan pitää vuoden 1987 henkilötietorekisterilakia (471/1987). Yksi yksityisyyttämme tänä päivänä pääasiassa suojaavista kansallisista laeista on tietosuojalaki (1050/2018), joka korvasi voimaan tullessaan henkilötietorekisterilakia seuranneen henkilötietolain (523/1999).⁴⁶ Tietosuojalain tarkoituksena on sen 1 §:n mukaan täydentää ja täsmentää EU:n yleistä tietosuojaa-asetusta (EU) 2016/679 (GDPR)⁴⁷ ja sen kansallista soveltamista.

Tietosuojalakiin olennaisessa yhteydessä olevalla tietosuojaa-asetuksella saatettiin voimaan kaikkia EU:n jäsenvaltioita sitovat yhtenäiset tietosuojasäännöt. Sekä tietosuojalain että GDPR:n taustalla vaikuttaa edellä jo esiin tuotu tarkoitus turvata ihmis- ja perusoikeuksien toteutuminen henkilötietojen käsittelyssä, jolle jäsenvaltioiden kansallisten lainsäädäntöjen eroavaisuudet ovat luoneet yhden olennaisen esteen. Asetuksessa korostetaan aikaisempaa enemmän avoimuutta ja läpinäkyvyyttä henkilötietojen käsittelyssä sekä asetetaan rekisterinpitäjille tiettyjä konkreettisia velvoitteita koskien muun muassa tietoturvaloukkauksista ilmoittamista. GDPR takaa toisaalta EU:n kansalaisille oikeuden saada itseään koskevat tiedot tarkastettavaksi, korjattavaksi tai poistettavaksi. Rekisterinpitäjän velvollisuuksia on vahvistettu antamalla viranomaisille mahdollisuus asettaa sanktioita asetuksen vastaisesta toiminnasta, mikä voidaan nähdä merkittävänä sääntelyä tehostavana etuna aikaisempaan sääntelyyn verrattuna.⁴⁸

2.4 Sananvapautta koskeva lainsäädäntö

Toinen etenkin verkkoyhteiskuntaan osallistumisen kannalta hyvin merkittävä perus- ja ihmisoikeus on PL:n 12 §:ssä ja EIS:n 10 artiklassa turvattu *sananvapaus*, jolla voidaan ymmärtää oikeutta ottaa vastaan ja ilmaista julkisesti mielipiteitä ja muita tietoja. Aivan mitä tahansa ei sananvapaudenkaan rajoissa voi kuitenkaan sanoa tai ilmaista,⁴⁹ vaan oikeuden käyttöön liittyy tiettyjä rajoituksia, joista säädetään erikseen lailla. Sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003)

⁴⁶ Saarenpää 2013, s. 8–11.

⁴⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679 luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta.

⁴⁸ Hallinnollisia sakkoja on tähän mennessä EU:ssa määrätty mm. *Twitterille*, *H&M:lle* sekä *Googllelle*. Ks. mm. Helsingin Sanomat 21.1.2019: Ranska määräsi Googllelle 50 miljoonan euron sakot epämääräisten käyttöehtojen takia – perusteena ensi kertaa EU:n tietosuojaa-asetus (<https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005973170.html>, viitattu 11.2.2021).

⁴⁹ Ks. mm. KKO 2012:58.

tavoitteena on säännellä teknologianeutraalilla tavalla verkkojulkaisuihin ja muuhun joukkoviestintään liittyvää vastuuta ja velvollisuuksia. Sananvapauteen olennaisessa yhteydessä on *julkisuuden* käsite. *Mäenpään* mukaan julkisuudesta on mahdollista erottaa ainakin neljä eri merkitystä:

- 1) Julkinen toiminta yksityisen toiminnan vastakohtana ja yksityisestä erottuneena tilana (*viranomaisten toiminta*);
- 2) julkisuus avoimuutena eli julkisuusperiaatteen mukaisena tilana, jossa tieto on yleisesti saatavilla (*transparenssi*);
- 3) julkisuus tilana, jossa julkisuutta harjoitetaan aktiivisesti (*kansalaisyhteiskunta, demokraattinen yleisöjulkisuus*); sekä
- 4) julkisuus julkisena organisaationa ja julkisena valtana.⁵⁰

Puhuttaessa sananvapaudesta sähköisessä, digitaalisessa ympäristössä, julkisuudella viitattaneen yleensä listan toiseen kohtaan, transparenssiin. Julkisuuteen olennaisessa yhteydessä on tällöin *yleisön* käsite, jolla tarkoitetaan rajoittamatonta määrää potentiaalisia viestin vastaanottajia. Jonkin asian voidaan siis lähtökohtaisesti sanoa olevan julkinen, kun se on tullut *yleisön tietoisuuteen*.⁵¹ Tekijänoikeuksien osalta puhutaan yleensä *yleisön saataville saattamisesta*, kun kyse on esimerkiksi tietyn teoksen julkisesta esittämisestä taikka muusta yleisölle välittämisestä.

2.5 Viranomaistoimintaa koskeva lainsäädäntö

Siinä missä transparenssi korostuu yksilöiden verkkovälitteisessä kanssakäymisessä ja erilaisessa julkaisutoiminnassa, korostuvat *Mäenpään* julkisuudelle antamien merkitysten 1 ja 3 kohdat eli viranomaistoiminnan julkisuus sekä demokraattinen yleisöjulkisuus ennen kaikkea sähköisessä hallinnossa. Viranomaistoiminnan julkisuutta säännellään viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999), jonka lähtökohdaksi on asetettu sen 1 §:stä ilmenevä *julkisuusperiaate*: viranomaisten asiakirjat ovat julkisia, jollei laissa erikseen toisin säädetä. Kysymys viranomaisasiakirjojen julkisuudesta on demokraattisen mielipiteenmuodostuksen kannalta äärimmäisen tärkeä, ja meillä jokaisella tulisikin lähtökohtaisesti olla pääsy yhteiskunnallisesti merkittäviä asioita koskeviin tietoihin oman kantamme muodostamisen tueksi. Tehtyjen päätösten

⁵⁰ *Mäenpää* 2020, s. 7.

⁵¹ *Neuvonen* 2019, s. 29.

tuskin voidaan olettaa olevan kovinkaan hyviä, elleivät ne perustu tosiasioita kuvastaviin faktoihin ja ajankohtaiseen tietoon.

Sähköisen viranomaistoiminnan toimivuutta ja siinä noudatettavia käytänteitä säännellään ennen kaikkea sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetussa laissa (13/2003). SähköAsL sisältää säännöksiä muun muassa sähköiseen viranomaistoimintaan liittyvistä velvollisuuksista sekä tietojen käsittelyyn ja menettelyyn liittyvistä yksityiskohtaisemmista kysymyksistä, kuten arkistoinnista, sähköisestä allekirjoittamisesta ja tiedoksiannosta. Viranomaisten tiedonhallintaa on pyritty tehostamaan ja yhtenäistämään myös julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetulla lailla (906/2019), jonka tärkeimpiä tavoitteita yhteentoimivuuden ja yhdenmukaisen hallinnon ohella on viranomaisten tietoa-aineistojen tietoturvallisen käsittelyn takaaminen.⁵² Sekä SähköAsL että tiedonhallintalaki täydentävät omilta osiltaan hallintolaissa (434/2003) määriteltyjä hyvän hallinnon perusteita ja asian käsittelyä viranomaisessa koskevia vaatimuksia.

2.6 Verkkopalveluita koskeva lainsäädäntö

Erilaisten verkkopalveluiden sääntelyyn kytkeytyy perusoikeuksien turvaamisen ohella ennen kaikkea markkinoiden sääntelyyn ja kuluttajansuojaan liittyviä kysymyksiä. Laki sähköisen viestinnän palveluista (917/2014) kokosi ja korvasi voimaan tullessaan useita aikaisempia tieto- ja viestintäteknologiaan liittyviä säännöksiä, muun muassa viestintämarkkinalain (393/2003), sähköisen viestinnän tietosuojalain (516/2004) sekä tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain (458/2002, nk. sähkökauppalaki). Ennen kesäkuuta 2018 *tietoyhteiskuntakaaren* nimellä tunnetun SVPL:n tarkoituksena on ollut koota keskeisin sähköistä viestintää ja viestintämarkkinoita koskeva sääntely ”yksiin kansiin”, ja parantaa kuluttajien asemaa, edistää viestintäverkkoinvestointeja ja viestintäpalveluiden saatavuutta sekä varmistaa käytettävien verkkojen turvallisuus.⁵³ Laissa tarkoitetaan *tietoyhteiskunnan palvelulla* sen 2 §:n mukaan sähköisenä etäpalveluna vastaanottajan henkilökohtaisesta pyynnöstä tavallisesti korvausta vastaan toimitettavaa palvelua. Yksi esimerkki tällaisista palveluista ovat *Netflixin* ja *Viaplayn* kaltaiset suoratoistopalvelut, joissa kuluttaja ei vastaanota minkäänlaista fyysistä, aineellista hyödykettä, vaan ainoastaan (rajoitetun) digitaalisen käyttöoikeuden sähköisen palveluun.

⁵² Eduskunta 26.8.2019.

⁵³ Pitkälti viranomaisten ja sidosryhmien välisen yhteistyön kautta syntynyt lakiuudistus perustuu vuoden 2011 hallitusohjelmaan, jonka yhtenä päätavoitteena oli digitaalisten palvelujen tarjonnan tehostaminen. Liikenne- ja viestintäministeriö 6.11.2014.

Julkisen hallinnon palvelujen saavutettavuuteen liittyen Euroopan parlamentin ja neuvoston niin kutsuttu saavutettavuusdirektiivi (EU) 2016/2102 saatettiin Suomessa voimaan digitaalisten palvelujen tarjoamisesta annetulla lailla (306/2019). Digipalvelulain tarkoituksella on sen 1 §:ssä määritelty julkisen sektorin digitaalisten palvelujen saatavuuden, laadun, tietoturvallisuuden sekä sisällön saavutettavuuden edistäminen. Laki koskee verkkosivustojen ohella myös mobiilisovelluksia, jotka ovat viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana nousseet käyttäjämäärällisesti jopa huomattavasti perinteisempien tietokonesivustojen ohi.⁵⁴ Verkkopalveluita koskeva kansallinen lainsäädäntökehitys on pitkälti seurausta EU:n digitaalisia sisämarkkinoita koskevasta strategiasta, jolla jäsenvaltioiden sisäistä ja rajat ylittävää sähköistä tavaroiden ja palveluiden saatavuutta on pyritty tehostamaan verkkoyhteiskunnan ja tuotannontekijöiden muutoksen kontekstissa.⁵⁵

2.7 Oikeudellistuneen verkkoyhteiskunnan (lähi)tulevaisuuden haasteita

Niin perus- ja ihmisoikeuksia, sähköistä hallintoa kuin verkkopalveluitakin koskee edellä esitellyn ohella valtaisa määrä muutakin niin kansallista kuin EU:n tasoista lainsäädäntöä. Verkkoyhteiskuntaa voidaan kieltämättä jo kuvailla varsin pitkälti oikeudellistuneeksi, mutta valmista siitä tuskin tulee koskaan: niin kauan kuin teknologian ja yhteiskunnan kehitys jatkuu, tulee myös ajantasaisen sääntelyn tarve olemaan olemassa. Yksi mielenkiintoinen esimerkki kansallisesta kehityksestä on tällä hetkellä valmisteltavissa oleva perimä- eli genomitiedon vastuullista ja tietoturvallista käsittelyä koskeva genomilaki, joka tullaan näillä näkymin esittelemään eduskunnalle syksyllä 2021.⁵⁶

Tuore tai valmisteluasteella oleva lainsäädäntö voi kuitenkin usein luoda epävarmuutta ja herättää jopa enemmän kysymyksiä, kuin mihin se alkujaan antaa vastauksia. Tilannetta voitiin kuvailla

⁵⁴ Ks. Business Insider 7.4.2014. Mobiilisovellusmarkkinoista puhuttaessa valta on todellakin harvojen käsissä *Applen* ja *Googlen* jatkaessa mobiilisovellusmarkkinoiden dominointia jo toistakymmentä vuotta.

⁵⁵ EU:n taloudellista kehitystä silmällä pitäen strategiassa on painotettu mm. digitaalisten palveluiden saatavuuden parantamista, infrastruktuurin kehittämistä palveluille suotuisimmiksi sekä investointien tehostamista, joista oivana esimerkkinä toimivat EU:n viimeaikaiset 5G-teknologiaa koskevat investoinnit. COM(2015) 192 final ja European Commission 16.6.2020.

⁵⁶ Eduskunta 10.11.2020. Lääketeknologian ja biotekniikan kehitys sekä erilaisten kuluttajille markkinoitujen etäpalveluna toteutettavien DNA-testien yleistymisen ovat herättäneet aiheellisia kysymyksiä etenkin kuluttajan asemasta sekä genomitiedon ja tietosuojan välisestä suhteesta, johon genomilla pyritään nykyistä paremmin vastaamaan. Ks. STM/071:00/2018.

tällaiseksi esimerkiksi GDPR:n voimaantuloa edeltävänä aikana.⁵⁷ Olemme vasta pikkuhiljaa alkaneet nähdä kyseisen asetuksen konkreettisia vaikutuksia, ja on täysin totta, että jyvien erottaminen akanoista, toimivien ratkaisujen toimimattomista, voi viedä hyvinkin pitkän aikaa. Prosessia tuskin lievittää lainsäätämisen prosessin perinteikäs, hitaaksi kuvailtu luonne. Sund on kuvaillut ongelmaa seuraavalla tavalla:

*”The law is said to be slow to change. Hence, international law may be even slower in that regard. In comparison to cyberspace’s staggering speed of change, the development of regulation can be seen as the tortoise in the race against the rabbit (i.e. cyberspace). In the story, the rabbit was overconfident in its running speed, and while being distracted from the race itself, he failed to notice the slow but constant pace of the tortoise.”*⁵⁸

Vertaus voitaisiin ymmärtää yhtenä muunnoksena vanhasta sananlaskusta ”hiljaa hyvä tulee”. Teknologia kehittyy nopeampaa kuin siihen mitenkään olisi yksityiskohtia korostavalla ja aukottomuuteen pyrkivällä lainsäätämistavalla mahdollista vastata. Mikäli kuitenkin yksityiskohtaisuuden sijaan panostamme kattavuuteen ja teknologianeutraalisuuden periaatetta noudattaen käännämme katseen tulevaisuuteen, teknologisen kehityksen etumatka voi olla mahdollista kiertää umpeen. J.C.R. Licklideriin jälleen palataksemme ja viittauksena hänen kylmän sodan aikaisiin visioihinsa: kuten menneisyys on jo tähänkin mennessä useaan otteeseen osoittanut, kehitystä on usein mahdollista tiettyyn pisteeseen saakka ennustaa, eikä mielikuvituksen puutteen tulisikaan antaa asettua muutoksiin varautumisen tielle.

3 Verkkovälitteisten oikeudenloukkausten erityispiirteet

3.1 Kyberrikollisuuden kehitys toimistoautomaatiosta 2020-luvulle

”Kun ihmisten arkikäyttäytyminen siirtyy verkkoon, myös rikoskäyttäytyminen seuraa tätä kehitystä.” (Kivivuori ym. 2018, s. 465.)

⁵⁷ Ks. mm. Tekniikka ja talous 24.5.2018: Gdpr-paniikki aiheutti turhien sähköpostien tulvan – isojen sakkojen uhka pelottaa (<https://www.tekniikkatalous.fi/uutiset/gdpr-paniikki-aiheutti-turhien-sahkopostien-tulvan-isojen-sakkojen-uhka-pelottaa/6305c670-e45d-33bd-a904-d3d8d51fd7c9>, viitattu 13.11.2020).

⁵⁸ Sund 2019, s. 69.

Kuten edellisessä alaluvussa totesimme, verkkoyhteiskunta on samalla myös riskiyhteiskunta, johon osallistumiseen liittyy parempien kommunikaatiomahdollisuuksien ja teknologiaa hyödyntävän sähköisen hallinnon ohella myös negatiivisia ilmiöitä.⁵⁹ Yksi merkittävimmistä tällaisista ilmiöistä on *tietotekniikka-* eli *kyberrikollisuus*. Kyberrikollisuus on eri ilmenemismuodoissaan ollut läsnä yhteiskuntamme arjessa jo 1970- ja 1980-lukujen varhaisesta toimistoautomaatiosta saakka.⁶⁰ Tietokoneiden ja internetin yleistymisen myötä myös väärinkäytökset – niin tahalliset kuin tahattomatkin – seurasivat käyttäjiään uuteen ympäristöön, ja jo vuonna 1988 yksi tiedettävästi ensimmäisistä verkon välityksellä leviävistä haittaohjelmista onnistui tehokkaasti lamauttamaan suuren osan internetin tuolloiseen edeltäjään ARPANETiin kytketyistä laitteista.⁶¹ Yksi varhaisimmista suomalaisista tietomurtotapauksista sattui vuonna 1986, kun joukko helsinkiläisiä nuoria onnistui murtautumaan muun muassa Tampereen ja Espoon teknillisten korkeakoulujen, Valtion teknillisen tutkimuslaitoksen (nyk. Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy) sekä Nokian tietojärjestelmiin. Tietoverkkorikollisuutta ei kuitenkaan vielä tuohon aikaan ollut Suomen rikoslainsäädännössä osattu ottaa erikseen huomioon, ja viiteen tekijään kohdistuneet *toisen irtaimen omaisuuden luvaton käyttöönottamista* koskevat syytteet kaatuivat lopulta sekä silloisessa kihlakunnanoikeudessa että hovioikeudessa.⁶² Vuoden 1986 niin kutsuttu ”hakkeritapaus”, vaikka kansallisesti kenties lajinsa ensimmäinen, ei kuitenkaan ollut viimeinen, vaan toimii tänä päivänä ainoastaan yhtenä esimerkkinä jo arkipäivää olevien kyberrikosten varhaisista vaiheista.

3.2 Kyberrikoksen käsitteestä

Kyberrikoksen käsitteessä ei ole kyse varsinaisesta rikosoikeudellisesta nimikkeestä, vaan kriminologisessa tutkimuksessa käytetystä kattotermistä, ”sateenvarjokäsitteestä” (engl. *umbrella*

⁵⁹ Ks. *Pöysti* 2000, s. 93–95.

⁶⁰ Yksi ensimmäisiä varsinaisia kyberrikoksia on 1970-luvulla yleistynyt *puhelinhakkerointi* (engl. *phone phreaking*), jonka tarkoituksena oli puhelinlaitteiston ja -taajuuksien haavoittuvuuksia hyväksi käyttämällä mahdollistaa ilmaisten tai veloitukseltaan halvempien (kauko)puheluiden soittaminen aikana, jolloin yksittäisten puheluiden hintoja saattoi vielä verrata nykyliittymien kuukausimaksuihin. *Saarikoski* 2004, s. 343–344.

⁶¹ Ks. FBI News 2.11.2018.

⁶² *Aunola* 2011, s. 101–110. Kaksi jutun päätekijöiksi katsottua henkilöä joutui kuitenkin tapauksen jälkimainingeissa suorittamaan huomattavat kymmenien tuhansien markkojen vahingonkorvaukset asianomistajille aiheuttamiensa vahinkojen perusteella. Tietotekniikkarikoksiin osattiin osin tapauksen seurauksena paremmin varautua vuonna 1991 voimaan tullessa RL:n muutoksessa (769/1990), jossa luvattoman käytön yhteydessä nimenomaisesti mainittiin myös kiinteät koneet ja laitteet.

term), joka kattaa kaikki tietotekniikka- ja verkkovälitteisen rikollisuuden eri muodot.⁶³ Yleisesti ottaen *tietotekniikka-* eli *kyberrikoksilla* voidaan tarkoittaa sekä

1) tietotekniikkaa ja tietoverkkoja *hyväksi käyttäen* tehtyjä rikoksia; että

2 tietotekniikkaan ja tietoverkkoihin *kohdistuvia* rikoksia.⁶⁴

Sanalla ”kyber” viitataan näin ollen tekojen informaatioteknologiseen kontekstiin, ja *rikos*-sanalla taas *legaalisen rikoskäsitteen* mukaan laissa rangaistavaksi määriteltyihin tekoihin.⁶⁵ Samalla kun osa perinteisemmistä rikollisuuden muodoista on näennäisesti ainoastaan siirtynyt uuteen ympäristöön (engl. *crime displacement*), tämän transition niinkään vaikuttamatta tekojen varsinaiseen ytimeen, on syntynyt myös liuta kokonaan uudentyyppisiä rikoksia, jotka eivät olisi lainkaan mahdollisia ilman teknologian tai tietoverkkojen vuorovaikutteisuuksia.⁶⁶ Ensimmäisestä kategoriasta esimerkkeinä toimivat verkkovälitteinen petosrikollisuus⁶⁷ ja yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen⁶⁸, ja

⁶³ Kivivuori ym. 2018, s. 460; samoin Näsi – Tanskanen 2017, s. 147.

⁶⁴ Poliisi (<https://poliisi.fi/>), Rikokset, Rikosten kirjo on laaja: Kyberrikokset.

⁶⁵ Rautio ym. 2004.

⁶⁶ Kivivuori ym. 2018, s. 281, 460.

⁶⁷ RL 36:1:ssä tarkoitetusta petoksesta voi olla kyse mm. *tietojenkalastelussa* (engl. *phishing*), jolla viitataan käsitteellisesti rikoksen tapahtumiseen verkkokontekstissa, useimmiten sähköpostin tai pikaviestimen välityksellä. Tietojenkalastelulla voidaan ymmärtää eräänlaista sosiaalisen manipuloinnin muotoa, jossa uhri pyritään luotettavana tahona esiintymällä saamaan luovuttamaan tämän henkilökohtaisia tietoja, kuten pankin tunnistetiedot, rikoksentehtyjälle taloudellisen hyötymisen tarkoituksessa. *Ioan-Cosmin* 2012, s. 61–62. Ks. myös Yle Uutiset 15.9.2017.

⁶⁸ RL 24:8:n mukaisesta yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä oli kyse mm. HelHO:n tapauksessa 19/153019, jossa huoltoasema oli julkaissut Facebook-sivullaan valvontakamerakuvan epäilystä bensavarkaasta, myöhemmin myös nimen kera. Sekä KäO että HO katsoivat, ettei henkilön tietojen julkaiseminen bensa-automaatissa olleesta ”*Varastamalla polttoainetta, hyväksyt kuvasi julkaisun Facebookissa*” -tekstistä huolimatta merkinnyt pätevän suostumuksen olemassaoloa tämän yksityiselämän loukkaamiseksi. Huoltoaseman myymäläpäällikölle ja tämän esimiehelle määrättiin tapauksessa sakkorangaistus. Tekojen voidaan oikeuskäytännön valossa katsoa varsin usein täyttävän rangaistavalle yksityiselämää loukkaavalle tiedon levittämälle RL:ssä asetetut vaatimukset, kun kyse on rikokseen syylistymistä koskevan tiedon luontoisista, tekijöitä potentiaalisesti hyvinkin pitkään leimaavista seikoista. Ks. myös KKO 2018:51.

toisesta edellisessä kappaleessa käsitellyn hakkeritapauksen kaltaiset tietomurrot⁶⁹ sekä palvelunestohyökkäykset⁷⁰.

Kivivuoren ym. mukaan voisimme tapahtuneeseen kehitykseen vedoten kysyä, onko teknologian nousu ja kehitys tehostanut sosiaalista kontrollia, vai päinvastoin luonut *tilaisuusrakenteen* (engl. *opportunity structure*) uudentilaiselle rikollisuudelle, johtaen samalla ennemminkin normien rikkomiseen kuin niiden tehokkaampaan valvomiseen.⁷¹ Huomio on täysin aiheellinen. Esimerkiksi sisäministeriön *Tietoverkkorikollisuuden torjuntaa koskevan selvityksen* mukaan suurin osa tietoverkkorikollisuudesta jää nykyisellään kokonaan tulematta poliisin tietoon, kun taas ne rikokset, joiden osalta esitutkinta aloitetaan, jäävät joko selvittämättä tai selviävät vain osittain.⁷² Voisimme katsoa molempien näkökulmien, sekä kontrollin tehostumisen että uuden tilaisuusrakenteen, olevan sinällään paikkansapitäviä ja perusteltuja. Vaikka verkkoyhteiskunta on mahdollistanut esimerkiksi eri valtioiden poliisivoimien entistä tehokkaamman yhteistyön, voidaan samaa toisaalta sanoa myös rikollisryhmistä, puhumattakaan siitä valtavasta joukosta potentiaalisia uhreja, jotka ovat internetin myötä altistuneet muun muassa rajat ylittävälle petosrikollisuudelle. Olipa kyse sitten rikostutkintaa koskevista teknologisista innovaatioista taikka toisaalta uusista tavoista piiloutua viranomaisen valvonnalta, jokaista eteenpäin otettua askelta voi usein vaikuttaa seuraavan askel taaksepäin.

⁶⁹ *Hakkerointi* sanalla viitataan yleiskielessä useimmiten tietomurtoon, jolla tarkoitetaan RL 38:8:ssä oikeudetonta tunkeutumista tietojärjestelmään tai sen osaan. Tapauksessa KKO 2003:36 tekohetkellä 17-vuotias henkilö oli nk. *porttiskannauksen* avulla pyrkinyt löytämään pääsyn osuuskunnan tietojärjestelmään. Vaikka tietoihin tai tietojärjestelmään pääsy ei ollut sittemmin onnistunut, toimenpide riitti täyttämään tietomurron yrityksen tunnusmerkistön. Tekijä tuomittiin varsin mittaviin n. 12.500 euron vahingonkorvauksiin lähinnä rikoksen selvittämisen ja ulkopuolisten asiantuntijoiden käyttämisen aiheuttamista kustannuksista, joita on etenkin tekijän ikä ja tämän suorittamat toimenpiteet huomioon ottaen pidetty kohtuuttomina. Ks. *Fredman – Järvinen* 2003. Porttiskannauksen käsitteen osalta ks. *De Vivo ym.* 1999.

⁷⁰ Palvelunestohyökkäyksen (engl. *distributed denial of service attack*, lyh. DDoS) tarkoituksena on lamaannuttaa verkkosivun tai -palvelun taikka tietojärjestelmän toiminta luomalla keinotekoisia ruuhkaa palvelimelle. Palvelunestohyökkäys on kriminalisoitu RL:n 38:5:ssä ja 38:7:ssä rikosnimikkeillä tietoliikenteen ja tietojärjestelmän häirintä. Palvelunestohyökkäyksiä on Suomessa käsitelty pitkälti käräjäoikeuksissa, ja yksi tuorehko tapaus koski tekohetkellä 18-vuotiaan nuorukaisen useisiin pankkeihin tekemiä hyökkäyksiä. Helsingin KäO:n langettama ehdollinen vankeusrangaistus ja 14.500 euron vahingonkorvaukset jäivät tapauksessa voimaan, kun syyttäjä perui HO:een tekemänsä valituksen. Helsingin KäO R 16/9749 ja R 16/9750. Ks. myös *Securelist* 23.3.2017; *Poliisi* 1.4.2020; *Yle Uutiset* 5.12.2017 ja *Yle Uutiset* 16.10.2018.

⁷¹ *Kivivuori ym.* 2018, s. 460.

⁷² Sisäministeriö 2017, s. 32. Se, kuinka paljon edellä mainitusta voidaan toisaalta laittaa esim. poliisin rajallisten resurssien tai uhrien välinpitämättömyyden piikkiin, lienee kuitenkin hyvä pitää mielessä.

3.3 (Muut) verkkovälitteiset oikeudenloukkaukset

Kuten jo määritelmiä koskevassa kappaleessa pyrittiin tuomaan ilmi, *verkkovälitteisen oikeudenloukkauksen* käsitteellä halutaan tutkimuksen yhteydessä korostaa eroa varsinaisten rikoslaissa kriminalisoitujen kyberrikosten ja toisaalta muiden tietoverkkoja hyväksi käyttäen toteutettujen oikeudenloukkausten välillä. Tarkoituksena on ennen kaikkea ulottaa tutkimuksessa tarkasteltavien tekojen joukko myös vähäisiin rikoksiin eli *rikkomuksiin*, joista on rikoslain sijaan usein säädetty muissa laeissa. *Verkkovälitteisyyden* käsitteellä viitataan ennen kaikkea internetin ja erilaisten tietoverkkojen välttämättömyyteen verkkoalustojen toiminnassa. Käsitteen piiriin ei näin ollen kuulu esimerkiksi ”fyysinen” tietomurto, jota ei suoriteta verkon välityksellä, vaan vaikkapa tunkeutumalla yrityksen tiloihin. Kriminalisointia lukuun ottamatta kyberrikosten ja muiden verkkovälitteisten oikeudenloukkausten syyt, ilmenemismuodot ja seuraukset ovat usein hyvinkin samankaltaisia, erojen ilmetessä lähinnä tekojen vakavuuden asteessa. Kyberrikollisuutta koskevia selitysmalleja ja teorioita voidaankin soveltaa pitkälti myös muihin oikeudenloukkauksiin. Kyberrikoksen ja verkkovälitteisen oikeudenloukkauksen käsitteitä käytetään jatkossa toistensa synonyymeinä, ja eroavaisuudet tuodaan esiin, mikäli se jostain erityisestä syystä on perusteltua.

3.4 Verkkovälitteisten oikeudenloukkausten sääntely

Verkkovälitteisiä oikeudenloukkauksia koskevaa sääntelyä löytyy varsin laajasta kattauksesta niin kotimaista kuin EU-tasoistakin lainsäädäntöä. Oikeuslähdejaottelun mukaisista *vahvasti velvoittavista oikeuslähteistä* lienee hyvä ensi alkuun mainita edellä kappaleissa 2.3 ja 2.4 käsitelty PL:ssa ja EIS:ssa perus- ja ihmisoikeuksina turvatut oikeudet sananvapauteen sekä yksityisyyden ja henkilötietojen suojaan. Useat verkkovälitteisiä oikeudenloukkauksia koskevat säännökset pyrkivät turvaamaan mainitun kaltaisten perustavanlaatuisien oikeuksien toteutumista, esimerkkeinä RL:n tietosuojarikosta, viestintäsalaisuuden loukkausta sekä yksityiselämää loukkaavaa tiedon levittämistä koskevat kriminalisoinnit.

Verkkovälitteistä rikollisuutta koskevista kansallisista laeista tärkein on rikoslaki (39/1889), joka sisältää kaikki Suomen oikeusjärjestyksen ja legaalisen rikoskäsitteen mukaiset varsinaiset (kyber)rikokset. Lain *tieto- ja viestintärikoksista* nimellä otsikoidussa 38 luvussa on kriminalisoitu muun muassa tietomurron sekä tietoliikenteen häirinnän kaltaisia perinteisempiä tietotekniikkaan kohdistuvia tai sitä hyväksi käyttäen toteutettuja rikoksia. Erillisen tieto- ja viestintärikoksia koskevan luvun olemassaolo ei kuitenkaan merkitse juuri näiden tekojen nostamista kyberrikoksina muiden RL:n säännösten yli, vaan suuri osa muistakin RL:ssa määritellyistä teoista aina

maksuvälinerikoksista petosrikoksiin ja erilaisiin yleisvaarallisiin rikoksiin voidaan toteuttaa tietotekniikka- tai verkkovälitteisesti. EU:n tasoista lainsäädäntöä kyberrikollisuudesta löytyy muun muassa direktiivi 2013/40/EU tietojärjestelmiin kohdistuvista hyökkäyksistä, ja valtiosopimusten osalta on erityisesti mainittava Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskeva yleissopimus (60/2007). Tätä kirjoitettaessa vireillä on myös ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi verkossa tapahtuvan terroristisen sisällön levittämisen estämisestä, jolla pyritään puuttumaan muun muassa sosiaalisen median välityksellä tapahtuvaan terroristiseen radikalisointiin.⁷³

Verkkoyhteiskunnan kontekstissa monessa suhteessa jopa perinteisemmän aineellisen omaisuuden ohi ovat nousseet erilaiset aineettomat eli *immateriaalioikeudet*, kuten tavaramerkki-, patentti- ja tekijänoikeudet. Oikeuksien taustalta voidaan perus- ja ihmisoikeustasolta löytää PL:n 15 §:n ja EIS:n ensimmäisen lisäpöytäkirjan 1 artiklan omaisuudensuojaa koskevat oikeudet, jotka koskevat myös aineettomia oikeuksia. Tekijänoikeusrikoksesta säädetään RL 49:1:ssä, ja tekijänoikeusrikkomuksesta taas tekijänoikeuslain (404/1961) 56 a §:ssä. Säännösten päällimmäisin ero on RL:ssä edellytetty huomattava haitta tai vahinko sekä muissa kuin tietoverkossa tai tietojärjestelmän avulla tehdyissä rikoksissa ansiotarkoitus. Unionin tasolla tärkein tekijänoikeuksia koskeva säädös on kesäkuussa 2019 voimaan astunut direktiivi (EU) 2019/790 tekijänoikeudesta ja lähioikeuksista digitaalisilla sisämarkkinoilla. Direktiivin yhtenä pääasiallisena tarkoituksena on vastata niin kutsuttuun ”arvokuiluun” (engl. *value gap*), jolla viitataan aineettomista oikeuksista saatujen tuottojen eriarvoiseen jakautumiseen oikeudenhaltijoiden sekä sisällön jakamiseen keskittyneiden alustojen välillä.⁷⁴ Tekijänoikeusloukkauksia käsitellään tarkemmin luvun III alaluvussa 5.

3.5 Ilmiön selitysmalleista

Rikollisuuden verkkoympäristöön siirtymistä on jo pitkään pyritty selittämään erilaisten teorioiden ja mallien avulla. Alun perin yhdysvaltalaisen *Lawrence E. Cohenin* ja *Marcus Felsonin* kehittelemän *rutiinitoimintojen teorian* (engl. *routine activity theory*) mukaan rikoksen tapahtumisen edellytyksenä on kolmen eri seikan – motivoituneen tekijän, sopivan uhrin sekä valvomattoman tilan – samanaikainen käsillä olo.⁷⁵ Tarkastellessamme verkkovälitteisiä oikeudenloukkauksia kyseisen

⁷³ Ks. COM(2018) 640 final, s. 1–5 ja ST 14308/20. Ehdotusta käsitellään tarkemmin luvun IV alaluvussa 9.

⁷⁴ Direktiivin kansallinen implementointiaika päättyy kesäkuussa 2021, kaksi vuotta sen voimaan tulemisen jälkeen.

⁷⁵ *Cohen – Felson* 1979.

teorian valossa, on helppoa huomata, kuinka otolliset mahdollisuudet internet onnistuu niiden tekemiselle parhaimmillaan – tai pahimmillaan – luomaan. Verkkovälitteisiä oikeudenloukkauksia luonnehtivat tässä yhteydessä ennen kaikkea ilmiön *kansainvälisyys* sekä mahdollisuus *anonyymiuteen*. Moderni yhteiskunta on ensinnäkin kasvavan globaali, eikä tekijöiden ja uhrien kotivaltioilla tai sijoittautumisella ole enää nykypäivänä niinkään merkitystä. Uhriksi voi joutua periaatteessa kuka tahansa, missä tahansa ja milloin tahansa – riittävää on kyky ja tapa kommunikoida toisen osapuolen kanssa, esimerkiksi yhteinen kieli⁷⁶ ja kanssakäymisen mahdollistava verkkoalusta. Toiseksi, mahdollisuus anonyymiuden säilyttämiseen tekee oikeudenloukkauksiin puuttumisesta huomattavasti hankalampaa.⁷⁷ Anonyymiuden luomaa suojaa voidaan korostaa eritoten loukkauksiin syyllistyneiden osalta, sillä heillä lienee usein muita käyttäjiä suurempi intressi säilyttää oma anonyymiutensa taikka esiintyä väärällä identiteetillä – petoksen uhriksi joutuneen tilannetta tuskin merkittävästi parantaa se, ettei hänen nimensä ole loukkaajan tiedossa, mikäli rahat ovat jo joka tapauksessa matkalla. Jatkuvan kehityksen valvominen sekä loukkauksiin puuttuminen edellyttää huomattavaa teknologista panostusta ja rajat ylittävissä tapauksissa myös viranomaisten yhteistyön mahdollistavien kanavien olemassaoloa, mikä voi heikentää oikeusturvaa entisestään.⁷⁸

Ruotsalaisen *Per-Olof Wikströmin* kehittämä *tilannetoimintateoria* (engl. *situational action theory*) korostaa rikosten tekijöiden yksilöllisten ominaisuuksien – moraalikäsitteiden ja itsekontrollin – ohella ennen kaikkea vallitsevan *sosiaalisen ympäristön* ominaisuuksia: Rikokset eivät koskaan tapahdu ”tyhjiössä”, vaan erityisessä sosiaalisessa ympäristössä, jossa vallitseva moraalinen konteksti voi toisaalta joko kannustaa lain noudattamiseen tai toisaalta sen rikkomiseen. Internetin osalta voitaisiin varsin perustellusti puhua niin kutsutusta *riskialttiista ympäristöstä*, joka näennäisesti pienemmän kiinnijäämisriskin turvin voi kannustaa rikolliseen käyttäytymiseen verkon ulkopuolista

⁷⁶ Myös kieli voidaan katsoa nykypäivänä varsin merkityksettömäksi erilaisten automaattisten käännössovellusten ollessa arkipäivää ja kuullessa jo oletusarvoisesti useimpiin älylaitteisiin. Tällaisia tekijöitä tärkeämmäksi vaikuttaisikin nousseen ennen kaikkea kyky ja halu omaksua sekä käyttää (uutta) teknologiaa.

⁷⁷ Kivivuori ym. 2018, s. 462.

⁷⁸ Rutiinitoimintojen teorian yhteydessä puhutaan usein myös *rationaalisen valinnan teoriasta* (engl. *rational choice theory*), jossa korostuu tekoa edeltävä punninta sen mahdollisten hyötyjen ja haittojen välillä: Suuri potentiaalinen hyöty ja olematon kiinnijäämisen mahdollisuus houkuttelevat rikoksen tekemiseen enemmän kuin pieni hyöty ja suuri mahdollisuus jäädä kiinni. Painoarvoa on ennen kaikkea sillä, miten tekijä itse mieltää vallitsevat olosuhteet. Teko voi siis olla sinänsä rationaalinen, tekijän ”järkeilemä”, vaikka sitä edeltävä hyötyjen ja haittojen punninta olisikin perustunut esim. virheellisiin tai puutteellisiin tietoihin. Teorian kannalta epärationaalisia tekoja ovat ennen kaikkea impulsiiviset, mm. tunnekuohun vallassa tai huumausaineiden vaikutuksen alaisuudessa tehdyt teot, taikka täysin satunnaiseksi katsottava käyttäytyminen. Farrell 2010, s. 51–53.

reaalimaailmaa enemmän.⁷⁹ Ulkoista pelotevaikutusta ei joko ole, tai sitä ei oteta verkkomaailmassa yhtä helposti tosissaan.⁸⁰

Kyberrikollisuuden kontekstissa mielenkiintoinen on myös yhdysvaltalaisen *Ronald Akerssin* kehittänyt *sosiaalisen oppimisen teoria* (engl. *social learning theory*). Teorian taustalla vaikuttaa ajatus siitä, että rikosten tekemiseen ja rikolliseen elämäntapaan ajaudutaan olemalla tekemisissä muiden rikoksentekijöiden kanssa. Kyse on eräänlaisesta *altistumisesta* (engl. *exposure*), jolla voidaan sosiaalisen kanssakäymisen ohella viitata esimerkiksi rikollisista tai heidän toiminnastaan tavalla tai toisella saatuihin tietoihin ja mielikuviin. Tilannetoimintateorian tapaan olennaista on vallitseva sosiaalinen ympäristö, mutta teoria antaa enemmän painoarvoa altistumisen kognitiivisille vaikutuksille rikoksentekijään.⁸¹ *Burruss ym.* ovat tarkastelleet sosiaalisen oppimisen teoriaa ohjelmistopiratismiin näkökulmasta. Tutkimustulosten mukaan alhainen itsehillintäkyky ja sosiaalinen oppiminen – tässä tapauksessa kanssakäyminen piratismiin syyllistyneiden henkilöiden kanssa – kasvattivat kontrolliryhmään kuuluneiden yliopisto-opiskelijoiden todennäköisyyttä syyllistyä itsekkin ohjelmistopiratismiin.⁸²

Sosiaalisen oppimisen teorian avulla voitaisiin ajatella selitettävän erilaisen hakkerikulttuurin ja ”haktivismin” nauttimaa suosiota. *Haktivismilla* (engl. *hacktivism*) voidaan tarkoittaa tietyn sosiaalisen tai poliittisen agendan edistämistä erilaisten kyberrikoksiksi luokiteltujen tekojen, yleensä hakkeroinnin eli tietomurtojen, keinoin.⁸³ Altistumisen kognitiiviset vaikutukset voivat sosiaalisen oppimisen teorian mukaan näyttäytyä muun muassa muiden rikoksentekijöiden matkimisena, mikä lienee yksi olennainen syy nykypäivänä varsin elinvoimaisen hakkerikulttuurin taustalla. 1980-luvun populaarikulttuuri toi mukanaan eräänlaisen hakkerin arkkityypin, omia tavoitteitaan ajavan mutta hyvántahtoisen ”atk-velhon”, joka oikeudelliselta näkökannalta kyseenalaisia keinoja käyttäen onnistuu lopulta murtamaan koodin ja pelastamaan päivän.⁸⁴ Kyseinen arkkityyppi ja sen edustama ”tarkoitus pyhittää keinot” -ajattelumalli voivat edelleen tänä päivänä hyvin niin valkokankaalla kuin

⁷⁹ Wickström 2004; Wickström – Treiber 2016 ja Kivivuori ym. 2018, s. 253–263.

⁸⁰ Kivivuori ym. 2018, s. 255–257.

⁸¹ Pratt ym. 2010, s. 768–769.

⁸² Burruss ym. 2012, s. 1171–1174; samoin Skinner – Fream 1997.

⁸³ Frankenfield 2019. *Cambridge Dictionaryn* mukaan *hakkerointi*-sanalla viitataan toimintaan, jossa tietokonetta apuna käyttäen pyritään pääsemään luvottomasti käsiksi tietoihin tai tietojärjestelmään taikka levittämään tietokonevirusta. Ks. Cambridge Dictionary (<https://dictionary.cambridge.org/>), dictionary; hacking.

⁸⁴ Saarikoski 2004, 342–343.

sen ulkopuolellakin, ja tosielämän hakkerit sekä *Anonymous*-ryhmän⁸⁵ kaltaiset hakkerijärjestöt tulevat varmasti vetämään uusia jäseniä puoleensa hamaan tulevaisuuteen saakka.⁸⁶

3.6 Oikeudenloukkausten alustat

3.6.1 Verkkoalustat osallistumisen perustana

Kuten tilannetoimintateoria edellä korosti, oikeudenloukkaukset, tapahtuivatpa ne reaali maailmassa tai verkossa, eivät koskaan tapahdu tyhjiössä, vaan erityisessä *sosiaalisessa ympäristössä*. Verkkovälitteisten oikeudenloukkausten osalta voisimme tältä osin puhua internetin mahdollistamasta *sähköisestä* tai *digitaalisesta toimintaympäristöstä*, jossa toimiminen ja osallistuminen perustuu erilaisten verkkoalustojen olemassaoloon. Vaikka internetiä voitaisiin siis jo itsessään kuvailla tietäntyyppisille oikeudenloukkauksille suotuisaksi ja näin ollen reaali maailmaan verrattuna varsin riskialttiiksi ympäristöksi, verkon eri palveluiden ja sivustojen välillä on huomattaviakin eroja, eikä koko internetin riskialttiiksi leimaaminen puhtaasti tältä pohjalta olisi oikein. Yksi asia on kuitenkin alustojen välisistä näennäisistä eroavaisuuksista huolimatta selvää: Oikeudenloukkauksia voidaan verkkoympäristössä havaita ja toteuttaa lähestulkoon missä vain. Joka sekunti meidän ja jopa miljardien muiden saataville ladataan valtavia määriä erilaista sisältöä, ja lienee täysin selvää, että osa tästä sisällöstä voi olla – ja onkin – oikeudenvastaista.

Yksi esimerkki tiedon jatkuvasta virrasta on videoiden jakamiseen ja suoratoistoon keskittynyt *YouTube*, johon ladataan nykyisellään jopa satoja tunteja videota joka ikinen minuutti.⁸⁷ Vaikka osa tästä sisällöstä on omiaan esimerkiksi loukkaamaan tekijänoikeuksia, emme voi sanoa oikeudenloukkausten määrän korreloivan aina ja poikkeuksetta käyttäjäkunnan tai tietovirran koon kanssa. Suuremmille alustoille on alati kasvavassa määrin pyritty implementoimaan erilaisia loukkaukset ennakolta tunnistamaan pyrkiviä prosesseja ja teknologioita,⁸⁸ ja etenkin vakavimmat oikeudenloukkaukset pyritään hieman reaali maailman tapaan toteuttamaan internetin sivukujilla, piilossa valvovilta silmiltä. Yksi ääripää tästä on edellä kappaleessa 3.7 käsiteltävä ”pimeäksi” luonnehdittu Tor-verkko, mutta esimerkkejä löytyy paljolti myös niin kutsutun avoimen tai julkisen,

⁸⁵ Ks. mm. Helsingin Sanomat 18.12.2015.

⁸⁶ Yksi malliesimerkki nykypäivän hakkereista ovat nk. ”*script kiddiet*”, joilla viitataan tietoteknisesti perinteisempää hakkeria kokemattomimpiin, mutta usein tällaista toimintaa ihaileviin – etenkin nuoriin – henkilöihin, jotka valmiita hakkerointityökaluja käyttämällä pyrkivät toistamaan muiden tekoja taikka muutoin ajamaan omia tavoitteitaan. Ks. Krause 2002, s. 53–54.

⁸⁷ Statista 2019.

⁸⁸ Ks. Crick 2016, s. 37.

perinteisempien hakukoneiden löydettävissä olevan *pintaverkon* puolelta. Aina kyse ei ole myöskään toisten oikeuksia nimenomaan loukkaamaan pyrkivistä tahoista, vaan osalla jopa miljardeissa laskettavista alustakohtaisista käyttäjistä ei liene aavistustakaan siitä, että esimerkiksi internetistä löydetyn valokuvan taikka videon jakaminen voi tietyissä olosuhteissa olla laitonta. Erilaisten tilaukseen perustuvien alustojen yleistymisen voidaan toisaalta taas jossain määrin katsoa vähentäneen piratismia, eli päinvastaisiakin kehityskulkuja löytyy.⁸⁹ Käymme seuraavaksi läpi muutamia esimerkkejä nykypäivän käytetyimmistä verkkoalustoista, joilla oikeudenloukkaukset voidaan mieltää pitkälti arkipäiväisiksi. Näitä ovat etenkin sosiaalisen median alustat, tallennuspalvelut sekä kuvalaudat.⁹⁰

3.6.2 Sosiaalinen media

Sisällön määrän ja käyttäjäkunnan koon osalta kenties merkittävimmän esimerkin verkkovälitteisille oikeudenloukkauksille alttiista alustoista muodostavat erilaiset käyttäjäinteraktioiden pohjalle rakentuvat verkkoalustat eli *sosiaalinen media*. *Pesonen* on kuvaillut sosiaalista mediaa viestinnän muodoksi, ”– jossa käyttäjät tietoverkkoja ja tietotekniikkaa hyödyntäen käsittelevät sisältöjä ja pitävät yllä ihmis-, asiakas- ja muita viestintäsuhteita.”⁹¹ Tässä kuten useissa muissakin käsitteelle esitetyissä määritelmissä⁹² korostuu verkkopohjaisuuden ohella eritoten kaksi sosiaaliselle medialle tunnusomaista piirrettä: *sisältö* ja *sosiaalisuus*. Erilaisen sisällön luominen ja jakaminen muodostaa perustan verrattain monen sosiaalisen median alustan, kuten YouTube’n ja Facebookin omistaman kuvienjakopalvelu *Instagramin* toiminnalle. Tällaisille alustoille tyypillisin väärinkäyttö lienee tekijänoikeusloukkaus.

Sisällöllä on tärkeä rooli myös enemmän sosiaalista kanssakäymistä korostavilla alustoilla, kuten *Facebookissa* ja *Twitterissä*. Olipa kyse sitten uutisten kommentoinnista taikka hauskan *meemin* jakamisesta ystäville, sisällön merkitystä voidaan sekä keskusteluun kannustavana tekijänä että sen aktiivisena osana⁹³ pitää olennaisena, ja sen jakamisen olevan myös lähes poikkeuksetta omiaan

⁸⁹ *Janne Riekkinen* 2018, s. 40–48. Musiikin suoratoistopalvelut vähensivät tutkimuksen mukaan musiikkikappaleisiin kohdistuvaa verkkopiratismia. Videoiden suoratoistopalveluilla ei kuitenkaan esitetty olleen merkittävää vaikutusta esim. elokuvia ja tv-sarjoja koskevaan tekijänoikeusrikollisuuteen.

⁹⁰ Kysymys ylläpitäjän toiminnan luonteesta kytkeytyy erottamattomalla tavalla myös alustan luonteeseen. Tämä korostaa etenkin oikeuskäytännön kannalta relevanttien alustojen tarkastelua tutkimuksen yhteydessä.

⁹¹ *Pesonen* 2013, s. 21.

⁹² Ks. mm. *Pönkä* 2015, s. 30–32 ja *Goldman* 2016.

⁹³ Tästä esimerkkinä toimii mahdollisuus reagoida erilaisiin julkaisuihin mm. kuvien ja ”gifien” eli lyhyiden videopätkien avulla.

luomaan riskin aineettomiin oikeuksiin kohdistuvista loukkauksista. Toinen, ennen kaikkea sosiaalisesta kanssakäymisestä kumpuava oikeudenloukkausten tyyppiesimerkki tällaisilla alustoilla ovat erilaiset yksityisyyteen ja henkilötietojen suojaan kohdistuvat loukkaukset. Olemme viimeksi kuluneiden vuosien saatossa saaneet lukea valtavan määrän uutisointeja sosiaalisessa mediassa ja erilaisilla keskustelualustoilla tapahtuneista kunnianloukkauksista,⁹⁴ yksityiselämää loukkaavista tiedon levittämistä⁹⁵ sekä vihapuheesta⁹⁶. Tyypillisesti tällaisten oikeudenloukkausten toteuttamistapa on *verbaalinen*, ja kumpuaa esimerkiksi käynnissä olevasta yhteiskunnallisesta keskustelusta. Oikeudenloukkauksen tarkempi ilmenemis- tai ”tekopaikka” voi olla esimerkiksi Facebook-ryhmä, Twitter-profiili taikka Instagram-kuvan kommenttikenttä.⁹⁷

3.6.3 Tallennuspalvelut

Toinen merkittävä verkkovälitteisten oikeudenloukkausten alusta ovat erilaiset verkko- ja pilvipohjaiset *tallennuspalvelut*, joiden avulla käyttäjät voivat tallentaa, varmuuskopioida ja jakaa tiedostoja internetin välityksellä. Vaikka alati kasvava osa tallennuspalveluista sisältää nykyisellään videon ja muun median verkossa toistamisen mahdollistavia ominaisuuksia, palvelut ovat useimmiten sosiaalisilta toiminnallisuuksiltaan varsin niukkoja, ja niiden pääasiallisena käyttötarkoituksena on useimmiten toimia fyysisestä sijainnista riippumattomana tallennustilana. Tunnetuimpia esimerkkejä tällaisista tallennuspalveluista ovat *Google Drive*, Microsoftin *OneDrive*, *Dropbox* sekä *MEGA*.

Sisältöpohjaisen sosiaalisen median tapaan aineettomiin oikeuksiin kohdistuvat loukkaukset, ennen kaikkea tekijänoikeusrikollisuus eli *piratismi*, lienevät keskeisimpiä tallennusalustoilla rehottavista oikeudenloukkausten muodosta.⁹⁸ Tallennuspalveluiden avulla voidaan saavuttaa käytännössä sama lopputulos, johon esimerkiksi *Napsterin* ja *The Pirate Bayn* kaltaisilla alustoilla aikaisemmin

⁹⁴ Ks. HelHO 19/153019.

⁹⁵ Ks. KKO 2018:51.

⁹⁶ Ks. KKO 2012:58. Euroopan neuvoston ministerikomitea on suosituksessaan R (97) 20 määritellyt vihapuheen etnistä vihaa, ulkomaalaisvastaisuutta, antisemitismia tai muuta suvaitsemattomuuteen pohjaavaa vihaa levittäviksi, lietsoviksi, edistäviksi taikka oikeuttaviksi ilmaisumuodoiksi. Vihapuhe voi yksittäisessä tapauksessa täyttää esim. kansanryhmää vastaan kiihottamisen taikka uskonrauhan rikkomisen tunnusmerkistön. Ks. R (97) 20, s. 107.

⁹⁷ Yksityiselämää loukkaavaa tietoa tulee jollakin tavoin *julkistaa*, jotta se voisi täyttää RL 24:8:n määritelmän. Kyse ei näin ollen voi olla esim. yksittäiselle henkilölle yksityisviestitse lähetetystä tiedosta.

⁹⁸ Tästä hyvä esimerkki on viimeksi mainitun MEGA:n edeltäjä *MegaUpload*, jonka omistaja, saksalais-suomalainen ohjelmoija ja liikemies *Kim Dotcom*, on kohta vuosikymmenen ajan taistellut Yhdysvaltoihin luovutusta vastaan osana tekijänoikeusloukkauksia koskevaa oikeustaistelua. Ks. BBC News 4.11.2020.

pyrittiin: käyttäjät voivat ladata tekijänoikeudella suojattua sisältöä alustalle ja jakaa sisältöön ohjaavan linkin eteenpäin muille käyttäjille.

Varhaisemmat *peer-to-peer* (P2P) -protokollaa⁹⁹ hyödyntäviä alustoja koskevat oikeustapaukset¹⁰⁰ toimivat hyvänä osoituksena siitä, kuinka pääosin tekijänoikeuspiratismiin keskittyneet alustat ovat etenkin *mediayhteiskunnan*¹⁰¹ korostamien oikeudenhaltijoiden intressien vuoksi käyneet varsin riskialttiiksi niiden ylläpitäjille.¹⁰² Tämä lienee yksi niistä taustalla vaikuttavista syistä, joiden vuoksi toimintaa on tarkoitusta nimenomaan palvelevien alustojen sijaan siirretty suurten kansainvälisten yhtiöiden ylläpitämiin tallennuspalveluihin, joissa oikeudenloukkauksiin puuttuminen voi jo sisällön valtavasta määrästä johtuen olla äärimmäisen vaikeaa.¹⁰³ Tulevaisuus näyttää, aletaanko tallennuspalveluiden tarjoajilta esimerkiksi tekijänoikeusdirektiivin nojalla nimenomaisesti edellyttämään nykyistä tehokkaampaa loukkauksiin puuttumista, mutta varmaa on, etteivät verkkopiraatit jää kekseliäisyydessään oikeudenhaltijoille taikka lainsäätäjälle toisiksi.¹⁰⁴

Tallennuspalveluita hyväksi käyttäen suoritettujen oikeudenloukkausten ohella yksi esimerkki tällaisiin alustoihin kohdistuvista oikeudenloukkauksista ovat tietomurrot, joiden avulla voidaan pyrkiä pääsemään käsiksi alustoille tallennettuihin, jopa hyvin arkaluontoisiin tietoihin. Vuonna 2014 uutisoitiin Applen *iCloudiin* kohdistuneista tietomurroista,¹⁰⁵ joiden seurauksena useiden julkisuuden henkilöiden arkaluontoisia valokuvia vuodettiin internetiin. Käyttäjien tunnuksiin voidaan tapauksen

⁹⁹ *Vertaisverkolla* tarkoitetaan verkkoa, johon yhdistetyt tietokoneet ja laitteet ovat toisiinsa suorassa yhteydessä internetin välityksellä. Tiedostoja voidaan jakaa P2P-verkossa suoraan laitteiden välillä ilman erillistä palvelinta. Internet-yhteyden lisäksi vaaditaan ainoastaan erillinen P2P-ohjelmisto, kuten *BitTorrent*. Ks. Goel – Miesing – Chandra 2010, s. 12–13.

¹⁰⁰ Ks. mm. *A&M Records v. Napster*; KKO 2010:47 ja Svea hovrätt 2009-B 4041.

¹⁰¹ *Seppänen ja Väliaverron* ovat korostaneet käsitteellä erilaisen median, kuten joukkoviestinnän ja sosiaalisen median, merkitystä yksilöille ja yhteiskunnalle. Ks. *Seppänen – Väliaverron* 2012, s. 9–19.

¹⁰² The Pirate Bay -tapauksen käsittelyn aikana kohua aiheuttivat mm. uutisoinnit, joiden mukaan tapauksesta vastannut poliisin tutkija oli samoihin aikoihin työskennellyt *Warner Bros.* -tuotantoyhtiölle, joka toimi yhtenä tapauksen kantajista. Ks. mm. *Ars Technica* 6.6.2008.

¹⁰³ Koko palvelun sulkeminen taikka palvelinten takavarikoiminen The Pirate Bay -tapauksen tapaan ei tulisi todennäköisesti kuuloonkaan, sillä laitton käyttö on tällaisista palveluista poiketen kuitenkin vain pisara ämpärissä. Ks. Svea hovrätt 2009-B 4041.

¹⁰⁴ Tekijänoikeusloukkauksia tehtailevat tahot ovat jo tähän mennessä keksineet toistaan ovelampia keinoja välttää valvovien silmien katse tallennuspalveluissa. Yksi toistuva trendi on kerroksittaisuus ja eri yritysten hallinnoimien palveluiden ristikkäinen käyttö. Sisältöä, kuten tv-sarjoja, ladataan aluksi nimettömänä ja piilotettuna erilaisiin videopalveluihin tai jopa aikuisviihdesivustoille, jolloin niitä ei lähtökohtaisesti sisällytetä hakukoneiden taikka sivuston oman hakutoiminnon tuloksiin. Videoihin vievät linkit kopioidaan tämän jälkeen esim. tallennuspalveluun tallennettavaan tekstitiedostoon, johon ohjaavaa linkkiä jaetaan edelleen esim. sosiaalisessa mediassa. Ks. *Singh* 2017.

¹⁰⁵ Ks. mm. *Forbes* 2.9.2014.

osoittamalla tavalla päästä käsiksi esimerkiksi salasanoja arvailemalla, mikä täyttää RL 38:8:n mukaisen tietomurron tunnusmerkit.

3.6.4 Kuvalaudat

Viimeisenä esimerkkinä toimivat internetin kuvafoorumit eli *kuvalaudat* (engl. *imageboard*). Kuvalaudat ovat verkkopohjaisia keskustelupalstoja, joiden pääasialliset, ne perinteisemmistä verkkofoorumeista erottavat ominaisuudet liittyvät kuvien ja videoiden suureen rooliin sivustolla käydyssä keskustelussa sekä käyttäjien mahdollisuuteen anonyymiin osallistumiseen. Kyse ei – kuten nimen perusteella voisi päätellä – ole Instagramin kaltaisesta sisältöpohjaisen sosiaalisen median muodosta, vaan (pääsääntöisesti) anonyymeistä keskustelufoorumeista. Kansainvälisesti tunnetuin esimerkki kuvalaudoista lienee yhdysvaltalainen *4chan*, ja kansallisella tasolla sen suomalainen ”vastine” *Ylilauta*. Alustoilla korostuvat varsin samankaltaiset oikeudenloukkaukset kuin sosiaalisessa mediassa, eli ennen kaikkea yksityisyyden ja henkilötietojen suojaa koskevat loukkaukset sekä jossain määrin myös tekijänoikeusloukkaukset¹⁰⁶.

Oikeudenloukkausten osalta kuvalautoja korostaa ennen kaikkea niiden lähtökohtainen anonyymius. Alustat ovat jo pitkään toimineet eräitä vakavia uhkauksia, kuten kouluammuntauhkia koskevana ”tiedotusalusina”,¹⁰⁷ ja esimerkiksi syksyllä 2020 sattuneen Vastaamon tietomurtotapauksen yhteydessä saatuja potilastietoja jaettiin Ylilaudalla, kunnes ne poistettiin alustan ylläpidon toimesta.¹⁰⁸ Anonyymius voi kiinnijäämisriskin pienentämisen ohella myös tunnetasolla vieraannuttaa tekijän ruudun toisella puolella olevista ihmisistä, mikä voi olla yksi osatekijä uhkausten verraten suuressa keskittyneisyydessä tällaisille alustoille.¹⁰⁹ Ilmiö ei toisaalta ole pelkille kuvalaudoille ominainen, vaan korostuu myös muilla anonyymeillä keskustelualustoilla, kuten *Jodelissa*.¹¹⁰ Positiivista tilanteesta on, että uhkauksiin on tähän mennessä pystytty nopeasti

¹⁰⁶ Esimerkki ei kuitenkaan liene tässä yhteydessä kovinkaan relevantti, sillä tekijänoikeusloukkausten kannalta riskialttiiksi voitaisiin kuvailla lähestulkoon mitä tahansa sisällönjakoon liittyviä toiminnallisuuksia sisältävää, käyttäjäkunnaltaan periaatteessa rajoittamatonta verkkoalustaa. Kuvien käytössä on kyse lähinnä keskustelua elävöittävästä tekijästä, eivätkä ainakaan tunnetuimmat kuvalaudat tue muun sisällön kuin kuvien, äänen tai kooltaan rajoitettujen videoiden lataamista alustoille.

¹⁰⁷ Ks. esim. Kaleva 11.10.2013.

¹⁰⁸ MTV Uutiset 27.10.2020.

¹⁰⁹ John Suler on kuvaillut internetin välillisyyden vaikutusta käytökseen nk. *verkoestottomuudeksi* (engl. *online disinhibition effect*), joka voi ”toksisuuden” (*toxic disinhibition*) ohella ilmentyä myös hyväntahtoisuutena (*benign disinhibition*). Suler 2004, s. 321–326. Anonymiteetin ja verkkokäyttäytymisen välisestä korrelaatiosta ks. Barendt 2016, s. 122–154.

¹¹⁰ Ks. esim. Yle Uutiset 12.11.2020.

varautumaan ja puuttumaan alustojen ylläpitäjien ja poliisin välisen yhteistyön turvin, joka ainakin Suomessa toimii näennäisen hyvin.¹¹¹

3.7 Tor-verkko: Riskialtis ja riskitön?

3.7.1 Syvän ja pimeän verkon käsitteistä

Vakavimmista verkossa tapahtuvista oikeudenloukkauksista puhuttaessa huomio kiinnittyy yhä useammin niin kutsuttuun *pimeään verkkoon* (engl. *dark web*, myös *dark net* tai *darknet*). Pimeällä verkolla voidaan tarkoittaa yhtä *syvän* eli tavanomaisten hakukoneiden ulottumattomissa olevan verkon (engl. *deep web*) osaa, johon pääsyä on jollain tapaa rajattu. Käsitteen vastakohta on hakukoneiden löydettävissä ja tavallisten selainten saavutettavissa oleva *pintaverkko* (engl. *surface web*, myös *open web*), johon esimerkiksi Lapin yliopiston verkkosivut ja Google kuuluvat. Syvän ja pimeän verkon käsitteitä käytetään usein arkikielessä toistensa synonyymeinä, mutta todellisuudessa syvä verkko kattaa valtaosan koko internetin sivustoista aina sähköpostien asiakkailta piilotetuista ”back-end”-ratkaisuista yritysten ja viranomaisten sisäisiin intranetteihin saakka: jo vuonna 2001 syvän verkon arvioitiin olevan noin 400–550 kertaa avointa verkkoa laajempi.¹¹² Pimeän verkon sivustot eli niin kutsutut *piilopalvelut* ovat muusta syvästä verkosta poiketen tarkoituksellisesti piilotettuja, ja verkossa majaa pitävillä sivustoilla pääsy vaatii aina erillisiä toimenpiteitä, esimerkiksi erillisen selaimen tai muun ohjelmiston käyttöä. Tunnetuin tällaisista ratkaisuista lienee *Tor-verkon* käytön mahdollistava *Tor-selain* (engl. *Tor Browser*).¹¹³

¹¹¹ Myös sitä, että esim. koulukiusaamisesta tai masentuneisuudesta johtuvien tunteiden purkaminen voi tapahtua tällaisilla alustoilla verbaalisessa muodossa, tuoden ne samalla kanssakeskustelijoiden ja viime kädessä viranomaisten tietoon, voidaan sinällään pitää ainakin suoranaisia tekoja parempana vaihtoehtona. Viime aikoina uutisoiduissa koulu-uhkaustapauksissa viestien takana ovat lähes poikkeuksetta olleet alaikäiset tai nuoret, koulua käyvät henkilöt. *Lindbergin* ym. (2012) mukaan uhkauksen verkossa tehneillä oli todennäköisemmin kiusaus- tai masennustaustaa sekä pidemmälle edennyt suunnitelma uhkauksen toteuttamisesta verrattuna niihin, jotka olivat tehneet uhkauksen internetin ulkopuolella. Kuvalaudoista saatavaa julkisuudenkuvaa ovat joka tapauksessa jo varsin pitkään leimanneet mainitun kaltaiset negatiiviset ilmiöt. Myös loukkaustarkoituksessa tapahtuva kommentointi ja vihapuhe ovat ainakin osassa kuvalautoja voimissaan, mutta keskittyneenä lähinnä yksittäisille aihealueille, *alalautoille*. Kuvalaudoilla käytävästä keskustelusta valtaosa lienee tästä huolimatta erilaisia harrasteita kuten urheilua tai videopelaamista koskevaa, eikä kanssakäyntiä olisikaan oikein leimata pelkäksi toisten solvaamiseksi.

¹¹² *Bergman* 2001.

¹¹³ Toinen esimerkki pimeän verkon käytön mahdollistavista ohjelmistoista on tavoitteiltaan ja toiminnallisuuksiltaan pitkälti *Tor*-selainta vastaava *I2P*, mutta tutkimuksen yhteydessä mielekkäämmäksi on koettu keskittää tarkastelu esimerkeistä tunnetuimpaan ja ennen kaikkea käytetyimpään.

3.7.2 Tor-verkko osana pimeää verkkoa

*Tor*¹¹⁴ on ilmainen avoimen lähdekoodin ohjelmisto, joka mahdollistaa anonyymien, salatun kanssakäymisen internetissä ohjaamalla verkkoliikenteen vähintään kolmen satunnaisesti valitun releen¹¹⁵ läpi. Eräänlaisina välityspalvelimina toimivat releet valitaan tuhansien Tor-verkon muodostavien ja vapaaehtoisuuden varaan rakentuvien releiden joukosta, joita periaatteessa kuka tahansa voi ylläpitää. Vapaaehtoisuus voi kuulostaa ongelmalliselta ratkaisulta, etenkin mikäli yksittäisen releen ylläpitäjä paljastuisi rikolliseksi tai vaikkapa vieraan valtion tiedustelupalveluksi, mutta riskit kyetään hyvinkin pitkälti poistamaan *kerroksittaisen salauksen*¹¹⁶ avulla. Lopputulouksena on äärimmäisen vahva keino verkkoliikenteen salaamiseen ja anonymisointiin, mistä juurtaa myös verkon sipuliin viittaava nimi.¹¹⁷

Tor-teknologian tausta juontaa juurensa Yhdysvalloista, tarkemmin 1990-luvun puolivälissä valtion merivoimien tutkimuslaboratoriossa suoritetusta hankkeesta, jonka tarkoituksena oli kehittää salattu verkkoviestintäteknologia tiedustelukäyttöön. Teknologian kehitystä jatkettiin 2000-luvun alussa turvallisen ja yksityisyyden suojaa kunnioittavan internetin lähtökohdista, ja vuonna 2002 alkuperäistä projektia merivoimissa luotsannut *Paul Syverson* yhdessä *Roger Dingledinen* ja *Nick Mathewsonin* kanssa julkaisivat Tor-selaimen ensimmäisen yleisölle avoimen version.¹¹⁸

Tor-verkossa voidaan pohjimmiltaan sanoa olevan kyse sananvapauden ja yksityisyydensuojan peruseriaatteiden varaan rakentuvasta tavasta osallistua verkkoyhteiskuntaan. Tor on tänä päivänä yli kahden miljoonan jatkuvan käyttäjän turvin yksi maailman tunnetuimmista ja käytetyimmistä vahvan anonyymiteetin mahdollistavista tietoliikenneprotokollista,¹¹⁹ ja Tor-selainta oli vuoteen 2017 mennessä ladattu arviolta 17,5 miljoonaa kertaa.¹²⁰ Teknologiaa käyttävät hyväkseen niin aktivistit, journalistit kuin tavalliset kansalaisetkin, jotka eivät syystä tai toisesta luota tavanomaisten verkkoratkaisuiden luomaan yksityisyydensuojaan.¹²¹ Pimeän verkon käsite ei kuitenkaan erota ”*privacy by designia*” eli sisäänrakennettua yksityisyydensuojaa sisäänrakennetusta laittomuuksien

¹¹⁴ Alun perin lyhenne englannin kielen sanoista *The Onion Router*, vapaasti suomennettuna ”sipulireititin”.

¹¹⁵ Nk. *Tor node*.

¹¹⁶ Käyttäjän verkkoliikenne salataan Tor-protokollan avustuksella monikerroksisesti, jokaisen liikennettä välittävän releen purkaessa vain yhden salauserroksen, jolloin yksittäistä relettä tarkkailemalla ei voida saada tietoa sekä yhteyttä muodostavan tahon IP-osoitteesta että päämäärästä, johon yhteyttä pyritään muodostamaan.

¹¹⁷ *Nurmi* 2019, s. 33–34.

¹¹⁸ The Tor Project (<https://torproject.org/>), About; History.

¹¹⁹ Tor Metrics 2021.

¹²⁰ *tommy* 21.8.2017.

¹²¹ Luottamuspuola lienee vallitsevassa kansainvälisessä ilmapiirissä jokseenkin perusteltua. Ks. *Zavrsnik – Levicnik* 2015.

peittelemisestä. Yksityisyys on meille jokaiselle kuuluva perusoikeus, eikä sen vaalimisen tulisi herättää oletusarvoista mielikuvaa laittomista taikka muutoin tuomittavista tarkoituksista¹²² kuten kuitenkin varsin usein edelleen tapahtuu.¹²³

3.7.3 Rikollinen Tor-verkko

Vaikka kuinka korostaisimme sananvapautta ja yksityisyyden suojaa Tor-verkon taustalla vaikuttavina periaatteina, emme pääse pakoon siltä faktalta, että suuri osa verkossa tapahtuvasta kanssakäymisestä näyttäisi olevan tavalla tai toisella kytköksissä lainvastaiseen toimintaan. *Moore* ja *Rid* ovat *Cryptopolitik and the Darknet* -tutkimuksessaan arvioineet valtaosan Tor-verkon piilopalveluista sisältävän huumekaupan, rahoituspetosten, terrorismin tai alaikäisiä kuvaavan seksuaalisen sisällön kaltaista materiaalia.¹²⁴ Jaloista tarkoituksistaan huolimatta verkon kantavilla periaatteilla on myös omat kääntöpuolensa.¹²⁵ Tor-verkon voidaankin kuvailla olevan riskittömän kuvan luovana ympäristönä hyvinkin riskialtis: teknologia voi olla omiaan kannustamaan tekijöitä oikeudenloukkauksiin luomalla mielikuvan otollisesta, kiinnijäämisriskiltään heille huomattavasti avointa verkkoa suotuisammasta ympäristöstä.

Tor-verkossa tapahtuvan rikollisen toiminnan yleisimmin käytetyt tyyppiesimerkit lienevät huumeiden laiton kauppa sekä alaikäisiä kuvaava seksuaalinen materiaali. Huumekauppa, jota käydään usein *Bitcoinin* kaltaisten *pseudoanonymien*¹²⁶ krypto- eli virtuaalivaluuttojen avulla, on ainakin puhtaalta medianäkyvyydeltään kenties koko Tor-verkon suurin ja ajankohtaisin puheenaihe. Verkko tarjoaa kaupankäynnille anonyymien ympäristön, jossa myyjät tietävät tavoittavansa potentiaaliset ostajat suoraan – myynti-ilmoitusten äärelle on usein äärimmäisen vaikea päätyä ilman,

¹²² Ks. esim. Business Insider 15.9.2014: Comcast Denies It Will Cut Off Customers Who Use Tor, The Web Browser For Criminals (<https://www.businessinsider.com/comcast-threatens-to-cut-off-tor-users-2014-9?r=US&IR=T>, viitattu 3.12.2020). Jo uutisen otsikossa selainta on kuvailtu nimikkeellä ”The Web Browser For Criminals”, eli rikollisille tarkoitettu verkkoselain.

¹²³ Tor-verkossa vierailemisen merkitystä näyttönä on kotimaisessa oikeuskäytännössä arvioitu mm. KKO:n tapauksessa 2018:3, jossa kyse oli ulkomailta postitse tilatusta huumelähetyksestä. Verkkovierailulle ei tapauksessa annettu käytännön painoarvoa. Ks. KKO 2018:3 kohdat 17–19, 22.

¹²⁴ *Moore – Rid* 2016, s. 20–25.

¹²⁵ Tor-selaimen pääasiallinen käyttötarkoitus näyttäisi kuitenkin edelleen tutkimusten valossa olevan tuikittavien verkkosivujen turvallisempi selailu. Ks. *Jardine – Lindner – Owenson* 2020.

¹²⁶ Virtuaalivaluutat perustuvat lohkoketjutus- eli *blockchain*-teknologian käyttöön, hajautettuihin tietokantoihin, joiden yksi ominaisuus on eräänlainen osittainen anonymiteetti eli nk. *pseudoanonymiteetti*. Valuutat eivät tarjoa todellista anonymiteettiä, sillä lohkoketjut ovat sinällään julkisia ja valuuttojen liikettä voidaan seurata eri osoitteiden eli nk. lompakkojen välillä. Osoitteen yhdistäminen yksittäiseen henkilöön vaatii kuitenkin erillisen rekisteritiedon esim. kaupankäyntialustalta. Ks. *Lacity* 2020, s. 367–371, 374.

että sinne nimenomaisesti tahtoo. Yksi kotimainen esimerkki verkossa tapahtuvasta huumekaupasta on tätä kirjoitettaessa jo edesmennyt *Torilauta*. Torilauta oli suomalainen Tor-verkossa toimiva anonyymi kauppapaikka ja kuvalauta, joka yleisenä keskustelupalstana toimimisen lisäksi oli yksi maan suosituimmista huumeisiin keskittyneistä myyntipalstoista. Toiminnallisuksiensa puolesta sivusto vastasi pitkälti edellisessä kappaleessa käsiteltyjä kuvalautoja, mutta se perustettiin jo lähtökohtaisesti huumekauppaa varten, täyttämään vuonna 2017 suljetun *Sipulikanavan*¹²⁷ taakseen jättämän aukon.¹²⁸ Torilauta muistutti avoimen verkon kuvalautoja myös muiden sivustolle tyypillisten oikeudenloukkausten puolesta, ja alustaa käytettiin vain joitakin päiviä ennen sen sulkeutumista Vastaamon tietomurrossa anastettujen tietojen julkaisuun.¹²⁹ Viranomaiset eivät tiettävästi ole saaneet selville sivuston takana olleen, nimimerkillä *Sysop* tunnetun tahon henkilöllisyyttä. Henkilöllisyys ei välttämättä paljastukaan: asiansa osaava ja Tor-teknologian päälle ymmärtävä henkilö kykenee piilottamaan itsensä ja jälkensä Tor-verkossa käytännössä niin vahvasti, että ilman inhimillisten virheiden tekemistä tai hyvin laajaa verkkoon kohdistuvaa seurantaa häntä on lähestulkoon mahdotonta pystyä yksilöimään.¹³⁰

3.7.4 Yksityisyyden suoja vastaan turvallinen verkkoyhteiskunta?

Aihealueen kenties merkittävin oikeusproblematiikka kiteytyy kysymykseen Tor-verkon peruseriaatteiden ja erinäisten oikeushyvien suojaamisen välisestä ristiriidasta. Teknologian tarjoaman suojan vahvuus voi ensinnäkin osoittautua hyvin ongelmalliseksi esimerkiksi vakavampien rikosten selvittämisessä. Ongelmaa ei suojauksen kerroksittaisesta toteutustavasta johtuen välttämättä poista edes yhteistyö Tor-sivustojen ylläpitäjien kanssa, sillä heillä ei sen enempää kuin muillakaan ole tietoa esimerkiksi yksittäisten käyttäjien IP-osoitteista.¹³¹ Olemmeko siis väijäämättä etenemässä

¹²⁷ Sipulikanavaa, sen toimintaa sekä sivuston sulkemista seurannutta oikeudenkäyntiä käsitellään tarkemmin luvun III kappaleessa 4.3.

¹²⁸ *Malin* 2020.

¹²⁹ Yle Uutiset 31.10.2020.

¹³⁰ Ks. *Nurmi* 2019, s. 52–64.

¹³¹ Sivustojen taustalla vaikuttaneita ja oikeudenloukkauksiin syylistyneitä tahoja on kuitenkin myös saatu kiinni, inhimillisten virheiden osoittautuessa kenties yleisimmäksi heidän jäljilleen pääsyyn johtaneeksi syyksi. Ks. mm. Yle Uutiset 19.6.2020. *The Silk Roadin* ylläpitäjänä tunnetun Yhdysvaltalaisen *Ross Ulbrichtin* kiinnijäämiseen ja sivuston lopulliseen sulkemiseen johtivat pitkälti puutteet sivuston teknisessä toteutuksessa sekä Ulbrichtin aikaisempi toiminta avoimen verkon puolella. Ulbricht oli mm. käynyt Tor-verkkoa ja huumekauppaa koskevaa keskustelua sekä mainostanut hankettaan keskustelupalstoilla, joille hän oli tunnistaunut omalla henkilökohtaisella sähköpostiosoitteellaan. Ulbricht tuomittiin vuonna 2015 kahteen elinkautiseen vankeusrangaistukseen lisättynä neljälläkymmenellä vuodella mm. rahanpesusta ja salaliitosta huumekauppaan. BBC News 2.10.2013 ja *Nurmi* 2019, s. 52–54.

kohti tulevaisuutta, jossa teknologian ja anonymiteetin päälle ymmärtävät rikolliset voivat loukata oikeuksiamme ilman että tähän kyetään puuttumaan? Missä tilanteissa – mikäli ylipäänsä mahdollista – verkon tarjoamaan suojaan voitaisiin ajatella puututtavan, ja olisiko se toisaalta oikein? Meidän tulee jatkuvasti pitää mielessämme ne periaatteet, sananvapaus ja yksityisyyden suoja, joiden vuoksi anonyymien teknologioiden kehitystä on tähänkin saakka vaalittu. Ihmis- ja perusoikeuksien tasolla turvattuihin oikeuksiin puuttumiselta voidaan perustellusti edellyttää painavia perusteita, ja kysymys konkretisoituukin lopulta oikeuksien ja turvattavien oikeushyvien väliseen punnintaan. Voimme kukin osaltamme miettiä, mitä esimerkiksi tietovuotaja *Edward Snowdenin* Yhdysvaltojen tiedusteluviranomaisten toimista tekemät paljastukset tai Facebookin ja *Cambridge Analytican* profilointiskandaali¹³² kertovat oikeuksiemme suojan nykytasosta. Tietomurtojen ja muiden väärinkäytösten ollessa arkipäivää myös yksityisyyden ja henkilötietojen suojan entistä tehokkaampi vaaliminen tulee suuresta näkyvyydestä ja kuuluvuudestaan huolimatta varmasti olemaan yksi tulevienkin vuosikymmenten alati kasvavista trendeistä, ja täysin aiheellisesti. *Nurmi* on kiteyttänyt kehityssuunnan osuvasti: Tulevaisuuden verkko on anonyymi, joko Tor-verkon kanssa tai ilman.¹³³

¹³² Ks. esim. The New York Times 4.4.2018.

¹³³ *Nurmi* 2019, s. 83. Anonymiteetin moninaisista merkityksistä verkkokontekstissa ks. *Barendt* 2016, s. 122–154.

III VERKKOALUSTAN YLLÄPITOON LIITTYVÄT VASTUUKYSYMYKSET

1 Yleistä vastuun kohdentumisesta verkkokontekstissa

1.1 Osapuolet ja vastuullisen tahon määrittäminen

Sekä täysin uudentyypiset että uuteen verkkovälitteiseen toimintaympäristöön siirtyneet perinteisemmät oikeudenloukkausten muodot ovat herättäneet ajankohtaisen kysymyksen siitä, kuinka tapahtuneeseen muutokseen tulisi yhteiskunnan ja oikeusjärjestyksen näkökulmasta reagoida. Varautumisen ohella ongelmallinen on etenkin kysymys vastuusta sekä sen toteutumisesta ja kohdentumisesta uudessa ympäristössä.¹³⁴ Vastuullisen henkilöpiirin määrittäminen voi osoittautua hyvin haastavaksi tehtäväksi – aivan kuin pelkkä kyberrikosten selvittäminen ei sitä jo usein olisi. Vastuuta koskevana yleisenä lähtökohtana voidaan pitää sitä, että meistä kukin vastaa omista teoistaan niin verkossa kuin sen ulkopuolella. Kaikki ei kuitenkaan aina ole näin yksinkertaista. Nimimerkin takana toimivaa rikoksenteijää ei välttämättä kyetä yksilöimään, ja oikeudenloukkauksiin voidaan toisaalta myötävaikuttaa useilla eri tavoilla ilman että kyse on varsinaisesta tekemisestä. Rikoksen omakätinen tekijä on toisaalta voitu jopa erehdyttää tunnusmerkistön täyttävän teon tekemiseen. Vastuun piiri voikin laajentua odottamattomilla tavoilla tapahtumaketjussa syvemmälle edettäessä. Ongelmallisuuksia ei osaltaan poista vaan päinvastoin lisää oikeudenloukkausten verkkoympäristö, ja esimerkiksi Tor-verkon anonyymeillä keskustelupalstoilla laitonta sisältöä jakanut ja asiansa osaava henkilö voi kadota kuin tuhka tuuleen.

Havainnollistetaan problematiikkaa käytännön esimerkillä ja astutaan hetkeksi musiikkikappaleisiin kohdistuvista aineettomista oikeuksista toimeentulonsa saavan ammattimuusikon asemaan. Levymyynti ja laillinen suoratoisto tuovat kuukausien saatossa kohtalaista mutta tasaista tuloa kukkaroon, kunnes eräänä päivänä muusikon silmiin osuu tämän uunituore albumi verkkoon oikeudetta ladattuna – ja vieläpä omaa latausta tuplasti korkeammilla toistokerroilla. Albumin lataajan voidaan ehdottomasti katsoa menetelleen tilanteessa väärin, mutta kuka kantaa viimekätisen vastuun tilanteessa, jossa käyttäjää ei pystytty tavoittamaan tai jossa albumia ei lukuisista pyynnöistä huolimatta poisteta käyttäjän taikka alustan toimesta? Voiko itse verkkoalusta joutua rinnakkaisesti tai toissijaisesti vastuuseen käyttäjän lainvastaisen toiminnan perusteella?

Vastuun kohdentumista koskevassa problematiikassa on olennaisessa osassa kolme eri osapuolta. Näitä ovat 1) oikeutta loukannut taho, 2) vaarannettu tai loukattu taho ja/tai intressi sekä 3)

¹³⁴ Vastuun oikea kohdentuminen on myös sen (lainmukaisen) toteutumisen edellytys.

verkkoalustan toiminnasta viimekädessä vastuullinen taho. Oikeudenloukkaajalla ymmärretään tässä yhteydessä verkkoalustan *käyttäjää*, joka syyllistyy oikeudenvastaiseen toimintaan, esimerkiksi tekee tahallisen rikoksen alustan välityksellä. Haittaa kärsinyt taho voi olla esimerkiksi verkkopetoksen *uhri*, taikka tekijänoikeudenhaltija, jonka oikeutta on loukattu. On toisaalta olemassa myös useita oikeudenloukkauksia, joissa suoranaista vahingonkärsijää tai uhria ei joko ole, tai tällaista tahoja ei pystytä yksilöimään. Esimerkkinä tästä on kahden henkilön, ostajan ja myyjän, välillä tapahtuva huumekauppa, jossa molemmat osapuolet osallistuvat laittomaan toimintaan, huumausainerikokseen. Tällaisten tekojen voidaan katsoa kohdistuvan johonkin kyseisellä kriminalisoinnilla tai muulla säännöksellä turvattavaan suojeluintressiin eli *oikeushyvään*, kuten henkeen ja terveyteen tai yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen. Verkkoalustan toiminnasta viimekädessä vastuullisella taholla tarkoitetaan tässä yhteydessä verkkoalustan *ylläpitöä*.

1.2 Ylläpidon rooli verkkoalustojen toiminnassa

Verkkoalustat voivat olla sekä käyttäjäkunniltaan että erilaisten informaatiovirtojen kuten alustalle ladatun sisällön määrällä mitaten valtavan suuria, ja pelkkä alustan tavanomaisen toimivuuden varmistaminen voi edellyttää huomattavaa panostusta sitä hallinnoivalta taholta. Yksittäisten oikeudenloukkausten havainnointi voi osoittautua äärimmäisen haastavaksi tehtäväksi niin uhreille kuin alustoillekin. Vallitsevista olosuhteista kaikista ajantasaisimmin ja parhaiten perillä on usein toisen oikeutta (tahallisesti) loukannut taho. Verkkoalustan ylläpidon osalta tilanne voi olla jopa täysin päinvastainen. Ylläpidon rooli voi ensinnäkin olla huomattavan teknisluonteinen, ja rajoittua pelkkään alustan toimivuuden varmistamiseen. Näin ei toki aina ole. Samalla kun passiivisena pysyttelevällä ylläpitäjällä ei välttämättä ole harmainta aavistustakaan siitä, mitä käyttäjien keskuudessa tapahtuu, aktiivinen ylläpitäjä voi olla tietoinen lähestulkoon kaikesta alustalla tapahtuvasta jopa yksittäisten käyttäjien osalta.

Yksi ääripään esimerkki aktiivisesta ylläpitäjästä on henkilö, joka työkseen tai harrastukseksi ylläpitää käyttäjäkunnaltaan varsin rajattua, esimerkiksi tiettyyn harrastukseen keskittyntä keskustelupalstaa käytännössä vuorokauden ympäri. Asiat eivät noin vain pääse liivahtamaan ylläpitäjän ohi, ja hän voi pitää alustalla hyvinkin tiukkaa auktoriteettia yllä. Toisena ääripäänä voisimme ajatella ylläpitäjää, joka on jo vuosia takaperin perustanut sivuston mutta sittemmin ikään kuin unohtanut sen olemassaolon jättäen alustan oman onnensa nojaan. Etenkin vaikeasti löydettävissä oleva sivusto voi tällaisessa tilanteessa jatkaa omaa elämäänsä hyvinkin pitkään kenenkään tätä tiedostamatta taikka sen toimintaan puuttumatta. Pitkälti alustan toimenkuvasta

pohjaava luonne ja ylläpidon aktiivisuuden eri tasot tuovat olennaisen huomioon otettavan lisän vastuuta koskevaan kysymykseen.

2 Rikos- ja siviilioikeudellisen vastuun perusteista

2.1 Rikos- ja siviilioikeudellisen vastuun välisestä rajanvedosta

Vastuulla voidaan ymmärtää tietylle luonnolliselle tai oikeushenkilölle hänen tekemisensä tai tekemättä jättämisen perusteella syntyvää erityistä *velvollisuutta*.¹³⁵ Vastuu voi konkretisoitua esimerkiksi velvollisuutena suorittaa loukatulle taholle rahallista vahingonkorvausta, tai velvollisuutena suorittaa vankeusrangaistus. Sen lisäksi että vastuu voi konkretisoitua usealla eri tavalla, se voi myös syntyä monella eri perusteella. Kyse voi olla esimerkiksi sopimukseen perustuvasta vastuusta, vahingonkorvausvastuusta tai työnantajan vastuusta. Yksi oikeustieteiden parissa vastuun jaottelun yleistimmäksi käytetty tapa on jako *rikosoikeudellisen vastuun* ja *siviilioikeudellisen* (vahingonkorvaus) vastuun välillä. Rikosoikeudellisen vastuun yleiset edellytykset on määritelty RL:n 3 luvussa. RL 3:1:n niin kutsutun *rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen* mukaan rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi. Rikosoikeudellisen vastuun keskeisin edellytys on näin ollen *rikos*, eli tunnusmerkistön mukainen, oikeudenvastainen sekä tekijän syyllisyyttä osoittava teko. Rikoksen omakätinen tekeminen ei ole vastuun syntymisen edellytys, vaan vastuu voi perustua myös *osallisuuteen*, eli yllytykseen tai avunantoon toisen tekemään rikokseen.

Syy-seuraussuhteen eli *kausaalisuuden* avulla tarkastellaan sitä, olisiko tietyn toimen tekeminen tai tekemättä jättäminen estänyt rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen. Mikäli taksikuski ei huomioi risteyksessä olevaa kärkikolmiota vaan ajaa oikealta tulevan mopon päälle kohtalokkain seurauksin, mopokuskin kuoleman voidaan katsoa aiheutuneen taksikuskin laiminlyönnistä noudatta liikenneturvallisuuden vaatimaa etuajo-oikeutta. Vastuuvapausperusteet muodostavat kenties tärkeimmän poikkeuksen rikosoikeudellisen vastuun syntymisestä. Esimerkiksi takaa-ajossa oleva poliisi voi tilannekohtaisesti jättää noudattamatta kärkikolmion osoittamaa etuajo-oikeutta, vaikka teko sinällään täyttäisi liikenneturvallisuuden vaarantamisen tunnusmerkistön.¹³⁶

¹³⁵ Karhu – Mattila – Siltala 2019.

¹³⁶ Tapani – Tolvanen 2013, s. 163, 293–301.

Siviilioikeudellisen vastuun synnyttävät tilanteet voivat olla lähes identtisiä rikosoikeudellisen vastuun synnyttävien kanssa, mutta vastuun perusta ei tällöin ole rikokseksi luokitellussa teossa. Meidän jokaisen odotetaan käyttäytyvän niin, ettemme tahallaan tai huolimattomuudesta aiheuta vahinkoa toisillemme. Mikäli vahinkoja taas syntyy, tulee ne pääsääntöisesti korvata. Siviilioikeudellisesta vastuusta voidaan ensinnäkin erottaa tuottamusvastuu sekä tuottamuksesta riippumaton eli ankara vastuu. *Tuottamusvastuu* perustuu tietyllä taholla olevaan erityiseen velvollisuuteen toimia taikka pidättäytyä toimimasta tietyllä tavalla, esimerkiksi useimmilla taloyhtiöillä olevaan velvollisuuteen vastata yhtiön alueen turvallisuudesta, joka voi talvisin edellyttää piha-alueen hiekoittamista. Tietyissä, lähinnä erityisen vaaralliseksi katsottuun toimintaan liittyvissä tapauksissa vastuu voi myös olla täysin tuottamuksesta riippumatonta eli *ankaraa*. Tästä yksi esimerkki ovat merikuljetuksista aiheutuneet ympäristövahingot. *Sopimusvastuun* pohjana on *pacta sunt servanda* -periaate, sopimukset on pidettävä. Sopimuksen osapuolten tulee lähtökohtaisesti pitäytyä sopimuksessa ja täyttää sen mukaiset velvoitteet korvausvelvollisuuden uhalla. Myös siviilioikeudellinen vastuu voi kuitenkin poistua tiettyjen vastuusta vapauttavien tilanteiden perusteella. Esimerkiksi tulipalon aiheuttama pakkotila voi oikeuttaa murtamaan oven tai rikkomaan ikkunan sisällä olevien ihmisten pelastamiseksi.¹³⁷

Rikos- ja siviilioikeudellinen vastuu eivät ole toisiaan poissulkevia, jolloin esimerkiksi törkeään pahoinpitelyyn syylistynyt henkilö voi vankeusrangaistuksen ohella joutua suorittamaan uhrille vahingonkorvauksia aiheuttamiensa vammojen perusteella. Pelkän siviilioikeudellisen vastuun perusteella tekijää ei kuitenkaan ole esimerkiksi mahdollista tuomita vankeusrangaistukseen, jossa kyse on rikosoikeudellisesta seuraamuksesta.¹³⁸

2.2 Varsinainen ja epävarsinainen laiminlyöntivastuu

Verkkoalustojen toiminnan ja ylläpidon vastuun osalta erityisen tärkeä on laiminlyöntivastuuta koskeva kysymys. Vastuu voi perustua konkreettisen tekemisen ohella myös tekemättä jättämiseen eli *laiminlyöntiin*. Edellisessä kappaleessa käytimme esimerkkinä taloyhtiön velvollisuutta vastata hallinnoimansa piha-alueen hiekoittamisesta alueen turvallisuuden edellyttämällä tavalla. Mikäli hiekoitusta ei ole asianmukaisesti tehty ja asukas liukastuu rapusta jäiselle pihalle astuessaan, taloyhtiöllä voi olla yhtiöjärjestykseen tai lakiin perustuva velvollisuus korvata aiheutunut vahinko. Rikosoikeudellisen laiminlyöntivastuun edellytyksenä on *erityinen oikeudellinen asema*, joka voi

¹³⁷ Ståhlberg – Karhu 2013, s. 73–77, 87–90.

¹³⁸ Sorvari 2007, s. 2.

perustua suoraan yksittäiseen rikostunnusmerkistöön (*varsinainen laiminlyöntivastuu*), mutta myös erityiseen oikeudelliseen velvollisuuteen estää seurauksen syntyminen (*epävarsinainen laiminlyöntivastuu*). RL 3:3.2:n mukaan tällainen vastuu voi perustua

- 1) virkaan, toimeen tai asemaan;
- 2) tekijän ja uhrin väliseen suhteeseen;
- 3) tehtäväksi ottamiseen tai sopimukseen;
- 4) tekijän vaaraa aiheuttaneeseen toimintaan; tai
- 5) muuhun niihin rinnastettavaan syyhyn.

Epävarsinaisen laiminlyöntivastuun konstruktion avulla laiminlyöntivastuu voidaan ulottaa myös muihin kuin laiminlyönnin nimenomaisesti kriminalisoiviin tunnusmerkistöihin.¹³⁹ Vastuun perusteena ja edellytyksenä on tällöin se, että tekijä *olisi voinut* ja hänen *olisi myös tullut* estää vahingon syntyminen. Vastuuta ei siis näissä tilanteissa synny, mikäli seurauksen syntymistä ei olisi edes toisin toimimalla voitu välttää. Tällaisen teon tunnusmerkistöön tulee myös aina sisältyä jokin *seuraus*.¹⁴⁰ Epävarsinaisesta laiminlyöntivastuusta voi olla kyse esimerkiksi tilanteessa, jossa vanhempi laiminlyö velvollisuutensa valvoa pieniä lapsiaan uimarannalla kohtalokkain seurauksin. Kuvatus kaltainen *suojaamisvelvollisuus* ei suoranaisesti perustu mihinkään lain säännökseen taikka vanhempien allekirjoittamaan sitoumukseen, vaan johtaa lapsen ja hänen vanhempansa välisestä suhteesta, jossa vanhemman edellytetään suojaavan lastaan vaaroilta.¹⁴¹ Suojaamisvelvollisuuden ohella kyse voi olla myös *valvontavelvollisuudesta*, jolloin tietyn henkilön tai tahon edellytetään valvovan tiettyä potentiaalista vaaran lähdettä, kuten koiranomistajan koiraansa, ja estävän tästä lähteestä koituvat oikeudenloukkaukset.

Epävarsinaisen laiminlyöntivastuun ongelmaksi voidaan kuvata sitä, ettei sitä henkilöpiiriä taikka niitä tilanteita, joissa tällaisen erityisen velvollisuuden voidaan katsoa olevan olemassa, ole tarkasti lain tasolla määritelty.¹⁴² Tapauskohaisuus voi vastuutilanteiden vaikean ennustettavuuden vuoksi osoittautua erityisen ongelmalliseksi etenkin uudentyyppisissä ja ”vähemmän tapetilla” olleissa

¹³⁹ Luoto 2015, s. 463.

¹⁴⁰ Pihlajarinne 2011, s. 1204. RL:n uudistamista koskevan HE:n mukaan tällaisiksi voidaan katsoa ainakin tunnusmerkistöt, joissa viitataan *aiheuttamiseen*. Ks. HE 44/2002 vp, s. 43.

¹⁴¹ Kyseisessä esimerkkitilanteessa vastuuta voidaan kuitenkin katsoa puoltavan myös lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (1983/361) 1 ja 4 §:n säännökset.

¹⁴² HE 44/2002 vp, s. 13, 39–40, 42; Vuorenpää 2020 ja Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 219–222.

tilanteissa, joissa erityinen oikeudellinen velvollisuus ei perustu esimerkiksi yleiseen taikka muutoin laajalti tiedossa olevaan käytäntöön.

2.3 Tekijävastuusta ja osallisuudesta

2.3.1 Tekijävastuu

Samoin kuin useat rikokset voidaan suorittaa monilla erilaisilla tekotavoilla, niihin voidaan myös vaikuttaa usein eri tavoin omakätisen tekemisen lisäksi. Verkkovälitteiset oikeudenloukkaukset eivät ole tästä poikkeus. Kun rikoksen tekemiseen osallistuu useampia henkilöitä, joudutaan ratkaisemaan, miten vastuun tulisi jakautua eri henkilöiden kesken. *Osallisuudella* tarkoitetaan myötävaikuttamista rikoksen tekemiseen. Suomessa sovelletaan *erillisvastuujärjestelmää*, jossa varsinainen tekijävastuu on eroteltu osallisuusvastuusta, eli yllytyksestä ja avunannosta.

Tekijävastuusta on kyse 1) välittömässä yksin tekemisessä, 2) rikoskumppanuudessa sekä 3) välillisessä tekemisessä. *Välittömässä yksin tekemisessä* vastuu kohtaa rikostunnusmerkistön täyttävän teon tehnyttä henkilöä. Esimerkiksi toista henkilöä nakkikioskilla lyönyt voi teollaan syyllistyä pahoinpitelyyn. *Rikoskumppanuudesta* on kyse tilanteessa, jossa kaksi tai useampi syyllistyvät yhdessä tahalliseen rikokseen. Kyse ei tällaisessa tilanteessa ole siis enää yhden henkilön itsenäisesti ja yksin toteuttamasta rikostunnusmerkistöstä. Mikäli edellä mainitussa esimerkkitilanteessa uhria lyöneen henkilön seuralainen varastaa tämän jälkeen sovitusti uhrin lompakon, heidät molemmat voitaisiin tuomita tekijöinä ryöstöstä: vaikka tekijöiden toiminta ei erillisenä tarkasteltuna täytä ryöstön tunnusmerkistöä, yhdessä näin voi tapahtua.¹⁴³ *Välillisessä tekemisessä* vastuu kohtaa sitä, joka on tehnyt rikoksen toista henkilöä eräänlaisena ”välikappaleena” käyttäen. Olennaista tällöin on, ettei välikappaleena käytettyä henkilöä voida asettaa teosta vastuuseen – hän voi olla esimerkiksi syyntakeeton, tai hänet on voitu harhauttaa sinällään rikoksen ulkoisen tunnusmerkistön täyttävän teon tekemiseen. Välillisestä tekemisestä voisi olla kyse esimerkiksi tilanteessa, jossa henkilö suostuttelee lapsen tuomaan hänelle kaupasta tuotteita niitä maksamatta.¹⁴⁴

¹⁴³ Rikoskumppanuuden edellytyksenä on tekijöiden välillä vallitseva yhteisymmärrys sekä molempien riittävän merkittävä toiminta tunnusmerkistön toteutumisen kannalta. *Boucht – Frände* 2019, s. 159–162.

¹⁴⁴ *Tapani – Tolvanen – Hyttinen* 2019, s. 507–508, 511–512, 519.

2.3.2 Osallisuus

Osallisuudesta on kyse yllytyksessä ja avunannossa. Ylläpitäjän vastuun kannalta merkittävin rooli näistä lienee avunannolla, sillä yllytyksestä voitaisiin katsoa olevan kyse vain varsin poikkeuksellisissa tapauksissa.¹⁴⁵ Yllytyksessä on kyse toisen tahalliseen taivuttamisesta tahalliseen rikokseen taikka sen rangaistavaan yritykseen. Vastuun pohjimmaisena edellytyksenä on tällöin, että yllytys saa (ainakin pääasiallisesti) aikaan tekopäätöksen rikoksentekijässä. Yllyttäjä tuomitaan tällaisissa tapauksissa kuten tekijä.¹⁴⁶

RL:n uudistusta koskevan HE:n mukaan *avunantoa* on kaikkinaisen myötävaikuttaminen toisen henkilön tekijänä tekemään tekoon, jota ei ole katsottava rikoskumppanuudeksi tai yllytykseksi.¹⁴⁷ Avunanto on ensinnäkin mahdollista ainoastaan tahalliseen rikokseen, sillä avunannossa tuottamukselliseen tekoon on kyse välillisestä tekemisestä. Toiseksi avunantajan tahallisuuden tulee kattaa tietoisuus tekijän teosta, avunantajan omasta toiminnasta sekä oman toiminnan päätekoa edistävästä merkityksestä. Avunannon rangaistavuudelta edellytetään, että pääteko on edennyt vähintäänkin rangaistavan yrityksen asteelle. Mikäli päätekijä toisaalta syyllistyy enempään kuin siihen, mihin apua on annettu, avunantaja vastaa ylimenevästä osasta vain, mikäli hänen tahallisuutensa kattaa myös sen. Kolmanneksi avunannon tulee tapahtua toisen rikosta tehdessä taikka sitä ennen. Avunanto ei siis ole mahdollista enää toisen jo tehtyä rikoksen. Avunannon ei edellytetä olevan seurauksen syntymisen välttämätön edellytys, mutta sen tulee joka tapauksessa aina *lisätä rikoksen toteutumisen todennäköisyyttä*.

Ylläpitäjän vastuuta koskevan kysymyksen osalta äärimmäisen huomionarvoista on, että avunantotoimi on mahdollista suorittaa myös laiminlyönnillä: Näin on, mikäli laiminlyönti voidaan kyseisessä tapauksessa rinnastaa positiivisella eli *aktiivisella toimella* tapahtuvaan täytäntöönpanon edistämiseen (nk. *rinnastumisvaatimus*)¹⁴⁸. Mikäli avunantajalla katsotaan kuitenkin olevan epävarsinaiseen laiminlyöntivastuuseen liittyvä erityinen oikeudellinen velvollisuus estää seurauksen syntyminen, laiminlyönnin seurauksena on avunannon sijaan tekijävastuu.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Ks. *Pihlajarinne* 2011, s. 1202.

¹⁴⁶ HE 44/2002 vp, s. 154–156.

¹⁴⁷ HE 44/2002 vp, s. 157.

¹⁴⁸ *Luoto* 2015, s. 459.

¹⁴⁹ HE 44/2002 vp, s. 157.

2.3.3 Avunannon ja rikoskumppanuuden välisestä rajanvedosta

Yksi tärkeimmistä osallisuuden ja tekijävastuun välistä rajanvetoa koskevista kysymyksistä liittyy avunannon ja rikoskumppanuuden väliseen jaotteluun. Tällaiset tilanteet voivat olla hyvinkin lähellä toisiaan, ja niiden toisistaan erottaminen voi osoittautua hyvin haastavaksi tehtäväksi. Vaikka keskeisenä ja joltain osin riittävänä voitaisiin tutkimuskysymyksen kannalta pitää vastuun kuin vastuun konkretisoivan tapahtuman todentamista, avunanto on säädetty tekijävastuuta lievemmin rangaistavaksi, jolloin oikein tehty rajanveto on jo oikeuden toteutumisen kannalta äärimmäisen tärkeää.

Teemu Vanhanen on esittänyt avunannon ja rikoskumppanuuden toisistaan erottamista avustamaan eräänlaisen rajanvetomallin, jonka mukainen rajanvetoprosessi jakautuu kolmeen eri vaiheeseen: 1) Ensiksi tarkastellaan rikokseen myötävaikuttaneen osallisen menettelyä rikoksen toteutumisessa. Jos yksittäinen osateko voidaan luokitella varsinaiseksi täytäntöönpanotoimeksi, eli kyse on tunnusmerkistön mukaisesta toiminnasta, ja rikoskumppanuuden subjektiivinen edellytys (yhteisymmärrys) täyttyy, kyse on rikoskumppanuudesta. 2) Mikäli osatekoa ei kuitenkaan voida edellä mainituin tavoin luokitella täytäntöönpanotoimeksi, osallisen menettelyä on arvioitava kokonaisuutena. Tällöin arvioidaan, onko osallisen menettely riittävän merkittävää, jotta se voisi objektiivisesti perustaa rikoskumppanuuden. 3) Rikoskumppanuuden ja välittömän yksin tekemisen välisen rajanvedon osalta on kuitenkin pidettävä mielessä, että rikoskumppanuus voidaan ulottaa vain sellaisiin osallisten suorittamiin osatekoihin, joista vallitsee yhteisymmärrys. Vastuu rikoskumppanina ei siis koske niitä osatekoja, joita osallinen ei ole itse suorittanut ja joista ei vallitse yhteisymmärrystä.¹⁵⁰ Vanhasen rajanvetomallissa pääpaino on annettu täytäntöönpanotoimen luonteen sekä yhteisymmärryksen olemassaolon arvioinnille.

3 Ylläpitäjän vastuun lainsäädännöllinen perusta

3.1 Verkkoalustan ylläpitoon liittyvän toiminnan luonteesta

Teknologisen kehityksen ja uudenlaisen verkkorikollisuuden mukanaan tuomat lain tasolla ja oikeuskäytännössä pitkälti käsittelemättömät tilanteet ovat yksi oikeuden ennustettavuuden sekä oikeusvarmuuden osalta ongelmallinen alue. Ylläpitäjän vastuuta koskeva kysymys ei myöskään tältä osin muodosta poikkeusta sääntöön.

¹⁵⁰ *Vanhanen* 2004, s. 114–119; myös *Luoto* 2018, s. 297–298.

Tarkasteltaessa ylläpitäjän vastuuta nimenomaan käyttäjän alustalla suorittaman oikeudenloukkauksen kontekstissa, kiinnittämättä niinkään huomiota ylläpitäjän itsensä motiiveihin, yhdeksi alustavaksi lähtökohdaksi voitaisiin ajatella ylläpidon toimesta suoritettua laiminlyöntiä taikka laiminlyöntiin muutoin rinnastettavaa toimintaa. Tämä ei merkitse, etteikö ylläpitäjää voitaisi tuomita esimerkiksi tekijänä tai avunantajana, vaan liittyy ainoastaan siihen tapaan, jolla ylläpitäjän katsotaan myötävaikuttaneen kyseiseen tekoon. Mikäli ylläpitäjän ajatellaan olevan ainutlaatuisessa asemassa oikeudenloukkausten havaitsemisen ja niihin puuttumisen osalta, mikä voi etenkin aktiivisen ja ennakollisen ylläpidon osalta hyvinkin pitää paikkansa, tietoisien loukkauksiin puuttumatta jättämisen voitaisiin täysin perustellusti katsoa olevan omiaan helpottamaan rikosten tekemistä taikka onnistumista sekä jopa tietyllä tapaa viestimään toiminnan olevan alustalla sallittua. Tuulesta vastuuta ei voida kuitenkaan temmata, vaan ylläpitäjän tulee tällaisessa tilanteessa voida katsoa menetelleen nimenomaisessa rangaistussäännössä kuvatulla tavalla, taikka laiminlyöneen erityistä oikeudellista velvollisuuttaan toimia tai pidättäytyä toimimasta tietyllä tavalla.¹⁵¹

Laiminlyönnin rangaistavuudelta voidaan myös lähtökohtaisesti edellyttää aktiivista toimimista enemmän,¹⁵² mikä etenkin analogiakiellon¹⁵³ valossa korostaa ylläpitäjän toiminnan ja lain säännöksen taikka epävarsinaisen laiminlyöntivastuun perustavan erityisen oikeudellisen velvollisuuden *subsumption* eli vastaavuuden entistä tiukkarajaisempaa tulkintaa: faktapremissin tulee vastata normipremissia.¹⁵⁴

Muu kuin laiminlyöntiin perustuva vastuu voisi tulla kyseeseen ennen kaikkea tilanteessa, jossa ylläpitäjän aktiivinen tai aktiiviseen vähintäänkin rinnastettava toiminta joko yksin tai yhdessä käyttäjän toiminnan kanssa täyttää jonkin rikoksen (tai rikkomuksen) tunnusmerkistön, edistää käyttäjän suorittaman rikoksen toteutumista tai yllyttää siihen taikka aiheuttaa vahinkoa.¹⁵⁵ Esimerkiksi tilanteessa, jossa ylläpitäjä sisällön henkilökohtaisessa ja pakollisessa ennakkomoderoinnissa nimenomaisesti osoitinta klikkaamalla sallii sivustolle ladattavan sisältöä, jonka hän tietää olevan tekijänoikeudella suojattua, teon aktiivisuus voisi – yhteisymmärryksen olemassaolosta riippuen – puoltaa sen katsomista avunannoksi tai tekijäkumppanuudeksi.

¹⁵¹ Olennaista on erityisen oikeudellisen velvollisuuden todentaminen, sillä tarpeeksi abstraktilla tasolla lähes kaikessa oikeutta loukkaavassa ja rikollisessa toiminnassa voitaisiin ajatella olevan kyse esim. ”laiminlyönnistä” noudattaen rikos- tai muun lain säännöksiä.

¹⁵² Horder 2019, s. 113–115.

¹⁵³ *Analogiakiellon* mukaan RL:n säännöksen soveltamisalaa ei tule laajentaa syytetyn vahingoksi tapauksiin, joihin se ei normaalikielen mukaisen ymmärryksen ja tulkinnan rajoissa sovellu. Boucht – Frände 2019, s. 31.

¹⁵⁴ Virolainen – Pölönen 2003, s. 432–433; myös Huttunen 2007, s. 18–20.

¹⁵⁵ Ks. Luoto 2015.

Meidän tulee näin ollen selvittää, minkä laatuinen vaikuttaminen oikeudenvastaiseen tekoon voidaan katsoa vastuun perustamisen kannalta riittäväksi sekä kuinka menetellään tilanteissa, joissa ylläpitäjän toiminta joko lähentelee tai on täysin passiivista. Looginen lähtökohta tälle tarkastelulle on verkkoalustojen toimintaan soveltuvan lainsäädännön käsittely.

3.2 Ylläpitäjän vastuu lainsäädännössä

3.2.1 Laki sähköisen viestinnän palveluista

Verkkoalustan ylläpitoon liittyvän laiminlyöntivastuun keskeinen kysymys kiteytyy siihen, voidaanko ylläpidolla katsoa olevan erityinen oikeudellinen velvollisuus toimia tietyllä tavalla, esimerkiksi puuttua alustoilla tapahtuviin oikeudenloukkauksiin, missä tilanteissa, ja ennen kaikkea millä perusteella. SVPL:n 182–184 §:t sisältävät vastuuvapautta tiedonsiirto- ja verkkoyhteyspalveluissa, tietoja välimuistiin tallennettaessa sekä tietojen tallennuspalveluissa koskevat säännökset. Säännöksillä on saatettu kansallisella tasolla voimaan sähköisen kaupankäynnin direktiivin 2000/31/EY 12–14 artiklat.¹⁵⁶ Direktiivin harmonisointivaikutus ei ulotu vastuuvapautta koskevaa kysymystä syvemmälle.¹⁵⁷ Vastuuvapaus koskee *tietoyhteiskunnan palveluita*, joita lain 3 §:n mukaan ovat sähköisenä etäpalveluna vastaanottajan henkilökohtaisesta pyynnöstä tavallisesti korvausta vastaan toimitettavat palvelut. Vaikka vastikkeellisuus ei sanamuodon mukaisesti olekaan ehdotonta, on kyseenalaista, voidaanko säännösten katsoa olevan suoraan ja poikkeuksetta sovellettavissa kaikkiin verkkoalustoihin.¹⁵⁸ Säännöksistä voidaan joka tapauksessa saada hyödyllistä osviittaa vastuuta koskevaan kysymykseen.

Tiedonsiirto- ja verkkoyhteyspalveluita koskevassa 182 §:ssä vastuuvapauden edellytykseksi on asetettu aktiivisuuden puuttuminen: Vastuuta ei ole, mikäli palveluntarjoaja ei ole siirron alkuunpanija, valitse siirron vastaanottajaa, eikä valitse tai muuta siirrettäviä tietoja. Lakia edeltäneen sähkökauppalain esitöiden mukaan vastuuvapauden perusedellytys on, että välittäjän toiminta on luonteeltaan teknistä, eikä hän itse osallistu lainvastaisen sisällön tuottamiseen.¹⁵⁹

Tietojen välimuistiin tallentamista koskevan 183 §:n osalta mielenkiintoinen on etenkin tietoisuuden merkitystä korostava 5 kohta, jonka mukaan vastuuta ei synny, mikäli palveluntarjoaja toimii

¹⁵⁶ Ks. HE 194/2001 vp, s. 9, 12–13, 16–19.

¹⁵⁷ *Pihlajarinne* 2011, s. 1193–1194 ja sähköisen kaupankäynnin direktiivi 2000/31/EY, johdanto-osan kohdat 40–48.

¹⁵⁸ Ks. *Pihlajarinne* 2011, s. 1194.

¹⁵⁹ HE 194/2001 vp, s. 17.

viipymättä tallentamansa tiedon poistamiseksi tai sen saannin estämiseksi saatuaan tosiasiallisesti tietoonsa, että a) tieto on poistettu sieltä, missä se alun perin verkossa oli, b) sen saanti on estetty, taikka c) tuomioistuimien tai muu toimivaltainen viranomais on määrännyt poistamaan tiedon tai estämään sen saannin.

Tietoisuuden merkitys korostuu myös tietojen tallennuspalveluita koskevassa 184 §:ssä, jonka mukaan vastuuta ei synny, mikäli palveluntarjoaja toimii viipymättä sisällön saannin estämiseksi saatuaan tietoonsa tätä koskevan tuomioistuimen määräyksen taikka, jos kysymyksessä on tekijänoikeuden tai lähioikeuden loukkaaminen, saatuaan lain muotovaatimukset täyttävän ilmoituksen, taikka muuten tosiasiallisesti tietoonsa, että tallennettu tieto on ilmeisesti RL:n kansanryhmää vastaan kiihottamista tai sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämistä koskevien säännösten vastainen. Tässä yhteydessä on hyvä kiinnittää huomiota RL 11:10:ssä kriminalisoidun kansanryhmää vastaan kiihottamisen sanamuotoon, jonka mukaan rikokseen syyllistyy uhkaavan, panettelevan tai solvaavan viestin yleisön keskuuteen levittäjän ohella myös se, joka pitää tällaista viestiä yleisön saatavilla. Mitä vakavamasta ja selkeämmästä loukkauksesta on kyse, sitä herkemmin palveluntarjoajalta voitaisiin ajatella edellytettävän oma-aloitteisia toimenpiteitä sisällön estämiseksi.

Lopuksi lain 185 §:ssä säädetään tiedon saannin estoa koskevasta määräyksestä. Käräjäoikeus voi määrätä palveluntarjoajan sakon uhalla estämään tallentamansa tiedon saannin, jos tieto on ilmeisesti sellainen, että sen sisällön pitäminen yleisön saatavilla tai sen välittäminen on säädetty rangaistavaksi tai korvausvastuun perusteeksi. Pykälä voi perustaa palveluntarjoajalle varsinaisen laiminlyöntivastuun, mutta ei vastuuta itse teosta.

3.2.2 Tekijänoikeuslaki

Myös tekijänoikeuslaki sisältää SVPL:n 185 §:n kaltaisia säännöksiä palveluntarjoajalle tehtävistä ilmoituksista tekijänoikeusloukkausten tilanteissa. Lain keskeyttämismääräystä koskevan 60 c §:n mukaan tuomioistuin voi aineiston yleisön saataville välittämistä koskevaa kieltokannetta käsitellessään määrätä muun muassa palvelimen ylläpitäjän taikka muun välittäjänä toimivan palvelun tarjoajan sakon uhalla keskeyttämään tekijänoikeutta loukkaavaksi väitetyn aineiston saattamisen yleisön saataviin. Mikäli loukkaaja on tuntematon, aineisto voidaan myös määrätä lain 60 e §:n nojalla estettäväksi. Myös kyseiset säännökset voivat perustaa ylläpitäjälle vastuun sisällön keskeyttämisen tai estämisen laiminlyönnin perusteella, mutta eivät vastuuta itse teoista.

3.2.3 Rikoslaki

Merkitykseltään ja soveltamistilanteiltaan huomattavasti rajallisemman mutta huomionarvoisen lisän muodostavat RL 15:10:n törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä sekä RL 15:11:n rikoksentekijän suojelemista koskevat säännökset. *Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä* tuomitaan se, joka tietää eräiden vaarallisten rikosten, kuten raiskauksen, murhan tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla, eikä silloin kun rikos vielä olisi estettävissä anna siitä tietoa viranomaiselle tai sille, jota vaara uhkaa. *Rikoksentekijän suojelemisesta* taas on tuomittava se, joka saatuaan tietää rikoksen tehdyksi yrittää estää rikoksentekijän saattamista vastuuseen rikoksesta joko edistämällä rikoksentekijän pakoa tai hävittämällä todisteita. Säännös ei koske rikoksia, joista säädetty maksimirangaistus on korkeintaan 6 kuukautta vankeutta, mikä merkitsee muun muassa tekijänoikeusrikkomuksen rajautumista sen soveltamisalan ulkopuolelle.

Törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisestä voi seurata sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta ja rikoksentekijän suojelemisesta taas sakkoa tai vankeutta enintään vuosi.¹⁶⁰ Verkkoalustan ylläpitäjä tai moderaattori voitaisiin säännösten perusteella ajatella asetettavan vastuuseen esimerkiksi erittäin vaarallista huumausainetta koskevan myynti-ilmoituksen perusteella, jonka olemassaolosta hän tietää, mutta josta hän ei ilmoita viranomaisille. Myös RL 38:9:n mukainen *tietosuojarikos*, joka voi tulla rangaistavaksi myös törkeän huolimattomana, voisi olla yksi sinällään mahdollinen vastuun perusta esimerkiksi tapauksissa, joissa ennakolta valvottu tai muutoin käsitelty sisältö loukkaa yksityisyyden suojaa.¹⁶¹

3.2.4 Sananvapauslaki

Sananvapauslain 18 § sisältää verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräystä koskevat säännökset. Pykälän mukaan tuomioistuin voi määrätä julkaisijan tai ohjelmatoiminnan harjoittajan taikka lähettimen, palvelimen tai muun sellaisen laitteen ylläpitäjän keskeyttämään julkaistun verkkoviestin jakelun, jos viestin sisällön perusteella on ilmeistä, että sen pitäminen yleisön saatavilla on säädetty rangaistavaksi. *Verkkoviestillä* tarkoitetaan lain 2 §:n mukaan radioaaltojen, sähköisen

¹⁶⁰ Ks. Sorvari 2005, s. 297.

¹⁶¹ Tietosuojarikoksesta voidaan RL:n mukaan tuomita rekisterinpitäjä tai henkilötietojen käsittelijä, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta hankkii henkilötietoja niiden käyttötarkoituksen kanssa yhteensopimattomalla tavalla, tai luovuttaa taikka siirtää niitä vastoin esim. GDPR:n tai tietosuojalain säännöksiä. Verkkopalveluntarjoajan toteuttamaa henkilötietojen käsittelyä koskevan EUT:n oikeuskäytännön osalta ks. mm. Google v. Spain, jossa kyse oli luonnollisen henkilön oikeudesta tulla unohdetuksi. Google v. Spain (C-131/12), kohdat 25–41.

viestintäverkon tai muun vastaavan teknisen järjestelyn avulla yleisön saataville toimitettua tietoa, mielipidettä tai muuta viestiä.

Lain 13 §:ssä säädetään niin kutsutusta *päätoimittajarikkomuksesta*, josta on kyse tilanteessa, jossa vastaava toimittaja tahallaan tai huolimattomuudesta olennaisesti laiminlyö toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa siten, että laiminlyönti on omiaan myötävaikuttamaan yleisön saataville toimitetun viestin sisältöön perustuvan rikoksen toteutumiseen. Sananvapauslakia koskevassa HE:ssä todetaan, että tekijävastuu kohdentuu tällaisissa tilanteissa yleisesti niihin henkilöihin, jotka tosiasiaassa tekevät viestin sisältöä ja julkaisemista koskevia päätöksiä.¹⁶² Perustuslakivaliokunnan sananvapauslakia koskevassa mietinnössä on taas lausuttu seuraavaa:

*”Palstan ylläpitäjän rikosoikeudellinen vastuu voi tulla arvioitavaksi, jos tämä esimerkiksi sallii palstan muodostuvan rikollisten viestien julkaisukanavaksi. Ylläpitäjän mahdollinen vahingonkorvausvastuu määräytyy vastaavasti vahingonkorvauslain yleisten säännösten perusteella. Tämän vuoksi valiokunta pitää tärkeänä, että portaalien ja keskustelupalstojen ylläpitäjät seuraavat viestintää sivustoillaan. Tämä koskee erityisesti verkkojulkaisujen yhteydessä olevia keskustelupalstoja ja siksi verkkojulkaisujen vastaavia toimittajia.”*¹⁶³

Vaikka edellä mainittu puoltaa ylläpitotoimien ja myös vastuun tarkastelua vahingonkorvauslain (412/1974) 2:1:n, 3:1:n ja 4:1:n valossa, sen tuskin voidaan itsessään katsoa perustavan epävarsinaisen laiminlyöntivastuun mukaista erityistä oikeudellista velvollisuutta. Sekä sananvapauslain että SVPL:n soveltuminen erilaisilla keskustelupalstoilla ja kuvalaudoilla kirjoitteluun on kaiken kaikkiaan tulkinnanvaraista, sillä säännökset koskevat ennen kaikkea operaattoreita ja varsinaista verkkojulkaisutoimintaa, kuten uutissivustoja ja muuta mediaa.¹⁶⁴ Myös *Kimpimäen* mukaan verkkopalstojen ylläpitäjiä koskevien nimenomaisten säännösten puuttuessa laiminlyöntivastuun soveltumisala on epäselvä.¹⁶⁵ Tilannetta voidaan pyrkiä selkeyttämään aiheesta oikeustieteiden parissa käydyssä keskustelun avulla.

¹⁶² HE 54/2002 vp, s. 71.

¹⁶³ PeVM 14/2002 vp, s. 5.

¹⁶⁴ Hannula – Neuvonen 2011, s. 538.

¹⁶⁵ Kimpimäki 2019, s. 486.

3.3 Ylläpitäjän vastuu kansallisessa oikeustieteellisessä keskustelussa

Ilari Hannula ja Riku Neuvonen ovat ottaneet kantaa ylläpidon vastuuta koskevaan kysymykseen artikkelissaan *Internetin keskustelupalstan ylläpitäjän vastuu rasistisesta aineistosta* (2011). Kirjoituksessa tehdään ensinnäkin ero erityyppisten keskustelupalstojen välillä. *Valvomattomiksi* kutsutaan keskustelupalstoja, joita ei niin ennakolta kuin jälkikäteenkään *moderoida* eli valvota ylläpidon toimesta. *Jälkivalvotuilla* palstoilla ylläpito voi poistaa taikka muokata esimerkiksi sopimattomiksi katsottuja viestejä, ja asettaa erilaisia kieltoja käyttäjille palstan sääntöjen rikkomisen vuoksi. *Ennakkovalvottuja* keskustelupalstoja kuvaillaan verkkojulkaisujen ja lehtien mielipideosastojen kaltaisiksi palstoiksi, joilla ylläpito valitsee tai hyväksyy etukäteen palstalla julkaistavat viestit.¹⁶⁶

Hannula ja Neuvonen eivät sulje pois esimerkiksi sananvapausslain verkkojulkaisuja koskevien säännösten soveltumista keskustelupalstojen toimintaan, mutta pitävät ongelmallisena sitä, että ennakkovalvottujen palstojen rinnastaminen yleisönosastoihin voisi johtaa aktiivista valvontaa suorittavan ylläpidon toiminnan arviointiin valvonnan jopa kokonaan laiminlyövää tahoja ankarammin.¹⁶⁷ Kirjoittajien mukaan aktiivisiin toimiin velvoittava oikeudellinen velvollisuus voisi ainakin kiihottamisrikosten osalta poikkeuksellisesti muodostua tuomioistuimen antaman verkkoviestin jakelun keskeyttämismääräyksen taikka tiedon saannin estoa koskevan määräyksen johdosta niin vahvaksi, että päätöksen laiminlyönnin seurauksena olisi vastuu itse rikoksesta. Tällainen voisi olla esimerkiksi tilanne, jossa ylläpito tietoisesti sallii keskustelupalstan käytön rasististen viestien jatkuvana ja säännöllisenä julkaisualustana¹⁶⁸. Mikäli levittämisen jatkuminen katsottaisiin varsin todennäköisesti, vastuu voisi kirjoittajien mukaan olla lähinnä avunanto- tai tekijävastuuta.¹⁶⁹

Tietoisuuden merkityksen osalta mielenkiintoinen on päätelmä, jonka mukaan erityisen, oikeudenvastaisen sisällön estämistä edellyttävän toimimisvelvollisuuden voitaisiin ajatella syntyvän ylläpitäjän säännönmukaista tällaista – tässä tapauksessa rasistista – aineistoa koskevista havainnoista. Jotta operaattorin tai ylläpitäjän rikosoikeudellinen vastuu ja ennen kaikkea tahallisuus voisivat kuitenkin tulla harkittavaksi, aineiston oikeudenvastaisen luonteen tulisi olla ”*ilmeisen selvä*”.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Hannula – Neuvonen 2011, s. 528–529

¹⁶⁷ Hannula – Neuvonen 2011, s. 535–536. Toisin Tiilikka 2008, s. 32.

¹⁶⁸ Ks. LaVM 39/2010 vp, s. 4.

¹⁶⁹ Hannula – Neuvonen 2011, s. 545–546.

¹⁷⁰ Hannula – Neuvonen 2011, s. 545–546.

Kaiken kaikkiaan rasistisen sisällön oma-aloitteiseen estämiseen ryhtynyt voisi kuitenkin olla suhteellisen varma siitä, ettei rikosoikeudellista vastuuta synny, ja ainoastaan tuomioistuimen määräysten noudattamatta jättäminen taikka ylläpitäjän tiedossa olevan ja ilmeisen selvän lainvastaisen materiaalin poistamatta jättäminen voisi johtaa rikosoikeudellisiin seuraamuksiin.¹⁷¹ Päätelmä vaikuttaa perustellulta, ja vastuupiirin laajentumista odottamattomilla taikka muutoin ennakoimattomilla tavoilla tulisi joka tapauksessa jo oikeusvarmuuden ja oikeudenkäytön ennakoitavuuden turvaamiseksi välttää. Vaikka vastuuta käsitellään artikkelissa lähinnä verbaalisessa muodossa tapahtuvien rasististen rikosten näkökulmasta, ei liene estettä sille, miksei esimerkiksi vahva julkinen tai yksityinen intressi voisi puoltaa periaatteiden soveltumista myös muihin oikeudenloukkaustyyppeihin.

Myös *Taina Pihlajarinne* on tarkastellut keskustelupalstojen ylläpitäjien vastuuta samana vuonna julkaistussa artikkelissaan *Keskustelupalstojen ylläpitäjien vastuu: EU-säätelystä kansalliseen oikeuteen – sananvapausrikokset ja tekijänoikeusrikos* (2011). Pihlajarinteen mukaan keskustelupalstojen ylläpitäjille asetettavaa vastuuta puoltaa ennen kaikkea se, etteivät suoraan yksittäisiin käyttäjiin kohdistettavat toimenpiteet ole kestävä ratkaisu sisällön aiheuttavien vahinkojen tehokkaaksi estämiseksi.¹⁷² Tämä on kieltämättä totta. Lainkäytön hitauden taikka vastuun kertakaikkisen puuttumisen myötä oikeutta loukkaava sisältö voisi ikään kuin jäädä ”lojumaan” alustalle pitkäksiin aikaa, viime kädessä viranomaisen oikeusvoimaiseen päätökseen saakka. Käyttäjiä voi olla myös hyvin vaikeaa, aikaa vievää tai rajallisten resurssien puitteissa jopa mahdotonta tavoittaa, mikäli he toimivat esimerkiksi välityspalvelimen tai Tor-verkon suojista. Oikeudenloukkauksen kesto on etenkin yksityisyyden suojaa ja tekijänoikeusloukkauksia koskevissa tapauksissa yksi keskeisimmistä loukkauksen vahingollisuuteen vaikuttavista muuttujista, ja mitä hitaammin tällainen sisältö saadaan poistettua, sitä enemmän vahinkoa se ehtii potentiaalisesti aiheuttamaan.

Pihlajarinteen mukaan vastuun ei toisaalta tulisi antaa muodostua myöskään liian ankaraksi, sillä se voisi olemassa olevien alustojen toiminnan vaikeuttamisen ohella asettaa esteitä uusien toimijoiden markkinoille pääsyyn sekä vaikuttaa negatiivisesti sananvapauteen, mikäli sisällön estämisessä alettaisiin seurausten pelossa noudattamaan liiallista varovaisuutta.¹⁷³ Tietoisuuden osalta Pihlajarinne korostaa ennen kaikkea ylläpitäjälle tehdyn ilmoituksen tai huomautuksen merkitystä, eikä niinkään itse sisältöä koskevaa puhdasta havainnointia. Kirjoittajan mukaan esimerkiksi

¹⁷¹ Hannula – Neuvonen 2011, s. 538.

¹⁷² Pihlajarinne 2011, s. 1194–1195.

¹⁷³ Pihlajarinne 2011, s. 1194–1195.

tekijänoikeusloukkauksen luonnetta voi olla hyvinkin vaikea arvioida, ellei kyse ole laajalti tunnetusta teoksesta. Kunnianloukkausten osalta ylläpitäjän tulisi taas pystyä arvioimaan, onko kyse sisällöltään valheellisesta viestistä, ja näin ollen myös jossain määrin tuntemaan viestin kohteena oleva taho.¹⁷⁴ Tämä on todella oivallinen huomio, ja vastuun kytkeminen oletuksiin taikka ulkoisesti havaitsemattomiin näyttökysymyksiin olisi myös oikeusprosessin kannalta äärimmäisen ongelmallista.

Pihlajarinne on Hannulan ja Neuvosen kanssa samaa mieltä siitä, että rikosvastuu voisi tulla kyseeseen lähinnä tekijä- tai avunantovastuuna. Yllytykseen perustuvaa vastuuta ei suljeta täysin pois, mutta tällaisia tilanteita kuvataan joka tapauksessa hyvin poikkeukselliseksi.¹⁷⁵ Avunannon osalta Pihlajarinne pohtii ylläpitäjän vastuuta tilanteissa, joissa tietoisuus saavutetaan vasta teon suorittamisen jälkeen. Hänen mukaansa ylläpitäjää ei voitaisi tällaisessa tilanteessa pitää vastuussa esimerkiksi avunannosta kunnianloukkaukseen, sillä hänen toimintansa kohdistuu vasta loukkauksen jälkeiseen aikaan. Kantaa voidaan pitää perusteltuna, sillä avunannon edellytetään kohdistuvan joko tekoa edeltävään aikaan taikka aikaan, jolloin täytäntöönpanotoimi on vielä kesken. Tekijänoikeusloukkausten osalta sisällön ennakollinen valvonta voisi Pihlajarinteen mukaan johtaa vastuuseen tekijänä tai avunantajana, ja jo pelkkä sisällön alustalla olo voitaisiin tällöin katsoa teoksen yleisölle välittämiseksi niin kauan, kunnes teos poistetaan yleisön saatavilta.¹⁷⁶ Toisaalta taas avunanto teoskappaleen valmistamiseen ei teon ajalliseen ulottuvuuteen viitaten olisi mahdollista, sillä rikoksen tekemisen voidaan katsoa päättyneen, kun teoskappale on tallennettu palvelimelle.¹⁷⁷

Pihlajarinne kiteyttää johtopäätöksensä ”suhteellisen selkeästi” vastuutilanteesta seuraavasti: Vastuuta puoltavia tekijöitä ovat keskustelupalstojen osalta etenkin lainvastaisen aineiston jatkuva ja tietoinen salliminen, mikä voi toimia osoituksena palstan tosiasiallisesta tarkoituksesta pitää tällaista sisältöä yleisön saatavilla. Muutoin vastuuta ei hänen mielestään tulisi suuremmin laajentaa, sillä tämä voisi johtaa etenkin sananvapauden ja palstojen toimintaedellytysten kannalta negatiivisiin vaikutuksiin. Hannulan ja Neuvosen tapaan yhtenä keskeisenä ongelmakohtana nähdään se, että sääntelyn voidaan nykyisellään katsoa suosivan passiivisena pysytteleviä ylläpitäjiä.¹⁷⁸

Päätelmät ovat perusteltuja, mutta jättävät lukijalle kuitenkin vielä muutamia kysymyksiä. On ensinnäkin hieman epäselvää, viitataanko lainvastaisen sisällön sallimisen jatkuvuudella tässä

¹⁷⁴ Pihlajarinne 2011, s. 1201.

¹⁷⁵ Pihlajarinne 2011, s. 1202, 1206–1207.

¹⁷⁶ Avunanto nk. jatkuviin rikoksiin on mahdollista laittoman tilan päättymiseen saakka. *Boucht – Frände* 2019, s. 166. Ks. myös KKO 1999:115 ja KKO 2010:47.

¹⁷⁷ Pihlajarinne 2011, s. 1206–1208.

¹⁷⁸ Pihlajarinne 2011, s. 1213–1214.

yhteydessä toistuviin oikeudenloukkauksiin, loukkausten ajalliseen keston, vai näihin molempiin. Keskustelupalstojen osalta kysymys voi lisäksi usein olla rajanvetotapauksista, joissa oikeudeton aineisto ei muodosta valtaosaa palstan muutoin sisältävästä aineistosta, ja jolloin myös palstan ”tosiasiallisen tarkoituksen” liiallinen korostaminen ei liene aiheellista. Pihlajarinne ei myöskään ota tarkemmin kantaa aktiivisen ja passiivisen ylläpidon eriarvoisuutta koskevaan ongelmaan.

Tuoreempaa aiheesta käytyä oikeustieteellistä keskustelua edustaa *Minna Kimpimäki* (2019) artikkelissaan *Verkkoalustan ylläpitäjän vastuu alustalla tehdystä rikoksesta*. Kimpimäki on Hannulan ja Neuvosen sekä Pihlajarinne kanssa pitkälti samalla kannalla. Hän korostaa rikoksen varsinaisen tekijän ensisijaista vastuuta, ja katsoo Pihlajarinne tavoin olevan perusteltua keskittää palvelun tarjoajan vastuu niihin tilanteisiin, joissa lainvastainen toiminta muodostaa merkittävän osan koko alustan toiminnasta. Jää edelleen hieman epäselväksi, mihin merkittävyydellä tässä yhteydessä tarkemmin viitataan, mutta lienee perusteltua olettaa ainakin laittomaan sisältöön nimenomaisesti keskittyneiden vertaisverkkopalveluiden täyttävän kyseisen määritelmän. Olennainen on etenkin Kimpimäen esiintuoma huomio, jonka mukaan vastuun toteuttamisen ongelmat näyttävät liittyvän ennemminkin vastuun käytännön toteuttamiseen kuin rikosoikeudellisen säännösten soveltuvuuden pohtimiseen.¹⁷⁹

Päivi Korpisaari (ent. *Tiilikka*) on pohtinut siviilioikeudellista vastuuta koskevaa kysymystä vahingonkorvauslain pohjalta artikkelissaan *Julkaistun verkkoviestin sisällöstä aiheutuneen taloudellisen vahingon korvaaminen* (2009). VahKL 5:1:n mukaisen erittäin painavan syyn, jonka perusteella korvattavaksi voi tulla myös muu kuin henkilö- tai esinevahinkoon perustuva taloudellinen vahinko, olemassaoloa puoltavina seikkoina voitaisiin Korpisaaren mukaan ottaa huomioon keskustelupalstan ylläpitäjän päätös olla poistamatta loukkaavaa viestiä, riskipitoiseksi kuvattua aineistoa sisältävän palstan puutteellinen valvonta sekä anonyymien kommentoinnin salliminen. Keskustelupalstaa moderoivan rikosvastuuta katsotaan käytännössä kuitenkin rajoittavan se, että valtaosa sananvapausrikoksista on rangaistavia vain tahallisina, eikä tahallisuus näissä tilanteissa välttämättä kata esimerkiksi viestin totuudenvastaisuutta taikka loukkaavuutta.¹⁸⁰

Vaikka Korpisaaren mukaan pelkkä anonyymien kommentoinnin salliminen ei vielä itsessään voisi perustaa vastuuta käyttäjien viesteistä, tilannetta voitaisiin arvioida toisin, mikäli ylläpitäjä tulee tietoiseksi viestien tarkemmasta sisällöstä eikä tästä huolimatta reagoi niihin.¹⁸¹ Myös vahingonaiheuttajan – jollaisena ylläpitoa voitaisiin tietyissä tapauksissa ajatella – vahvempaa,

¹⁷⁹ Kimpimäki 2019, s. 499–500, 503–504, 506–507.

¹⁸⁰ Tiilikka 2009, s. 621–622, 625.

¹⁸¹ Samoin Pihlajarinne 2011, s. 1206–1207.

kyvykkäämpää asemaa sekä parempia taloudellisia mahdollisuuksia korostetaan niin ikään VahKL 5:1:n erittäin painavia syitä oikeuskäytännössä puoltaneina seikkoina.¹⁸²

Korpisaari on tarkastellut vastuukysymystä myös yksilöihin kohdistuvan vihapuheen ja perusoikeuksien näkökulmasta artikkelissaan *Sananvapaus verkossa – yksilöön kohdistuva vihapuhe ja verkkoalustan ylläpitäjän vastuu* (2019). Erilainen verkkoviha on alkanut etenkin sosiaalisen median myötä juurtua yhteiskunnan eri osa-alueille, ja sananvapauden toteutuminen voi Korpisaaren mukaan käydä epävarmaksi, mikäli julkiseen keskusteluun ei vihaviestien pelossa uskalleta enää osallistua.¹⁸³ Verkkovihaan puuttumisen kannalta ongelmallisena nähdään tilanteiden ylikansallisuuden ohella muun muassa uhka ylläpidon aseman liiallisesta korostumisesta ja ylläpitäjien muuttumisesta tosiasiallista päätösvaltaa harjoittaviksi ”regulaattoreiksi”. Korpisaari korostaa sisällön poistamiseen tähtäävien menettelyjen osalta ennen kaikkea niiden nopeutta ja läpinäkyvyyttä. Sisällön poistamista koskevien periaatteiden julkisuudella voitaisiin lieventää mielivaltaisen päätöksenteon riskiä, ja menettelyn nopeudella sekä vaihtoehtoista tuomioistuinprosessia vähemmän huomion herättämisellä voitaisiin taas minimoida loukkausten vahingollisuus niiden uhreille.¹⁸⁴

Katariina Sorvari on tekijänoikeusloukkauksia koskevassa väitöskirjassaan *Vastuu tekijänoikeuden loukkauksesta: erityisesti tietoverkkoympäristössä* (2005) kiinnittänyt huomiota eritoten laiminlyönnillä suoritettuun avunantoon.¹⁸⁵ Koska oikeudenloukkauksen voidaan katsoa alkaneen jo sisällön palvelimelle ja näin ollen myös yleisön saataville kopioimisesta, välittäjä ei sisältöä ennakolta moderoimatta pysty estämään tätä alkuperäistä oikeudenloukkausta. Välittäjän toimintaa taikka toimenpiteistä pidättäytymistä tulee laiminlyönnin moitittavuuden osalta arvioida vasta tämän tultua loukkauksesta tietoiseksi: Ainoastaan tietoisella taholla voi olla mahdollisuus toimia toisin ja puuttua loukkauksiin. Se, millä tavalla tietoisuus saavutetaan, ei Sorvarin mukaan ole ratkaisevaa. Vaikka välittäjä voitaisiinkin siis periaatteessa tuomita laiminlyönnin perusteella avunannosta tekijänoikeusrikokseen, vastuun konkretisoitumista kuvataan varsin epätodennäköiseksi.¹⁸⁶

¹⁸² *Tiilikka* 2009, s. 621–622.

¹⁸³ *Korpisaari* 2019, s. 930–931.

¹⁸⁴ *Korpisaari* 2019, s. 950–952.

¹⁸⁵ Sorvarin kokoelmateosta pitkälti muistuttavaan väitöskirjaan on viitattu varsin laajalti sekä aihealuetta koskevassa oikeustieteellisessä keskustelussa että viranomaisten toimesta (ks. mm. *Tiilikka – Siro* 2010 ja Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012), minkä on katsottu puoltavan teoksen tarkastelua tutkimuksen yhteydessä.

¹⁸⁶ *Sorvari* 2005, s. 312–313.

Toinen mielenkiintoinen Sorvarin esiintuoma huomio liittyy vahingon aiheuttamisen ja oikeudenloukkauksen väliseen suhteeseen. Jos oikeudenloukkaus on jo tapahtunut, välittäjä voi omilla toimillaan vaikuttaa ainoastaan sen jatkumisen taikka siitä vastaisuudessa aiheutuvien vahinkojen estämiseen. Koska tekijänoikeusrikoksen tai -rikkomuksen edellytyksenä ei kuitenkaan ole vahingon aiheuttaminen vaan ainoastaan oikeuden loukkaaminen – joka on siis tilanteessa jo tapahtunut – laiminlyöty teko ei olisi voinut estää loukkausta. Avunanto on kuitenkin mahdollista niin kauan kun loukkaus jatkuu eli kun sisältö on saatavilla. Tilannetta tuleekin tällöin arvioida siltä kannalta, onko välittäjällä velvollisuutta estää rikoksen jatkuminen ja millä erityisellä perusteella.¹⁸⁷ Vaikka esimerkkitilanteessa puhutaan lähinnä verkkoalustaa hallinnoivan tahon sekä palvelinta hallinnoivan tahon välisestä suhteesta, tapahtuneen loukkauksen kannalta ei liene estettä sille, etteikö samaa voitaisi soveltaa myös käyttäjän ja ylläpidon väliseen suhteeseen.

3.4 Ylläpitäjän vastuu eurooppalaisessa oikeustieteellisessä keskustelussa

Yleiseurooppalaista EU:n oikeuden ja EUT:n oikeuskäytännön värittämää näkökulmaa kysymykseen on tuonut muun muassa *Bart van der Sloot* artikkelissaan *Welcome to the Jungle: The Liability of Internet Intermediaries for Privacy Violations in Europe* (2015). Artikkelissa korostuu Kimpimäen esiintuomalla tavalla ennemminkin kysymys vastuun toteuttamisessa noudatettavasta menettelystä kuin sen lainsäädännöllisestä perustasta. Van der Slootin mukaan palveluntarjoajan huolenpitovelvollisuuden (engl. *duty of care*) liiallinen korostaminen voisi pahimmillaan johtaa eräänlaiseen loputtomaan noidankehään: ylläpidon toiminnan luonne voisi sisällön hallinnointia koskevan velvoitteen seurauksena muuttua entistä aktiivisemmaksi, mikä taas merkitsisi vastuusta vapautumisen osalta velvollisuutta sisällön entistä tiukempaan kontrollointiin – ja niin edelleen ja niin edelleen.¹⁸⁸

Passiivista ylläpitoa koskevan ongelman ohella Van der Sloot painottaa alustojen oikeusasemaa. Yhtenäistetyn menettelyn uupuessa palveluntarjoajat joutuvat itse ikään kuin tuomarin asemassa arvioimaan sisällön poistamista koskevien ilmoitusten oikeellisuuden, mikä kuormittavuutensa ohella muodostaa huomattavan riskin osapuolten oikeuksien toteutumiselle. Ilmoitusten oikeellisuutta koskeva päätöksenteko tulisikin jättää ennalta määriteltäviä ratkaisuperusteita soveltaville tuomioistuimille. Päätöksenteossa voisi auttaa kevennetty ja EU:n tasolla harmonisoitu menettely,

¹⁸⁷ Sorvari 2005, s. 314.

¹⁸⁸ Van der Sloot 2015, s. 214, 222.

jossa punnittaisiin toisaalta oikeudenhaltijoiden ja käyttäjien oikeuksia, mutta myös verkkoalustan oikeuksia ja velvollisuuksia.¹⁸⁹

Yhtenä potentiaalisena ratkaisuna Van der Sloot esittää yhdysvaltalaisen mallin mukaisen *DMCA-menettelyn*¹⁹⁰ implementointia EU:n järjestelmään. DMCA-menettelyssä palveluntarjoajan tulee lain muotovaatimukset täyttävän niin kutsutun *alasottoilmoituksen* (engl. *takedown notice*) saatuaan estää pääsy oikeutta loukkaavaksi esitettyyn sisältöön, ja ilmoittaa tästä sisällön lataajalle. Mikäli lataaja tekee määrääjassa muotovaatimusten mukaisen vastaväitteen, palveluntarjoajan tulee ilmoittaa alasottoilmoituksen tekijälle, että sisältö tullaan palauttamaan ennalta määritellyn ajan kuluttua, ellei tapausta tuohon mennessä ohjata tuomioistuimen käsiteltäväksi. Palveluntarjoajan oma harkinta rajoittuu tällöin ilmoitusten muotovaatimustenmukaisuuden arviointiin, varsinaisen päätöksenteon jäädessä oikeusviranomaisille. Vaiheiltaan jäsenelty ja arkipäiväkohtaisiin määräaikoihin sidottu menettely voisi selkeyttää ylläpidon oikeusasemaa ja vastuusta vapautumiselle asetettuja edellytyksiä huomattavasti.¹⁹¹

Bianca Hanuz on tekijänoikeusloukkauksia tallennuspalveluissa käsittelevässä artikkelissaan *Direct Copyright Liability As Regulation Of Hosting Platforms For The Copyright-Infringing Content Uploaded By Their Users: Quo Vadis?* (2020) painottanut, että liiallinen tukeutuminen tuomioistuihin voisi lainkäytön hitauden ja korkeiden kustannusten vuoksi osoittautua varsin epäkäytännölliseksi tavaksi käsitellä suuria määriä loukkauksia koskevia ilmoituksia. Myös Hanuz pitää ilmoitukseen perustuvaa vastaväitteet mahdollistavaa menettelyä käyttäjien ja alustan oikeuksien suhteessa perusteltuna. Menettely voisi kannustaa oikeudenhaltijoita pidättäytymään aiheettomista ilmoituksista, ja yhdellä samaa teosta koskevalla päätöksellä voitaisiin myös ajatella ratkaistavan muut vastaavat tapaukset. Samanlaatuisten tai samaa teosta koskevien oikeudenloukkausten estämisen vaatiminen myös vastaisuudessa voisi kuitenkin kirjoittajan mukaan osoittautua ongelmalliseksi EU:n oikeudessa noudatetun aktiivisen valvontavelvollisuuden kiellon suhteen.¹⁹²

¹⁸⁹ Van der Sloot 2015, s. 222–224.

¹⁹⁰ Käsitteellä viitataan tässä yhteydessä Digital Millenium Copyright Actin (Pub L. 105–304; 112 Stat. 2860, lyh. DMCA) mukaiseen nk. ”notice-and-takedown”-menettelyyn, joka velvoittaa tekijänoikeutta loukkaavan sisällön poistamiseen lain muotovaatimukset täyttävän ilmoituksen pohjalta.

¹⁹¹ Van der Sloot 2015, 224–228.

¹⁹² Hanuz 2020, s. 329–330.

3.5 Havaintoja ja vastuun soveltumista koskeva alustava hypoteesi

Voimme edellä käsitellyn pohjalta esittää tiettyjä havaintoja sekä alustavia johtopäätöksiä vastuun syntymistä puoltavista ja toisaalta sitä vastaan puhuvista seikoista. Vastuuta puoltavina seikkoina nousevat esiin ennen kaikkea 1) alustalla tapahtuvien oikeudenloukkausten jatkuvuus ja säännöllisyys sekä 2) ylläpidon tällaisia oikeudenloukkauksia koskeva tietoisuus.

Oikeudenloukkausten jatkuvuudella ja säännöllisyydellä voidaan ajatella viitattavan sekä loukkausten lukumäärään ja toistuvuuteen että niiden ajalliseen keston. Oikeudenvastaisen sisällön suuri määrä¹⁹³ sekä loukkausten pitkä ajallinen kesto voitaisiin katsoa osoitukseksi alustan oikeudenvastaisesta tai muutoin tuomittavasta luonteesta. Vaikka kysymys vastuun kannalta merkityksellisen tietoisuuden syntymisestä on vielä jokseenkin epäselvä, nimenomaisen ilmoituksen tai tuomioistuimen päätöksen uupussa loukkauksen voitaisiin kuitenkin edellyttää olevan ilmeinen.¹⁹⁴ Esimerkkejä ilmeisistä loukkauksista voisivat olla muun muassa sukupuolisiveellisyyttä loukkaava sisältö, jonka saatavilla pito voi jo itsessään täyttää rikoksen tunnusmerkistön, sekä yleisessä tiedossa olevat teoskappaleet. Vastuu voisi ylläpidon osalta – yksittäisestä rangaistussäännöksestä riippuen – konkretisoitua lähinnä aktiiviseksi tekemiseksi, edistämiseksi tai laiminlyönniksi katsottavan teon perusteella. Seurauksena kyseeseen voisi mahdollisen vahingonkorvausvelvollisuuden ohella tulla rikosoikeudellinen vastuu pääasiassa tekijänä tai avunantajana.

Seuraavissa kappaleissa keskitytään ylläpitäjän vastuuta koskevaan oikeuskäytäntöön erityisesti laittoman huumekaupan ja tekijänoikeusloukkausten osalta. Edellä esitettyjä huomioita ja alustavaa hypoteesia pyritään vertaamaan konkreettisista oikeustapauksista ilmeneviin tosiseikkoihin sekä niiden paikkaansa pitävyyden arvioimiseksi että tarkemman rajanvedon muodostamiseksi.

¹⁹³ Verrattuna alustalla kokonaisuudessaan olevaan sisällön määrään.

¹⁹⁴ Ks. *Pihlajarinne* 2011, s. 1201 ja *Hannula – Neuvonen* 2011, s. 546.

4 Ylläpitäjän vastuu huumekauppaa koskevan oikeuskäytännön valossa

4.1 Huumekauppaa 2000-luvulla

4.1.1 Johdanto

Erilaiset huumausaineet ovat aikamme kenties merkittävin laittoman kansainvälisen kaupan hyödyke. Vuonna 2017 kansainvälisen huumekaupan arvoksi arvioitiin yli 400 miljardia dollaria,¹⁹⁵ kun taas vuonna 2016 huumekaupan arvioitiin EU:n tasolla olleen yli 24 miljardin euron arvoinen vuotuinen bisnes.¹⁹⁶ Huumeiden käyttö on viimeksi kuluneiden vuosikymmenten aikana yleistynyt kansallisella tasolla tasaisesti. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) vuonna 2016 julkaiseman *Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet* -raportin mukaan huumeiden käytön monipuolistumisen ja kasvun ohella myös yleinen asennoituminen huumeita kohtaan on etenkin nuorempien ikäpolvien keskuudessa muuttunut. Esimerkiksi vuonna 2014 yli 40 prosenttia 25–34-vuotiaista miehistä ilmoitti kokeilleensa kannabista vähintään kerran elämässään, ja samasta ikäryhmästä yli puolet ilmoittivat tuntevansa vähintään yhden huumeidenkäyttäjän.¹⁹⁷ Vuonna 2018 noin neljäsosa THL:n tutkimukseen osallistuneista oli jossain vaiheessa elämäänsä vähintäänkin kokeillut jotain laitonta huumetta.¹⁹⁸

Huumekauppaa leimaavat kansallisella tasolla etenkin ilmiön kansainvälisyys, mutta myös sen alati kasvava verkkosidonnaisuus. Valtaosa Suomessa kaupattavista huumeista tulee meille ulkomailta, ja THL:n mukaan arviolta 24–36 prosenttia törkeistä huumausainerikoksista epäillyistä ovat viime vuosina olleet ulkomaalaistaustaisia.¹⁹⁹ Verkkosidonnaisuutta korostaa ennen kaikkea huumeiden verkkokaupan kasvu perinteisempään katukauppaan verrattuna. Global Drug Surveyn vuonna 2019 toimittamassa kyselyssä Suomi oli pimeässä verkossa tapahtuvan huumekaupan kärkimaa, ja lähes puolet vastanneista suomalaisista ilmoitti hankkineensa huumausaineita pimeän verkon kautta.²⁰⁰ Huumeiden verkkokaupan voidaan kuvailla olleen etenkin 2010-luvulla jatkuvassa kasvussa.²⁰¹

¹⁹⁵ Jopa n. 650 miljardia dollaria. Global Financial Integrity 2017, s. 3–11. YK:n huumeiden ja rikollisuuden torjunnasta vastaava toimisto arvioi vuonna 2003 kansainvälisen huumekaupan arvoksi yli 320 miljardia dollaria. Ks. UNODC 2005, s. 127–130.

¹⁹⁶ Myyntiä dominoi kannabis vajaan 40 prosentin osuudella. Toiseksi suurimmasta osuudesta vastasi heroini. EMCDDA – Europol 2016, s. 23–24, 55–56, 73–74.

¹⁹⁷ Karjalainen – Hakkarainen – Savonen 2016, s. 13, 17, 28–36.

¹⁹⁸ Karjalainen – Hakkarainen – Salasuo 2019, s. 2.

¹⁹⁹ Rönkä – Markkula 2020, s. 103, 132.

²⁰⁰ Global Drug Survey 2019, s. 159. Kyselyn tuloksiin voitaneen kuitenkin suhtautua varsin kriittisesti, sillä pimeässä verkossa käytävän kaupan osuus on aiemmassa kansallisessa tutkimuksessa arvioitu suhteellisen pieneksi, vain muutamaksi prosentiksi kansallisen kaupan kokonaismäärästä. Ks. Nurmi – Kaskela 2015 ja Nurmi ym. 2017.

²⁰¹ Ks. mm. Kruithof ym. 2016, s. 38–43.

Kansallisella tasolla yksi mahdollinen selitys liittyy huumeiden perinteisempiin kauppapaikkoihin, tai pikemminkin niiden puuttumiseen. Suomessa ei liialti käydä niin kutsuttua avointa huumekauppaa, vaan vaihdanta on keskittynyt yksityisasuntoihin, ”piiloon valvovilta silmiltä”,²⁰² eikä meillä myöskään liialti ole samanlaista katu- tai klubikauppakulttuuria kuten esimerkiksi Yhdysvalloissa tai monessa Länsi-Euroopan valtiossa. Myös syrjäseuduilla asuvien käyttäjien määrällä voitaisiin ajatella olevan vaikutusta tilastoihin, sillä verkko voi tällaisilla alueilla olla ainoa mahdollisuus huumeiden hankkimiseen.

4.1.2 Huumausainerikoksista

Suomessa RL:n 50 luku sisältää huumausainerikoksia koskevat säännökset. RL 50:1:n mukaan huumausainerikokseen syyllistyy se, joka a) laittomasti valmistaa tai yrittää valmistaa huumausainetta taikka viljelee tai yrittää viljellä erikseen määriteltäviä kasveja tai sieniä käytettäväksi huumausaineena tai sen raaka-aineena taikka käytettäväksi huumausaineen valmistuksessa tai tuotannossa, b) tuo tai yrittää tuoda maahan taikka vie tai yrittää viedä maasta taikka kuljettaa tai kuljetuttaa tai yrittää kuljettaa tai kuljetuttaa huumausainetta, c) myy, välittää, toiselle luovuttaa tai muulla tavoin levittää tai yrittää levittää huumausainetta, tai d) pitää hallussaan tai yrittää hankkia huumausainetta. Rangaistuksena perusmuotoisesta huumausainerikoksesta seuraa sakkoa tai vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi. Huumausainerikoksesta törkeän tekee se, jos a) rikoksen kohteena on erittäin vaarallinen huumausaine tai suuri määrä huumausainetta, b) sillä tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä, c) rikos tehdään osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, d) rikoksella aiheutetaan usealle ihmiselle vakavaa hengen tai terveyden vaaraa, taikka e) sillä levitetään huumausainetta alaikäisille tai muuten häikäilemättömällä tavalla ja huumausainerikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rangaistuksena on tällöin vankeutta vähintään yksi ja enintään kymmenen vuotta.

RL 50:6:ssä säädetään huumausainerikoksiin liittyvästä menettämisseuraamuksesta. Valtiolle menetetyksi on tuomittava välineet, tarvikkeet tai aineet, joita on käytetty huumausainerikoksen tekemiseen tai jotka on tähän tarkoitukseen hankittu, sekä rikoksen tai sen valmistelun edistämiseen tarkoitetut varat siinäkin tapauksessa, että teko on rangaistava huumausainerikoksena tai törkeänä huumausainerikoksena. Varojen menettämiseen on tuomittava rahoittaja, rahoituksen vastaanottaja tai kumpikin yhteisvastuullisesti.

²⁰² Kinnunen 2008, s. 28.

Huumausainerikoksia koskevilla RL:n säännöksillä pyritään ensisijaisesti suojaamaan henkeä ja terveyttä.²⁰³ Toissijaisiksi suojeluobjekteiksi voitaisiin ajatella muun muassa omaisuuden suojaa sekä yleistä järjestystä ja turvallisuutta, etenkin mikäli huomio kiinnitetään huumausainerikollisuuden mukanaan tuomiin lieveilmiöihin, kuten varkauksiin tai järjestäytyneeseen rikollisuuteen.²⁰⁴ Vaikka kahden henkilön välisessä huumekaupassa voidaankin sinällään katsoa olevan kyse uhrittomasta rikoksesta, joka etenkin liberaalista, yksilönvapautta korostavasta näkökulmasta voitaisiin tulkita alkoholin nauttimisen tai extreme-urheilun luonteiseksi tietoiseksi päihtymiseksi taikka riskinottamiseksi, rahanpesun, väkivallan sekä huumeiden alaikäisille leviämisen kaltaiset vakavat lieveilmiöt pakottavat meidät arvioimaan tällaista toimintaa kriittisemmin. Huumekaupan kansainvälisyydestä johtuen myös itse aineet on määritelty pitkälti kansainvälisellä tasolla. Huumausaineiden määritelmän osalta huumausainelaissa (373/2008) viitataan esimerkiksi vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksessa ja vuoden 1971 psykotrooppisia aineita koskevassa yleissopimuksessa lueteltuihin aineisiin ja valmisteisiin. Suomessa huumausaineiksi luokitellaan muun muassa amfetamiini, kokaiini, heroini, kannabis, tietyt lääkeaineet, kuten bentsodiatsepiinivalmisteet, sekä erilaiset psykedeelit, kuten LSD ja psilosybiini.

4.1.3 Tor-verkosta Snapchatiin: Huumekaupan alustat

Kenties merkittävin osoitus modernin huumekaupan alati kasvavasta verkkosidonnaisuudesta liittyy niihin kanaviin, joiden välityksellä huumeita välitetään. Vaikka huumekauppaa voidaan käydä käytännössä millä tahansa verkkovälitteisen kanssakäymisen mahdollistavalla alustalla aina pikaviestimistä keskustelupalstoihin, uusien kontaktien luominen vaatii potentiaalisilta ostajilta jo hieman enemmän – ennen kaikkea tietoisuutta siitä, missä kauppaa tarkemmin ottaen käydään. Osaa verkkoalustoista voidaan katsoa leimaavan esimerkiksi aihetta koskevista uutisoinneista johtuva negatiivinen valo, joka voi toisaalta vetää uusia myyjiä ja potentiaalisia ostajia alustalle kaupankäynnin toivossa.

Kenties pelkistetyimmän tyyppiesimerkin tällaisista alustoista muodostavat laitonta kauppaa varten perustetut anonyymit, useimmiten Tor-verkossa toimivat kauppapaikat, kuten *Silkkitie* ja *Silk Road*. Mielenkiintoista tässä yhteydessä on huomata etenkin se, kuinka moderneja nämä kauppapaikat olemassaolonsa aikana olivatkaan. Silk Road oli yksi historiamme ensimmäisistä kauppapaikoista,

²⁰³ Tolvanen 2018, s. 949.

²⁰⁴ KKO 2006:76, kohdat 8–9.

joka mahdollisti ja jopa edellytti maksamista virtuaalivaluuttojen avulla.²⁰⁵ Tavanomaista verkkomaksamista ainakin kiinnijäämisriskiltään turvallisemman virtuaalivaluuttamaksamisen ohella myös osaan sivustoja implementoidut escrow-järjestelmät²⁰⁶ sekä myyjien maineen ja palautteen läpinäkyvyys toimivat hyvinä osoituksina pyrkimyksestä kaupankäynnin itseohjautuvuuden turvaamiseen.²⁰⁷ Tällaiset toiminnallisuudet voitaisiinkin ajatella otettavan sisällön ohella huomioon sivuston oikeudenvastaista luonnetta arvioitaessa. Esimerkiksi maksu- tai escrow-järjestelmän usein aikaa vievä implementointi tuskin tapahtuu vahingossa, ja voi toimia varsin hyvänä osoituksena ylläpidon aktiivisesta asemasta loukkausten edistämisessä.

Vallitsevasta kehityksestä huolimatta huumausaineiden laitton verkkokauppa ei kuitenkaan ole puhtaasti pimeään verkon ongelma, vaan kauppaa käydään laajalti myös avoimen verkon puolella. Laittoman kaupankäynnin piilottamiseen ei aina ole sellaista tarvetta, joka edellyttäisi esimerkiksi anonyymien teknologioiden käyttöä – näin voi olla etenkin, jos luotettavat kontaktit ovat jo valmiiksi olemassa. Myös riittämätön tekninen taito voi olla yksi syy tutumpien alustojen suosimisen taustalla. Lukuisat Tor-verkon suljetut kauppapaikat ja kiinnijääneet kaupankävijät ovat toisaalta voineet haurastuttaa anonyymien alustojen turvallisiksi miellettyä mainetta.²⁰⁸ Yksinkertaisimmillaan anonyymien verkon ulkopuolisessa kaupankäynnissä voi olla kyse esimerkiksi Facebook-ryhmien tai *WhatsApin* kaltaisten pikaviestimien välityksellä sovitusta kaupoista. *Snapchatin* pohjimmainen toimintaperiaate, automaattisesti poistumaan ajoitetut viestit, voi taas herättää kuvan turvallisemmasta tavasta pitää yhteyttä osapuolten välillä. Suosituimpien sosiaalisen median alustojen ongelmallisuudeksi voidaan kuitenkin kuvata sitä, että niiden käyttäjäkunta koostuu varsin pitkälti nuorista henkilöistä.²⁰⁹ *Wickr* edustaa pikaviestimien turvallisempaa lajia. Viestien automaattisen salauksen ja avoimen lähdekoodin ohella sovellus ei kerää käyttäjistään tietoja, eikä sen käyttämiseen tarvita puhelinnumeroa tai sähköpostiosoitetta. Tämä voi tehdä sovelluksesta houkuttelevan etenkin huumekaupan tarkoituksiin.

²⁰⁵ Mm. Bitcoinin alkuaikojen arvonnousua on toistuvasti selitetty huumekaupan avulla, joskin valuutan omistus ja käyttö laillisiin tarkoituksiin on viime vuosien saatossa noussut vuosikymmenen takaista merkittävästi tavanomaisemmaksi. Ks. mm. *Foley – Karlsen – Putnits* 2018.

²⁰⁶ Käsitteellä viitataan maksujärjestelyyn, jossa kolmas osapuoli ”jäädyyttää” ostajan myyjälle maksamat rahavarat toimituksen todentamiseen asti.

²⁰⁷ Ks. *Nurmi* 2019, s. 65; *Nurmi – Kaskela* 2015, s. 389, 392–393 ja *Nurmi* ym. 2017, s. 204–206.

²⁰⁸ Ks. esim. *Yle Uutiset* 11.12.2020.

²⁰⁹ *Demant* ym. 2019, s. 8–18. Se, että tämä johtuisi yksinomaan nuorten kohdeyleisön asemasta taikka alati nuoremmista huumekauppiaista, lienee kuitenkin vain osa totuutta.

4.1.4 Uudet aluevaltauksset: ”Vuotamista” vai luontainen kehitysaskel?

Sytä huumekaupan uusille alustoille pesiytymiseen voidaan löytää lukuisia. Tähän mennessä onnistuneesti suljetut Tor-verkon kauppapaikat ja niitä koskevat uutisoinnit ovat voineet herättää kuvan poliisin ja viranomaisten huomion keskittymisestä nimenomaan pimeään verkkoon,²¹⁰ ja kaupan voitaisiin tällä perusteella olettaa jossain määrin vuotaneen myös Tor-verkon ulkopuolelle. Yksinkertaisimmillaan keskustelu kiteytyy kyberrikollisuuden laajemman kontekstin tavoin kysymykseen rikoksille tavalla tai toisella suotuisasta ympäristöstä. Siellä missä on paljon potentiaalisia ostajia, on myös ennen pitkää tarjontaa – ja sama toisin päin.²¹¹ Myös nuoret voivat olla houkutteleva kohde huumeita kauppaaville tahoille. Heitä voi olla helpompi manipuloida ja näin ollen saada korkeampia voittoja, ja toisaalta myös entistä nuoremmat myyjät voivat helposti levittää aineita omalle ikäluokalleen.²¹² Tässä yhteydessä on myös mielenkiintoista huomata, kuinka etenkin viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana populaarikulttuurissa on kehittynyt hieman 1980-luvun hakkeri-ilmiöön verrattavissa oleva kuva huumekauppiaista.²¹³ Vaikka kehitys on tuonut mukanaan uusia tapoja huumeiden kauppaamiseen, verkkokaupasta ja sen laajuudesta saatavat mielikuvat ja käsitykset voivat kuitenkin olla todellista asiantilaa kärjistyneempiä. Esimerkiksi RAND Euroopan Alankomaiden oikeus- ja turvallisuusministeriön aloitteesta vuonna 2016 toteuttaman tutkimuksen mukaan pimeän verkon vaikutukset huumeiden laittomaan kauppaan rajoittuivat Alankomaissa pitkälti kansalliselle tasolle, kun taas kansainvälisessä katsannossa tällaisen kaupan voitiin edelleen katsoa olevan hyvinkin pienimuotoista.²¹⁴ Kehitys tuskin tulee kuitenkaan pysähtymään, ja kaupan uusien muotojen voidaan varsin perustellusti olettaa tulevaisuudessa monipuolistuvan ja kasvavan entisestään.

4.2 Huumekauppaan liittyvät vastuukysymykset verkkokontekstissa ja ylläpitäjän osallisuus huumausainerikokseen

RL:n huumausainerikoksen tekotapoja koskevien määritelmien mukaan rikoksesta voidaan siis tuomita muun muassa aineita valmistava, viljelevä, kuljettava tai muutoin levittävä, toimintaa tietoisesti rahoittava, hankkimaan pyrkivä taikka hallussaan pitävä taho. Rikosoikeudellisen vastuun

²¹⁰ Ks. esim. Tulli 4.12.2019.

²¹¹ Ks. mm. Van Buskirk 2014; Soska – Christin 2015, s. 40–41, 47 ja Ormsby 2016, s. 66–67.

²¹² Ks. Tzvetkova ym. 2014, s. 17, 20 ja Yle Uutiset 7.1.2021.

²¹³ Mm. televisiosarjojen *Breaking Bad*, *Narcos* ja *How to Sell Drugs Online (Fast)* voidaan katsoa vaikuttaneen kuvan syntyyn.

²¹⁴ Kruithof ym. 2016, s. 41–43, 99–100.

kohdentuminen on melko yksiselitteistä esimerkiksi tapauksissa, jossa poliisi pysäyttää ostotapahtuman yhteydessä huumekaupan osapuolet, taikka toteaa kotietsinnän yhteydessä yksityisasunnossa viljeltävän huumausainetta. Verkkokokontekstissa huumausainerikollisuus ilmenee useimmiten huumeiden sekä niiden valmistamiseen tarvittavien aineiden ja välineiden oston ja myynnin muodossa. Rikoksesta ensisijaisesti vastuussa olevan tahon määrittäminen on tällöinkin melko yksiselitteistä, joskin kiinnijäämisriski voi etenkin anonyymissä verkossa olla huomattavasti tavanomaista pienempi.²¹⁵ Tilanne kuitenkin monimutkaistuu, mikäli rikokseen voidaan sen varsinaisten tekijöiden ohella havaita olevan tavalla tai toisella yhteydessä jokin kolmas osapuoli. Kyse voi tällaisissa tapauksissa olla osallisuuden eli yllytyksen tai avunannon ohella esimerkiksi huumausainerikoksen edistämisestä, joka on kriminalisoitu RL 50:4:ssä.

Huumausainerikollisuuden verkkokokonteksti on myös omiaan herättämään kysymyksen siitä, minkälaisissa tilanteissa huumeiden kauppapaikaksi perustetun tai valikoituneen verkkoalustan ylläpitäjän voidaan ajatella myötävaikuttaneen rikoksiin rangaistavalla tavalla. RL 15:10:n törkeän rikoksen ilmoittamatta jättämisen voidaan ensinnäkin tietyissä tilanteissa katsoa synnyttävän ylläpitäjälle (varsinaisen) laiminlyöntivastuun, joskaan ei vastuuta itse tapahtuneista rikoksista. Huumausainerikosten osalta pykälä koskee ainoastaan törkeää tekomuotoa, eli ylläpitäjän tulisi tietää rikoksen kohdistuvan esimerkiksi erittäin vaaralliseen huumausaineeseen tai suureen määrään huumausainetta, taikka huumausaineita levitettävän nimenomaan alaikäisille.

Säännöksen rajallinen soveltamisala voikin merkitä sen käytännön soveltamistilanteiden olennaista niukkuutta. Verkossa tapahtuva huumekauppa voi usein yksittäisiä ostotapahtumia ajatellen olla melko pienimuotoista, suuren osan kaupasta koostuessa esimerkiksi törkeyden rajan alle jäävistä määristä kannabista,²¹⁶ eikä yksittäisten myynti-ilmoitusten sinällään rajoittamattomalle yleisölle suunnattuina useinkaan voida katsoa kohdistuvan nimenomaisesti alaikäisiin. Tietoisuus huomattavasta taloudellisen hyödyn tavoittelusta, vakavan vaaran aiheuttamisesta taikka järjestäytyneestä rikollisuudesta edellyttäisi taas varsin yksityiskohtaisia tapausta koskevia tietoja, joita tuskin harvoin on olemassa tilanteessa, jossa ylläpitäjä ei itse nimenomaisesti osallistu tähän toimintaan. Pykälää koskevan oikeuskäytännön suppeus ei myöskään edesauta soveltamisalan

²¹⁵ Yksi verkkokokontekstissa erityisen mielenkiintoinen kysymys liittyy näytön arviointiin nk. postihuumetapauksissa, joissa merkittävässä asemassa on vastaanottajaa koskevan tiedon merkitys. Aiheesta lisää ks. esim. *Juhana Riekkinen* 2020.

²¹⁶ Ks. *Rönkä – Markkula* 2020, s. 19–23. Törkeän kertahallussapidon rajana on HelHO:n huumausainerikosten rangaistussuosituksen mukaan lähtökohtaisesti pidetty yhtä kiloa hasista tai kannabista. Helsingin hovioikeus 2006, s. 1–2.

rajausta koskevan kysymyksen tulkintaa.²¹⁷ Tältä osin onkin riittävää todeta vastuun voivan syntyä RL 15:10:n soveltamisalaan nimenomaisesti kuuluvissa tilanteissa, ja siirtää katse ennen kaikkea rikoksen edistämiseksi luokiteltavaan ylläpidon toimintaan, jota käsittelemme huumeiden verkkokauppaa koskevan oikeuskäytännön kautta.

4.3 Tapaus Sipulikanava

4.3.1 Tapauksen merkitys tutkielman kannalta

Loka-marraskuun vaihteessa vuonna 2017 kansallisessa mediassa uutisoitiin *Sipulikanava*-nimisen Tor-verkossa sijaitsevan kotimaisen keskustelupalstan sulkemisesta.²¹⁸ Tullin ja keskusrikospoliisin toimesta suljetun sivuston toimintaa epäiltiin muun muassa törkeän huumausainerikoksen nimikkeellä. Vaikka huumausainerikoksia onkin käsitelty kotimaisissa oikeusasteissa varsin laajalti, tutkimuksen kannalta tapauksesta ensiarvoisen tärkeän tekevät verkkoalustan ylläpitäjään kohdistuneet syytökset: kyseessä on yksi ensimmäisistä suomalaisista tapauksista, joissa käyttäjien ohella myös verkkoalustan ylläpitäjää on vaadittu vastuuseen alustalla tapahtuneista oikeudenloukkauksista. Tapauksen merkitystä korostaa myös sen tuoreus. Hovioikeuden ratkaisu annettiin marraskuussa 2020, vain joitakin kuukausia tutkimuksen viimeistelyä aikaisemmin. Tässä alakappaleessa tarkastellaan tapauksen tähänastista käsittelyä käräjä- ja hovioikeudessa. Ratkaisuista ilmenevien oikeustositseikkojen ja ratkaisuperusteiden tarkempi analyysi toteutetaan luvussa IV.

4.3.2 Taustatietoa tapauksesta

Vuosina 2014–2017 toiminnassa ollut Sipulikanava oli Tor-verkossa toimiva, ulkoasultaan ja toiminnallisuuksiltaan avoimen verkon kuvalautoja muistuttava anonyymi keskustelupalsta. Keskusteluaiheet vaihtelivat sivustolla kyseisestä alalaudasta riippuen aina aikuisviihteestä musiikkiin, politiikkaan ja huumausaineisiin saakka. Viranomaisten erityisen kiinnostuksen kohteena olivat kuitenkin sivuston kaupankäyntiin keskittyneet osiot, joita olivat muun muassa yleinen */tori/*, suurempia eriä koskeva */bulkit/* sekä kaupunkien tai maakuntien perusteella jaotellut myyntipalstat, kuten */oulu/* ja */roi/*. Kuten tähänastisesta kontekstista arvata saattaa, kaupankäynti näillä palstoilla koostui merkittävässä määrin huumausaineiden myynnistä. Tutkinnan yhteydessä sivuston

²¹⁷ Ks. *Yli-Räsänen* 2017, s. 4–5.

²¹⁸ Ks. mm. MTV Uutiset 1.11.2017.

ylläpitäjäksi paljastui Vantaalta kotoisin oleva IT-alan työntekijä *Kim Holviala*.²¹⁹ Holviala on tapauksen käsittelyn aikana puhunut avoimesti sivustosta sekä hänen omasta toiminnastaan sen ylläpidossa. Hän vastasi esitetyn perusteella käytännössä yksin koko sivuston toiminnasta, ja toimi Sipulikanavan ainoana ylläpitäjänä ja moderaattorina. Sivusto perustettiin Holvialan mukaan puhtaasti avoimeksi keskustelupalstaksi, jossa käyttäjät voisivat avoimesti keskustella aiheesta kuin aiheesta.²²⁰ Tapaus eteni esitutkinnasta Itä-Uudenmaan käräjäoikeuteen, jossa asian käsittely aloitettiin vuoden 2019 tammikuussa.

4.3.3 Tapauksen käsittely käräjäoikeudessa

Syyttäjä perusti vaatimuksensa tapauksessa pitkälti Holvialan aktiiviseksi, huumekauppaa edistäviksi katsomiinsa toimenpiteisiin. Tällaisiksi katsottiin muun muassa alueellisten alalautojen perustaminen käyttäjien pyynnöstä, muille alalautoille lähetettyjen huumeidenmyynti-ilmoitusten siirtäminen kaupankäyntiosioon, erillinen /hm/-alalauta, jonka käyttäjien toimesta laaditut huumeiden myyntiä koskevat ohjeet Holviala oli kiinnittänyt osioon, sekä maksullinen ilmoitusten nostopalvelu, jonka avulla käyttäjät pystyivät maksamaan näkyvyydestä Bitcoineilla. Holvialan esitettiin olleen varsin pitkään tietoinen huumeiden myynnistä, jota oli tapahtunut lähes koko sivuston olemassaolon ajan. Myös sivuston päivittäiseksi esitetty moderointi ja alalautojen siistiminen roskapostista korostivat syyttäjän mukaan huumekauppaa koskevaa suotuisaa asennetta. Syyttäjän tapauksen käsittelyssä esittämän mukaan *”Holviala on siten olennaisella ja konkreettisella tavalla yhdistänyt huumausaineiden myyjiä ja ostajia ja myötävaikuttanut toisten henkilöiden välisiin huumausainekauppoihin.”*²²¹ Syyttäjä katsoi Holvialan toimineen huumausaineiden välittäjänä, ja vaati tälle rangaistusta ensisijaisesti törkeästä huumausainerikoksesta sekä toissijaisesti avunannosta käyttäjien tekemäksi katsottuihin 29 törkeään ja 8 perusmuotoiseen huumausainerikokseen.²²²

Holviala kiisti KäO:ssa häntä vastaan esitetyt syytteet. Sivusto oli puolustuksen mukaan luotu vapaata anonyymiä keskustelua varten. Kauppaa oli Holvialan mukaan käyty muustakin kuin huumeista, kuten elektroniikasta, ja kaupankäyntiä varten perustetuilla alalautoilla oli tarkoitus ainoastaan helpottaa yleistä kaupankäyntiä. Tietoisuuden olemassaolo huumeiden kauppaamisesta oli kuitenkin

²¹⁹ Holviala on käsittelyn yhteydessä kertonut tapauksesta ja sen olosuhteista omalla nimellään ja naamallaan, osallistunut useisiin haastatteluihin sekä mm. selostanut tapauksen hovioikeuskäsittelyn kulkua Ylilauta-sivustolla. Tapauksen julkisen luonteen sekä Holvialan tilannetta koskevan avoimuuden vuoksi olen katsonut, ettei hänen nimensä käyttämiselle ole tämän tutkimuksen yhteydessä estettä.

²²⁰ HelHO R 19/855, s. 3, 5–6 ja *Malin* 2018.

²²¹ Itä-Uudenmaan KäO R 18/3115/766, s. 2.

²²² Itä-Uudenmaan KäO R 18/3115/766, s. 1–3, 33.

riidatonta, ja Holviala myönsi tienneensä, että myös huumekaupan osapuolet pystyivät pitämään yhteyttä sivustolla – Sipulikanavan tarkoituksena oli toimia viestintäkanavana kaikille. Huumeiden välittämistä koskevan syytekohdan osalta puolustus vetosi muun muassa RL:n täydentämistä koskevaan HE:een, jonka mukaan välittämistä ei ole pelkän yleisluonteisen tiedon välittäminen siitä, mistä huumausainetta olisi hankittavissa.²²³

Sivustolla ei myöskään sinällään ollut tehty kauppvoja, vaan ainoastaan ilmoitettu yhteystietoja kaupankäyntiä varten. Alusta ei tukenut esimerkiksi käyttäjien välistä pikaviestintää, vaan se tuli hoitaa muuta kautta. Tämän vuoksi Holvialan tosiasiallisten, muun muassa huumeiden laatua ja määrää koskevien tietojen esitettiin olleen täysin ilmoituksissa annettujen tietojen varassa. Puolustuksen mukaan olisi ollut kohtuutonta pitää Holvialaa vastuussa jopa vuosia käyttäjien keskenään käymästä kaupasta pelkän alustalla olleen alkuperäisen ilmoituksen perusteella. Myöskään Holvialan resurssit eivät olisi riittäneet kaikkien viestien moderointiin ja asiattomien poistamiseen alustalta, joita esitettiin lähetetyn muutaman kuukauden pituisen tutkintajakson aikana arviolta 4.500 kappaletta päivässä. Sivuston esitettiin jopa helpottaneen poliisin työtä tarjoamalla otollisen alustan valeostojen tekemiseen.²²⁴

KäO:n mukaan riidatonta oli ensinnäkin Holvialan asema sivuston perustajana ja ylläpitäjänä sekä hänen tietoisuutensa huumeita koskevista ilmoituksista. Riidattomaksi katsottiin myös se, ettei huumekaupoista sovittu sivustolla, vaan tämä oli tapahtunut esimerkiksi Wickr-sovelluksen tai sähköpostin välityksellä. Riidanalaiseksi nousi ennen kaikkea se, oliko Sipulikanava tai sen /tori/-osio perustettu huumausainekauppaa varten, ja oliko vastaaja edistänyt huumausaineiden kauppaa sivuston ja sen alalautojen ylläpidon ja moderoinnin avulla. KäO:n tuli näin ollen ratkaista, oliko Holviala menettelyllään toiminut välittäjänä taikka avunantajana syytteessä yksilöidyissä rikoksissa.²²⁵

KäO katsoi tapauksen käsittelyssä ensinnäkin alalautojen ilmoitusten koskeneen lähes yksinomaan huumausaineita. Ilmoitusten sisällöstä koostuva aineisto oli kerätty muutaman kuukauden ajanjaksolta sivuston loppuajalta, minkä kuitenkin katsottiin kokonaisuudessaan antavan riittävän kuvan /tori/-osion keskittymisestä huumekauppaan ja muuhun laittomaan toimintaan. KäO totesi, että vaikkei mikään sinällään osoittanut, että Sipulikanava taikka sen /tori/-osio olisi alun alkaen perustettu huumekauppaa varten, vastaajan katsottiin suhtautuneen hyväksyvästi ja sallivasti

²²³ Ks. HE 180/1992 vp, s. 21.

²²⁴ Itä-Uudenmaan KäO R 18/3115/766, s. 11–13, 28.

²²⁵ Itä-Uudenmaan KäO R 18/3115/766, s. 25.

alalaudan muodostumiseen huumeiden kauppapaikaksi, mikä oli tapahtunut jo hyvin pian sivuston perustamisen jälkeen.²²⁶

Välitystä ja avunantoa koskevan kysymyksen osalta KäO tarkasteli huomattavaa määrää aihetta käsittelevää oikeuskirjallisuutta sekä soveltuvaa oikeuskäytäntöä. Esimerkiksi *Nuutilan* ja *Melanderin* mukaan täsmällisten osoite- tai yhteystietojen antaminen huumeiden myyjästä on rangaistavaa välittämistä tai vähintäänkin avunantoa huumausainerikokseen, mikäli ilmoittaja mieltää tämän *varsin todennäköisesti* johtavan kauppojen tekemiseen.²²⁷ Vastaajalla ei kuitenkaan esitetty olleen tietoa ilmoituksia nimenomaisesti selanneista potentiaalisista ostajista, eikä ilmoituksen jälkeinen yhteydenotto ollut vastaajan osalta edellyttänyt minkäänlaista erillistä toimenpidettä henkilöiden yhteen saattamiseksi. KäO katsoi, ettei Holviala ollut välittänyt tietoa yksilöitävissä olevasta myyjästä tai tietyn huumausaine-erän sijainnista konkreettiselle ostajalle tai toisinpäin. Holvialan menettelyn ei näin ollen katsottu täyttävän RL 50:1.4:ssa määritellyn välittämisen tekotunnusmerkkiä.²²⁸

Välittämistä koskevan kysymyksen jälkeen KäO siirtyi tarkastelemaan vastaajan toimintaa avunannon näkökulmasta, sillä täytäntöönpanotoimet näyttivät kohdistuneen rikoksen täyttymistä edeltävään aikaan. Vaikkei vastaajalla esitettykään olleen tietoa yksittäisistä kaupankäyntiin osallistuneista käyttäjistä, KäO katsoi /tori/-osion ja sen alalautojen perustamisen olleen omiaan helpottamaan kaupankäyntiä. Myös sitä, että Holviala oli osallistunut huumausaineiden kaupankäyntiä koskevien ohjeiden laatimiseen, voitiin KäO:n mukaan pitää RL 5:6.1:ssa tarkoitettuina neuvoina ja toimina, joilla autetaan ilmoituksen julkaisseen tulevaa huumausainerikosta. Vastaajan menettelyn katsottiin näin ollen edistäneen sivuston välityksellä tehtyjä huumausainerikoksia.²²⁹

Avunantovastuun täyttymisen edellytyksenä oli kuitenkin vielä sivuston kautta tapahtuneiden konkreettisten huumausainerikosten toteen näyttäminen sekä sen pohtiminen, minkälaista tahallisuutta vastuun syntyminen edellyttää kuvattujen päärikosten suhteessa. Näyttönä syyttäjä esitti yli toistakymmentä sivustoon kytköksissä olevaa huumausainerikostuomiota käräjä- ja hovioikeuksista. Tapauksista kahdeksassatoista avunannon katsottiin täyttyvän. Muiden tapausten

²²⁶ Itä-Uudenmaan KäO R 18/3115/766, s. 31–32, 35.

²²⁷ *Nuutila – Melander* 2009, s. 1381. Samoin *Tolvanen* 2018, s. 965 ja *Siro* 2017, s. 76–78.

²²⁸ Itä-Uudenmaan KäO R 18/3115/766, s. 40–41.

²²⁹ Itä-Uudenmaan KäO R 18/3115/766, s. 41.

hylkäämisen syynä oli pitkälti se, ettei kaupankäyntiin voitu riittävällä tarkkuudella katsoa ryhdytyn nimenomaan Sipulikanavalla olleen ilmoituksen perusteella.²³⁰

Itä-Uudenmaan KäO:n helmikuussa 2019 julistetun tuomion mukaan /tori/-osion perustamisessa ja ylläpidossa oli kyse avunantotoimesta. Avunannot katsottiin kokonaisuutena arvostellen törkeiksi, sillä Sipulikanava oli mahdollistanut laajan, helppokäyttöisen, ja kiinnijäämisriskiltään varsin rajoitetun tavan myydä ja ostaa huumausaineita anonyymisti. Vastaajan avunantomenettelyä voitiin KäO:n mukaan pitää hyvin vahingollisena ja vaarallisena, sillä menettely oli jatkunut pitkään, se oli kohdistunut suureen määrään huumausaineita, joista osa erittäin vaarallisia, ja kaupankäynnin osapuolina oli voinut olla myös alaikäisiä. Sipulikanavalla katsottiin kokonaisuudessaan olleen merkittävä vaikutus huumausaineiden leviämiseen Suomessa. KäO totesi toisaalta myös vastaajan avunantotoimien olleen varsin etäisessä yhteydessä päätekoihin. Vastaajan ei myöskään esitetty pyrkineen hyötymään taloudellisesti tai muullakaan tavalla menettelystään. KäO katsoi oikeudenmukaiseksi rangaistukseksi lähtökohtaisesti 4 vuoden vankeusrangaistuksen, jota kuitenkin lievennettiin 3 vuoteen 4 kuukauteen vastaajan rikosten selvittämistä edistäneen toiminnan ja yhteistyöhalun perusteella. Vastaaja tuomittiin lisäksi menettämään rikoksen tekemisessä käytetyt tietokoneet ja kovalevyt sekä pieni määrä ilmoitusten nostopalvelusta kertyneitä Bitcoineja.²³¹

4.3.4 Tapauksen käsittely hovioikeudessa

Sekä syyttäjät että vastaaja ilmoittivat tyytymättömyyttä KäO:n tuomioon kokonaisuudessaan, ja tapauksen muutoksenhaun käsittely aloitettiin HelHO:ssa tammikuussa 2020. Syyttäjät vaati KäO:ssa esittämiensä vaatimusten ohella muun muassa rangaistuksen koventamista ja Holvialan määräämistä vangittavaksi, kun taas Holviala syytteen ja vaatimusten hylkäämistä tai tuomion alentamista.²³² HO:ssa esitetty todistelu oli muutamaa lisäystä lukuun ottamatta pitkälti sama KäO:ssa esitetyn kanssa. Lähtökohtana HO:n käsittelyssä oli se, ettei /tori/-alalautaa voitu katsoa alun perin perustetun huumausainekauppaa varten. Todisteiden perusteella oli kuitenkin selvää, että alalaudan sisältö oli myöhemmin keskittynyt huumausaineisiin ja että Holviala oli tehnyt muutoksia /tori/-osion käytettävyyteen.²³³

²³⁰ Itä-Uudenmaan KäO R 18/3115/766, s. 43–63.

²³¹ Itä-Uudenmaan KäO R 18/3115/766, s. 63–66.

²³² HelHO R 19/855, s. 1–2.

²³³ HelHO R 19/855, s. 5–6.

Holvialan toimien ja niiden mahdollisesti synnyttämän vastuun osalta HO arvioi ensiksi rikoskumppanuutta, jolta on edellytetty sekä subjektiivista (tietoisuus omasta toiminnasta rikoksen tekemisessä) että objektiivista (osallistuminen täytäntöönpanotoimeen) puolta. HO tulkitsi, että välittäjä voi toimia myös muutoin kuin yhteistoiminnassa kaupan osapuolten kanssa, ja että tällainen teko voi tulla rangaistavaksi välittämisenä – näin on, mikäli välittäjä aktiivisiksi katsottavilla toimillaan saattaa ostajan ja myyjän yhteen siten, että hän pitää kaupan toteutumista varsin todennäköisenä. Pelkässä ylläpidon passiivisuudessa taikka alustalla käydyn huumausainekaupan sallimisessa ei kuitenkaan voitu katsoa olevan kyse RL 50:1.4:ssa tarkoitettusta huumausaineiden välittämisestä.²³⁴

Asiassa tuli näin ollen ratkaista välittämisen (tekijävastuu) ja avunannon (osallisuus) välistä rajanvetoa koskeva kysymys. Koska RL 50:4 ja 4 a:ssä on säädetty erikseen rangaistavaksi huumausainerikoksen edistäminen törkeine tekemuotoineen, HO:n mukaan muunlainen, jopa laajamittainen huumausainekaupan edistäminen on perusteltua katsoa välittämisen sijaan avunannoksi. Tekijävastuun syntymisen katsottiin tilanteessa edellyttäneen sitä, että Holvialan näytetään aktiivisilla toimillaan välittäneen syytteessä kuvattujen huumausainerikosten osapuolten yhteystietoja toisilleen joko itsenäisesti, ymmärtäen kauppojen toteutumisen varsin todennäköisesti, taikka yhteistoiminnassa ilmoitusten tekijöiden kanssa.²³⁵

Tapauksessa katsottiin ilmeiseksi, että /tori/-osion käytettävyyteen tehdyt muutokset helpottivat huumausaineiden myyjien ja ostajien välisten kontaktien syntymistä ja näin ollen myös alueellista huumausainekauppaa sekä toteutuneiden kauppojen todennäköisyyttä. Käytettävyyttä yleisesti parantaneiden toimenpiteiden suorittamisessa ei kuitenkaan voitu katsoa olleen kyse yhteistoiminnasta rikoksiin syyllistyneiden nimenomaisten henkilöiden kanssa, taikka niiden kohdistuneen nimenomaan syytteessä kuvattuihin kauppoihin. Myöskään maksullista ilmoitusten nostopalvelua ei voitu katsoa käytetyn syytteessä kuvattujen ilmoitusten osalta. Holvialan ei siis voitu olettaa pitäneen syytteessä kuvattujen nimenomaisten kauppojen toteutumista varsin todennäköisenä. Sipulikanavan perustamisessa, ylläpidossa, kehittämisessä sekä alustalla käytävää huumausainekauppaa koskevassa yleisessä tietoisuudessa ei näin ollen ollut kyse aktiivisista, välittämiseksi katsottavista toimenpiteistä.²³⁶ HO hyväksyi KäO:n ratkaisun lopputuloksen tekijävastuuta koskevan kysymyksen osalta ja katsoi, ettei Holvialaa esitetyillä perusteilla voitu tuomita välittämisen perusteella törkeästä huumausainerikoksesta.

²³⁴ HelHO R 19/855, s. 7–9.

²³⁵ HelHO R 19/855, s. 9.

²³⁶ HelHO R 19/855, s. 9–10.

Tekijävastuun arvioinnin jälkeen jäljelle jäi vielä avunantoa koskeva kysymys. RL:a koskevan HE:n mukaan avunantajan tulee olla tietoinen tekijän teosta, hänen omasta toiminnastaan sekä tämän toiminnan päätekoa edistävästä merkityksestä. Tekijän ei kuitenkaan edellytetä olevan selvillä avunantajan toiminnasta.²³⁷ Holvialan ei tapauksessa voitu katsoa olleen tietoinen juuri syytteessä kuvatuista yksittäisistä ilmoituksista taikka siitä, mitkä ilmoituksista olivat tosiasiasa johtaneet kauppoihin. HO:n mukaan hänellä oli kuitenkin mahdollisuus selvittää ilmoitusten sisältö, ja tämän sisällön perusteella hänen olisi tullut ymmärtää suurimman osan varsin todennäköisesti johtavan kauppojen tekemiseen. Myös sivuston ylläpito ja käytettävyyden parantaminen katsottiin toimenpiteiksi, joiden hänen oli täytynyt ymmärtää edistävän huumausainerikoksia. Holvialan katsottiin näin ollen tahallisesti edistäneen sivustolla tehtyjä huumausainerikoksia. Avunantoteot katsottiin myös kokonaisuutena arvostellen törkeiksi. Tahallisuuden katsottiin kuitenkin voivan ulottua ainoastaan niihin kauppoihin, jotka voitiin katsoa tehdyn juuri Sipulikanavalla julkaistujen ilmoitusten pohjalta. Holvialan tietoisuuden ei myöskään katsottu kattaneen tekoja siltä osin, kun kaupankäynti oli jatkunut sivuston ulkopuolella.²³⁸

Koska on HO luki näytön lopullisen arvioinnin perusteella Holvialan syyksi enemmän avunantotekoja kuin KäO, KäO:n tuomitsemaa rangaistusta tuli korottaa.²³⁹ Rangaistuksen mittaamisessa lähtökohdaksi katsottiin 4 vuotta 6 kuukautta vankeutta. Ongelmalliseksi osoittautui nimenomaan Sipulikanavalla julkaistujen ilmoitusten perusteella toteutuneiden kauppojen osuus, joka katsottiin pitkälti sattumanvaraiseksi. Rangaistuksen mittaamisessa painotettiin näin ollen muita seikkoja kuin syytteessä kuvattujen huumausaineiden laatua ja määrää. Ankarampaa rangaistusta puolsivat avunannon pitkäksi katsottu kesto sekä Holvialan välinpitämättömyys ja salliva suhtautuminen sivustolla tehtyihin rikoksiin. Holvialan katsottiin vielä HO:ssa pitäneen omaa toimintaansa sinällään hyväksyttävänä.²⁴⁰

Sivuston ylläpitämisen motivaatioksi katsottujen ideologisten syiden, ennen kaikkea sananvapauden, katsottiin toisaalta alentavan Holvialan syyllisyyttä verrattuna siihen, että toimintaa olisi harjoitettu esimerkiksi taloudellisen hyötymisen nimissä. Vaikka toiminta sivuston ylläpitäjänä nauttikin sananvapauden suojaa, se ei kuitenkaan ole ehdoton. HO vetosi EIS:n 10 artiklan 2 momenttiin, jonka mukaan sananvapaus voidaan asettaa sellaisten muodollisuuksien, ehtojen, rajoitusten ja rangaistusten alaiseksi, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa

²³⁷ HE 44/2002 vp, s. 156–157.

²³⁸ HelHO R 19/855, s. 11.

²³⁹ HelHO R 19/855, 12–40.

²⁴⁰ HelHO R 19/855, s. 44–45.

yhteiskunnassa esimerkiksi kansallisen turvallisuuden tai terveyden suojaamiseksi. Sananvapautta ja sen rajoittamista koskevan punninnan perusteella HO katsoi, että etusija tuli tapauksessa antaa väestön turvaamista koskeville ”*elintärkeille näkökohdille*”. HO katsoi oikeudenmukaiseksi rangaistukseksi 4 vuotta vankeutta, ja Holviala määrättiin välittömästi vangittavaksi.²⁴¹ Tapauksessa hovioikeudenneuvos *Ari Kyllönen* esitti eriävän johtopäätöksen Holvialan vastuuta koskevasta kysymyksestä. Kyllönen katsoi Holvialan esitetyillä toimillaan välittäneen huumausaineita Sipulikanavan kautta, ja syyllistyneen näin ollen törkeään huumausainerikokseen.²⁴²

4.3.5 Korkein oikeus ja tapauksen tulevaisuus

Lopullista varmuutta Sipulikanavaa koskevassa tapauksessa saadaan kuitenkin vielä odottaa. Syyttäjälle on tässä vaiheessa myönnetty rajoitettu valituslupa huumausaineen välittämistä koskevan kysymyksen osalta.²⁴³ Sekä syyttäjän että Holvialan valituslupahakemukset on siirretty muilta osin ratkaistavaksi valituksen käsittelyn yhteydessä.²⁴⁴ Vaikka ratkaisevaa painoarvoa HO:n ratkaisulle ei näin ollen voidakaan antaa, tapaus voidaan perusteluineen mieltää tutkimuksen kannalta varsin arvokkaaksi, etenkin kun käräjä- ja hovioikeus olivat molemmat pitkälti samalla kannalla. KKO:n käsittelyä voitaneen odottaa aikaisintaan vuoden–kahden sisällä.

5 Ylläpitäjän vastuu tekijänoikeusloukkauksia koskevan oikeuskäytännön valossa

5.1 Tekijänoikeudesta ja sen loukkauksista

Tekijänoikeudella ymmärretään tekijänoikeuslain mukaan yksinomaista oikeutta määrätä kirjallisesta tai taiteellisesta *teoksesta*, esimerkiksi valmistamalla siitä kappaleita taikka saattamalla se yleisön saataville. Tekijänoikeus syntyy lähtökohtaisesti teoksen tekijälle, esimerkiksi kirjan kirjoittajalle taikka musiikkikappaleen säveltäjälle. Oikeudenhaltija voi kuitenkin varsinaisen tekijän ohella olla myös jokin muu taho, kuten työnantaja tai oikeuden itselleen ostanut yritys. Tekijänoikeudella, kuten muillakin aineettomilla oikeuksilla, on haltijoilleen ennen kaikkea taloudellinen ja moraalinen merkitys – oikeus hyötyä teoksesta, ja esimerkiksi saada korvausta sen käytöstä. Oikeus on

²⁴¹ HelHO R 19/855, s. 44–45. Holvialan ja tapauksen tulevaisuuden osalta ks. *Paalijärvi* 2020.

²⁴² HelHO R 19/855, s. 51.

²⁴³ Korkein oikeus 26.2.2021.

²⁴⁴ On siis vielä tässä vaiheessa mahdollista, että KKO ottaa tapaukseen myös muilta osin kantaa.

luonteeltaan haltijan lähtökohtainen yksinoikeus määrätä suojan kohteena olevasta teoksesta ja halutessaan myös sulkea muut sen käytön ulkopuolelle.²⁴⁵ Tekijänoikeus on kansallisen lainsäädännön ohella turvattu muun muassa EU:n perusoikeuskirjan 17 artiklassa.

Tekijänoikeuksien merkitys on 2020-luvun mediayhteiskunnassa vähintäänkin merkittävä. Olemme jatkuvasti television, älylaitteiden ja ennen kaikkea verkkoalustojen välityksellä vain muutaman painalluksen päässä valtavasta määrästä erilaisia teoskappaleita, kuten musiikkia, elokuvia sekä videopelejä. Teosten taloudellinen merkitys voi olla haltijoilleen huomattava, ja yhä useampi ansaitsee nykypäivänä pääasiallisen elantonsa niiden kautta. Taloudellisten intressien myötä myös oikeudenloukkaukset ja niiden haitalliset vaikutukset ovat kuitenkin korostuneet. Teoskappaleita ladataan ja jaetaan sisältöpohjaisen sosiaalisen median ja tallennusalustojen välityksellä ilman oikeudenhaltijoiden lupaa, ja perinteisempi tekijänoikeusrikollisuus eli *piratismi* on edelleen voimissaan. Tarve oikeudenhaltijoiden suojaamiseen tekijänoikeusloukkauksilta on suuri, ja kehitystä korostaa esimerkiksi EU:n tuore tekijänoikeusdirektiivi, jonka edellyttämien kansallisesti toteutettavien lainsäädännöllisten uudistusten määräpäivä lähenee päivä päivältä.

Kansallisella tasolla tekijänoikeuden suojaamisesta säädetään pääsääntöisesti tekijänoikeuslailla, jonka ohella RL sisältää tekijänoikeusrikosta koskevat säännökset. Tekijänoikeuslain 56 a §:n mukaan tekijänoikeusrikkomukseen syyllistyy se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta valmistaa teoksesta kappaleen tai saattaa teoksen yleisön saataviin lain säännösten vastaisesti tai rikkoo lain moraalisia oikeuksia koskevia säännöksiä, muutoin rikkoo lain tekijänoikeutta suojaavaa säännöstä, toimii vastoin laissa määriteltä kieltoa tai määräystä, taikka tuo maahan tai Suomen alueelle kolmanteen maahan kuljetettavaksi tarkoitettuja teoskappaleita, joiden hän tietää tai joita hänellä on perusteltua syytä epäillä valmistetuiksi ulkomailla sellaisissa olosuhteissa, että valmistaminen Suomessa olisi ollut tekijänoikeuslain mukaan rangaistavaa. Tekijänoikeusrikkomuksesta seurauksena on sakkoa.²⁴⁶

RL 49:1:n mukaan tekijänoikeusrikoksesta tuomitaan se, joka ansiotarkoituksessa tekijänoikeuslain vastaisesti ja siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle loukkaa toisen oikeutta tekijänoikeudella suojattuun teokseen, tai tuo maahan yleisölle levitettäväksi tai Suomen alueelle edelleen kolmanteen maahan kuljetettavaksi ulkomailla

²⁴⁵ Harenko – Niiranen – Tarkela 2016, s. 1–5.

²⁴⁶ Tekijänoikeuslain mukaisesta *hyvitysvastuusta* säädetään lain 57.1 §:ssä, jonka mukaan teosta lain säännösten vastaisesti käyttävä on velvollinen suorittamaan tekijälle kohtuullisen hyvityksen. Hyvitysvastuu ei edellytä tahallisuutta tai tuottamusta, eikä se sulje pois mahdollisuutta esim. vahingonkorvausten tuomitsemiseen.

valmistetun tai jäljennetyn teoksen, jonka hän tietää valmistetuksi tai jäljennetyksi sellaisissa olosuhteissa, että valmistaminen tai jäljentäminen Suomessa tehtynä olisi ollut rangaistavaa rikos- tai tekijänoikeuslain mukaan.

Tekijänoikeusrikoksesta tuomitaan RL 49:1.3:n mukaan myös se, joka tietoverkossa tai tietojärjestelmän avulla loukkaa toisen tekijänoikeutta siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle. Momentti on tutkimuskysymyksen kannalta äärimmäisen tärkeä, ja sen taustalta voidaan hahmottaa pyrkimys vastata internetin kehityksen myötä räjähdysmäisesti kasvaneeseen piratismiin.²⁴⁷ Säännöksen soveltamisalaa laajentaa huomattavasti se, ettei tietoverkon tai -järjestelmän avulla tapahtuvalta tekijänoikeusrikokselta edellytetä ansiotarkoitusta.

Tekijänoikeusrikoksen sen -rikkomuksesta erottavia tekijöitä ovat siis huomattava haitta tai vahinko sekä – muiden kuin tietoverkossa tai tietojärjestelmän avulla tehtyjen rikosten osalta – ansiotarkoitus. Seurauksena tekijänoikeusrikoksesta on sakkoa tai vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi. Säännösten ensisijaiseksi lainsäädännölliseksi suojeluobjektiksi voidaan katsoa yksityinen omaisuus, eli oikeudenhaltijan henkinen omistusoikeus.²⁴⁸

5.2 Tapaus Finreactor

5.2.1 Tapauksen merkitys tutkielman kannalta

Huumausainerikollisuudesta varsin erilaisen lähtöasetelman ylläpitäjän vastuuta koskevaan oikeuskäytäntöön tarjoaa tekijänoikeusloukkauksia koskeva Finreactor-tapaus (KKO 2010:47). Finreactor kuului 2000-luvun alkupuolen suurimpiin kotimaisiin vertaisverkkopalveluihin. Sen välityksellä käyttäjät pystyivät jakamaan muun muassa pelejä, elokuvia ja musiikkia toistensa kanssa. Rekisteröityneitä käyttäjiä tällä BitTorrent-pohjaisella palvelulla esitettiin olleen noin 10.000.²⁴⁹ Finreactorin toiminta perustui muiden vertaisverkkopalveluiden tapaan pitkälti kolmeen osatekijään: verkkosivustoon, seurantapalvelimeen (engl. *tracker*) sekä verkon käyttäjiin ja heidän laitteillaan oleviin tiedostoihin. Käyttäjät pystyivät etsimään sivustolta haluamiaan teoksia, ohjelmistoja taikka muita tiedostoja ja lataamaan niitä koskevat torrent- eli *kuvaustiedostot* laitteelleen. Tietty,

²⁴⁷ HE 28/2004 vp, s. 72–73, 135–136. *Lex Karpelaksi* tuolloisen kulttuuriministerin mukaan tituleeratun lakiuudistuksen päällimmäisenä tarkoituksena oli tuoda vuoden 1996 WIPO-sopimusten sekä tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivin 2001/29/EY säännökset osaksi kansallista lainsäädäntöä.

²⁴⁸ HE 177/2002 vp, s. 130.

²⁴⁹ Tuusulan KäO R 06/548 ja Turun KäO R 06/1185.

esimerkiksi videopeliä koskeva kuvaustiedosto sisälsi tiedon sekä seurantapalvelimesta että siitä datasta, josta peli koostuu. Tämän jälkeen tiedostoja voitiin käyttäjät toisiinsa yhdistävän seurantapalvelimen välityksellä alkaa lataamaan osissa muilta vertaisverkkoon yhteydessä olevilta laitteilta. Palvelu suljettiin keskusrikospoliisin suorittaman lukuisia kotietsintöjä ja tietokoneiden takavarikointeja käsittäneen ratsian yhteydessä vuonna 2004. Tutkinnan perusteella arviolta kolmeakymmentä ylläpitäjää ja kolmeakymmentä käyttäjää epäiltiin alustalla tehdyistä tekijänoikeusrikoksista.

5.2.2 Tapauksen käsittely käräjä- ja hovioikeudessa

Oikeudenhaltijat²⁵⁰ syyttivät Finreactorin ylläpitoon osallistuneiksi katsottuja henkilöä alustalla vuonna 2004 tapahtuneista oikeudenloukkauksista, ja vaativat heiltä yhteensä lähes 3,7 miljoonan euron hyvityksiä. Sivuston kolmenkymmenen kahden ylläpitäjiksi katsotun henkilön ja yhden käyttäjän osalta tapausta käsiteltiin Turun käräjäoikeudessa vuonna 2006.

Vastaajia syytettiin ensisijaisesti tekijänoikeusrikoksesta ja toissijaisesti tekijänoikeusrikkomuksesta. Syytteen mukaan vastaajat olivat yhdessä ja ansiotarkoituksessa ylläpitäneet vertaisverkkoa tietoisena siitä, että sitä käytetään tekijänoikeuksia loukkaavaan teosten valmistamiseen ja yleisön saataville saattamiseen. KäO kiinnitti arvioinnissaan huomiota muun muassa palvelun tarkoitukseen sekä ylläpitoon osallistuneiden henkilöiden toimintaan osana teoskappaleiden valmistusta. Ylläpitäjät olivat esimerkiksi valvoneet käyttäjien jakamien ja lataamien tiedostojen välistä suhdetta (nk. *ratioluku*) palvelun tehokkuuden varmistamiseksi sekä tiedostojen ja niitä koskevien kuvausten sisältöjä. Palvelua ja sen toimivuutta oli kehitetty ylläpidon toimesta jatkuvasti. Vastaajien mukaan Finreactorin tarkoituksena oli ollut tiedostojen tehokkaan jakelun mahdollistaminen, ja he myönsivät olleensa tietoisia siitä, että suurin osa jaetusta aineistosta oli tekijänoikeudella suojattua. Käyttäjille oli myös annettu varoituksia, joiden mukaan muualta ilmaiseksi saatavaa materiaalia ei tullut jakaa Finreactorin kautta.²⁵¹

KäO katsoi vastaajien aktiivisesti osallistuneen teoskappaleiden valmistamiseen, sillä heidän toimintansa muodosti välittömän ja välttämättömän osan syytteessä kuvatusta teoskappaleiden valmistuksesta ja jakelusta. Vastaajien toimet osoittivat KäO:n mukaan myös tahallisuutta.

²⁵⁰ Kantajina toimineisiin useisiin kymmeneen oikeudenhaltijoihin kuului laajalti suuria media-alan nimiä, mm. Atari, Activision, Disney, EMI, EA, Microsoft, Paramount, Nokia, Sony, 20th Century Fox, Universal sekä YLE.

²⁵¹ Turun KäO R 06/1185 ja KKO 2010:47.

Oikeudenloukkausten tapahtumisen hetkellä vuonna 2004 RL:n tekijänoikeusrikosta koskeva säännös poikkesi kuitenkin vielä nykyisestä, eikä lainkohdan tietoverkko- ja tietojärjestelmävälitteisiä loukkauksia koskevaa 3 momenttia, jossa ansiotarkoitusta ei edellytetä, ollut vielä olemassa.²⁵² Koska ylläpitäjien ei tapauksessa ollut näytetty toimineen ansiotarkoituksessa, heitä ei voitu tuomita tekijänoikeusrikoksesta. KäO tuomitsi näin ollen tekijänoikeusrikkomuksesta tekijöinä neljätoista muun muassa palvelimen teknisestä ylläpidosta, rahastonhoidosta, suuresta määrästä käyttäjähallinnointia sekä tiedostojen sisällön valvomisesta vastannutta henkilöä. Pelkkään käyttäjien hallinnointiin osallistuneiden seitsemän vastaajan roolia pidettiin vähäisempänä, ja heidät tuomittiin avunantajina mainittuihin rikoksiin. Syytteet hylättiin kymmenen vastaajan osalta lähinnä ylläpitotehtävien vähäisyyden perusteella. Syyttäjä esitti vastaajien myös osallistuneen vertaisverkon jäsenenä tekijänoikeuden suojaaman materiaalin yleisön saataville saattamiseen, mutta KäO katsoi syytteen jääneen tältä osin näyttämättä toteen. Tekijänoikeuslain mukaisen hyvityksen kohtuullisuutta koskevan kysymyksen osalta KäO jätti soveltamatta kantajien ilmoittamia teoskappaleiden vähittäis- tai tukkumyyntihintoja, sillä vastaajien oma teoskappaleiden hyödyntäminen oli ollut vähäistä, eikä heidän toimintaansa ollut selvitetty liittyneen ansiotarkoitusta. Kohtuulliseksi hyvitykseksi arvioitiin 10 prosenttia ilmoitetuista vähittäis- tai tukkumyyntihinnoista.²⁵³

Osa sekä kantaja- että vastaajapuolista valitti KäO:n päätöksestä Turun HO:een, jossa asiaa puitiin vuonna 2008. Vastaajat kiistivät rikosoikeudellisen vastuun ja katsoivat, etteivät pelkät ylläpitotoimet voineet täyttää rikoksen tunnusmerkistöä. Oikeudenhaltijat taas vaativat toistamiseen KäO:ssa esittämiään hyvityksiä. HO katsoi, että Finreactorin välityksellä oli jaettu käytännössä pelkästään tekijänoikeudella suojattua materiaalia. Jaettu sisältö oli kategorisesti jaoteltu eri osa-alueisiin, joista kustakin vastasi tai oli tarkoitus vastata tietty ylläpitäjä. KäO:n tavoin palvelun nimenomaiseksi tarkoitukseksi katsottiin tekijänoikeudella suojatun aineiston jakaminen.²⁵⁴

HO:n mukaan Finreactorin teknistä ylläpitoa ja käyttäjähallinnointia ei ollut vastuunjaon osalta perusteltua erottaa, vaan huomio tuli kiinnittää vastaajien konkreettisten toimien merkityksellisyyteen kokonaisuuden kannalta. Syytteet hylättiin kahden ylläpitäjän osalta, joiden katsottiin osallistuneen

²⁵² Ks. HE 28/2004 vp, s. 72–73 ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/29/EY tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa, artikkelat 3, 6.

²⁵³ Turun KäO R 06/1185. Tapauksessa ainoa käyttäjänä kuultu henkilö selvisi tekijänoikeusrikkomuksesta sakoilla.

²⁵⁴ Turun HO R 07/176 ja KKO 2010:47.

tekniseen ylläpitoon ja käyttäjähallintaan vain vähäisessä määrin.²⁵⁵ Vastuuta puoltavina tekijöinä pidettiin ylläpitäjien tietoisuutta teokappaleiden valmistamisesta sekä palvelun asemaa oikeudenloukkausten välttämättömänä edellytyksenä. HO katsoi palvelun ylläpidossa olleen kyse osallistumisesta teosten yleisön saataville saattamiseen, ja hyväksyi muutoin KäO:n vastaajien tahallisuutta ja osallisuutta koskevat perustelut. HO otti tapauksessa myös kantaa tuolloisen sähkökauppalain palvelun tarjoajan vastuuvapautta koskevaan 15 §:ään, joka oli astunut voimaan elokuussa 2004. Tapauksessa teokappaleiden valmistaminen ja niiden saattaminen yleisön saataville katsottiin sisällön tuottamiseksi, eikä HO:n mukaan lain säännöstä ollut tarkoitettu sovellettavan tilanteissa, joissa palvelun tarjoaja on samaan aikaan myös sisällön tuottaja.²⁵⁶

5.2.3 Tapauksen käsittely korkeimmassa oikeudessa

Teosto ry myötäpuolinen valitti yhdessä videopelijulkaisija EA:n kanssa HO:n päätöksestä edelleen KKO:een vaatien kahdentoista ylläpitäjän osalta alemmissa oikeusasteissa hakemaansa hyvitystä. KKO:ssa valitukseen vastanneet vaativat HO:n tuomion kumoamista sekä syytteiden hylkäämistä. Ylläpitäjät katsoivat olevansa vastuusta vapaita, sillä he eivät olleet osallistuneet teosten jakamiseen tai kopiointiin, taikka pitäneet teoksia hallussaan tai levittäneet niiden kuvaustiedostoja. Oikeudenloukkaukset eivät heidän mukaansa olleet ylläpitotoimien välittömiä seurauksia, eivätkä toimenpiteet olleet kohdistuneet yksittäisiin teoksiin. Vastaajilla ei heidän mukaansa myöskään ollut kaikkia yksittäisiä teoksia koskevaa tietoisuutta.

Suuri merkitys KKO:n käsittelyssä oli tekijänoikeuslain tulkinnalla. KKO korosti teknologianeutraalisuuden periaatetta ja katsoi, ettei lain takaaman suojan tule olla riippuvainen laittoman jakelun teknisestä toteutustavasta. Vertaisverkossa tapahtunutta teosten jakelua ja kopiointia voitiin näin ollen pitää teokappaleiden levittämisenä ja valmistamisena. Oikeuskäytännön osalta KKO tukeutui muun muassa elektronista postilaatikkaa koskevaan tapaukseen KKO 1999:115 sekä ohjelmalisenssien myyntiä koskevaan tapaukseen KKO 2003:88. KKO:n mukaan tiedostojenjakoverkon ytimenä toimi vastaajien ylläpitämä palvelin, sillä Finreactor-sivustolta saatavat kuvaustiedostot olivat sekä sisältötiedostojen hakemisen että niiden kopioimisen välttämätön edellytys. KKO:n perusteluissa korostuu myös palvelun tarkoitus, tekijänoikeudella suojattujen tiedostojen tehokas jakaminen, minkä vuoksi kieltoerhdystä koskevaa lainkohtaa ei voitu vastaajien

²⁵⁵ Toisen vastaajan osalta kyse oli muutaman päivän mittaisesta teknisestä ylläpitotoimesta, yhden käyttäjäluokituksen vaihtamisesta sekä yhteen sähköpostiin vastaamisesta, ja toisen osalta kahden varoituksen antamisesta.

²⁵⁶ Turun HO R 07/176 ja KKO 2010:47.

näkemyksistä huolimatta soveltaa. Teosten luvaton käyttöä palvelevan järjestelmän ylläpito saattoi siis olla tekijänoikeudellisesti merkityksellistä, ja merkitä osallisuutta tekijänoikeusrikkomukseen.²⁵⁷

KKO:n mukaan tiedostojen jakelua tuli tarkastella kokonaisuutena sen sijaan, että osallisten vastuuta arvioitaisiin heidän yksilöllisten tekojensa perusteella. Rangaistuksen määräämisessä oli kuitenkin annettava painoarvoa myös sille, olivatko juuri kyseisen henkilön toimet merkittäviä tiedostojen levittämisen ja kopioinnin kannalta, ja oliko hän toiminut yhteisymmärryksessä muiden kanssa. KKO ei katsonut vastuun edellyttävän välitöntä osallistumista yksittäisten teosten jakamiseen tai kopiointiin. Vertaisverkko oli rakentunut usean eri henkilön suunnitelmallisen ja selkeään työnjakoon perustuneen yhteistoiminnan varaan. Seitsemän vastaajan osalta ylläpitoon liittyvät toimet katsottiin olennaiseksi palvelussa tapahtuneiden yksittäisten oikeudenloukkausten toteutumisen kannalta, kun taas neljän osalta teoissa katsottiin olleen kyse avunannosta, joka ei riittänyt perustamaan heille hyvitysvastuuta tekijänoikeusloukkauksista. Vaikka ylläpitäjillä ei ollut tietoisuutta kaikista yksittäisistä teoksista, heidän katsottiin käyttäjähallinnan kautta saaneen selville verkon toimineen tarkoitetulla tavalla, ja tulleen tämän seurauksena tietoiseksi myös suojattujen teosten luvattoman jakamisen ja kopioinnin suuresta määrästä.²⁵⁸

KKO oli HO:n kanssa samoilla kannoilla palveluntarjoajan vastuunvapautta koskevan säännöksen soveltumisen kanssa, ja katsoi vastuuvapauden edellyttävän palveluntarjoajan toiminnalta puhtaasti teknistä luonnetta. Vertaisverkon tarkoitus, tietoisuus tekijänoikeutta loukkaavasta toiminnasta sekä ylläpitäjien omat toimenpiteet sulki näin ollen pois mahdollisuuden säännöksen soveltamiseen. KKO katsoi seitsemän ylläpitäjän osallistuneen suojattujen teoskappaleiden valmistamiseen ja levittämiseen yleisön keskuuteen, ja päätyi koventamaan alempien oikeusasteiden tuomiota.²⁵⁹

²⁵⁷ KKO 2010:47, kohdat 16–22.

²⁵⁸ KKO 2010:47, kohdat 18–20.

²⁵⁹ KKO 2010:47, kohdat 22, 29–32, 44. Seurauksena vastaajat joutuivat suorittamaan useiden satojen tuhansien eurojen yhteisvastuulliset hyvitykset.

IV TUTKIMUSTULOSTEN TARKASTELU

1 Vastuun perusteista sekä tapaukset erottavista ja yhdistävistä tekijöistä

Sekä Sipiläkanavaa että Finreactoria koskevat oikeustapaukset muodostavat tämänhetkisessä niukassa kotimaisessa oikeuskäytännössä harvinaisen konkreettisen esimerkin tilanteesta, jossa ylläpito on asetettu vastuuseen alustalla tapahtuneista oikeudenloukkauksista. Sekä varsinaisen tekijävastuun että osallisuuteen perustuvan vastuun taustalta voidaan tapauksissa hahmottaa sinällään perinteisiä verkkoalustojen ylläpitoon kuuluvia toimenpiteitä, kuten alustojen käytettävyyden parantamista, jotka on kuitenkin käyttäjien toiminnan vaikutuksesta katsottu tuomittaviksi. Ylläpidon toiminnan luonteeseen vaikuttaneet syyt ja olosuhteet ovat olennainen osa ylläpidon vastuuta koskevaa kysymystä, ja niiden hahmottaminen on perusteltua aloittaa tapausten yhdistävien ja toisaalta erottavien tekijöiden yleistason tarkastelun kautta.

Samankaltaisuuksia voidaan ensinnäkin löytää ylläpitoon kuuluneista toimenpiteistä sekä niiden merkityksestä. Ylläpidon käyttäjien toiminnan kannalta merkitykselliseksi arvioidusta menettelystä voidaan molemmissa tapauksissa havaita kaksi puolta: aktiivinen ja passiivinen. Vastaajien katsottiin helpottaneen oikeudenloukkauksia tietyn aktiivisin ylläpitotoimenpitein, mutta myös passiivisen, sallivan suhtautumisen kautta. Olennaiselta tässä yhteydessä vaikuttaa etenkin ylläpidon oikeudenloukkauksia koskeva tietoisuus, jonka merkitystä sekä menettelyn ajallisen keston että loukkausten tietynlaisen silmiinpistävyyden voidaan katsoa korostaneen molemmissa tapauksissa.²⁶⁰ Vastuun perusteeksi voidaan molemmissa tapauksissa ymmärtää ylläpidon menettelyn käyttäjien oikeudenvastaista toimintaa mahdollistava tai edistävä vaikutus: Sipiläkanavan osalta avunantoon liittyvä rikosten edistäminen, ja Finreactorin osalta välttämättömän edellytyksen luominen tekijänoikeusloukkauksille.

Tapauksista voidaan toisaalta havaita myös tiettyjä huomionarvoisia eroavaisuuksia. Ensinnäkin alustojen tarkoituksellisten lähtökohtien esitettiin olleen varsin erilaisia. Sipiläkanava oli perustettu sananvapautta korostavaksi anonyymiksi kuvalaudaksi, jossa käyttäjät pystyisivät anonyymiteetin mataloittamalla kynnyksellä keskustelemaan kaikesta maan ja taivaan välillä.²⁶¹ Vaikka /tori/-palstan katsottiinkin melko nopeasti keskittyneen huumeiden kauppapaikaksi, lähtöasetelmaa voidaan silti

²⁶⁰ KKO 2010:47, kohdat 20, 32 ja HeIHO R 19/855, s. 5–6.

²⁶¹ HeIHO R 19/855, s. 5, 12.

pitää erilaisena verrattuna Finreactoriin, joka katsottiin jo alun alkaen laittoman sisällön tehokasta jakelua varten perustetuksi.²⁶²

Myös ylläpitotoimien luonteissa voidaan havaita eroja. Finreactorin tekniseen ylläpitoon, käyttäjähallintaan sekä rahastonhoitoon liittyviä toimia arvioitiin alustan kymmenien ylläpitäjien osalta kokonaisuutena, ja oikeudenloukkauksille välttämättömän edellytyksen muodostavina ne riittivät jaetun tekijävastuun synnyttämiseen osapuolille.²⁶³ Sipulikanavan ylläpitoon kuului alustalla käytyyn keskusteluun varsin läheisessä yhteydessä olevia ylläpitotoimia, kuten viestien siirtelyä ja osallistumista myyntipalstan ohjeiden laatimiseen. Näiden toimien arvioitiin kuitenkin välittämisen näkökulmasta olleen etäämpänä tekijävastuun edellyttämästä täytäntöönpanotoimeen osallistumisesta.²⁶⁴ Olennainen osa kysymystä on näin ollen oikeudenloukkausten ja niihin liittyvien kriminalisointien luonne, sillä tapauksissa on kyse kahdesta hyvin erilaisesta rangaistussäännöksestä. Huumausainerikollisuus voidaan suojeleobjektinsa valossa ymmärtää tekijänoikeusrikollisuutta huomattavasti vakavammaksi sekä täten myös kovemmalla kädellä tuomittavaksi toiminnaksi, mikä puoltaa tällaisen menettelyn tuomittavuuden matalampaa kynnystä.

Tapausten väliset erot ja niiden yksilölliset olosuhteet korostavat joka tapauksessa vastuukysymyksen tarkan arvioinnin merkitystä. Seuraavissa alaluvuissa keskitytään oikeustapauksissa ja muussa tutkimusaineistossa vastuun kannalta merkitykselliseksi nostettujen elementtien tarkempaan läpikäyntiin. Tarkastelun tavoitteena on hahmottaa niitä olosuhteita, joiden voidaan katsoa puoltavan vastuuseen asettamista, ja toisaalta taas puhuvan sitä vastaan.

2 Tietoisuus vastuun edellytyksenä

Kun pohdimme niitä tekijöitä ja olosuhteita, jotka voivat muuttaa toisenlaisessa kontekstissa täysin tavanomaisen ja sallitun menettelyn oikeudenvastaiseksi ja tuomittavaksi, huomio kiinnittyy ennen kaikkea tietoisuuteen. Tapauksia vertaillen voidaan ensinnäkin huomata, että sekä Sipulikanavan että Finreactorin ylläpitäjät myönsivät jo alun alkaen olleensa tietoisia oikeudenloukkauksista vähintäänkin yleisluontoisella tasolla.²⁶⁵ Ratkaisuissa ylläpitäjien tietoisuuden asteesta esitetyt perustelut liittyivät Finreactorin osalta muun muassa käyttäjähallinnan toimenpiteisiin, ja Sipulikanavan osalta huumeiden osto- ja myynti-ilmoituksiin kohdistuneisiin toimenpiteisiin, kuten

²⁶² KKO 2010:47, kohta 18.

²⁶³ KKO 2010:47, kohdat 17, 18.

²⁶⁴ HelHO R 19/855, s. 10, 44 ja Itä-Uudenmaan KäO R 18/3115/766, s. 65.

²⁶⁵ KKO 2010:47, kohdat 20, 32 ja HelHO R 19/855, s. 5–6.

ilmoitusten siirtelyyn oikeille alalautoille sekä osallistumiseen myyntipalstan ohjeiden laatimiseen. Alustan ylläpitoon liittyvää ainutlaatuista asemaa korostavat päätelmät, joiden mukaan Holvialalla oli ollut mahdollisuus selvittää ilmoitusten tarkempi sisältö, ja Finreactorin ylläpitäjillä taas mahdollisuus saada käyttäjähallinnan kautta tietoonsa se, että sivusto toimi tarkoitettulla tavalla.²⁶⁶ Molemmilla alustoilla oli myös suoritettu niiden toimivuutta parantavia toimenpiteitä, Finreactorissa ennen kaikkea teknistä ylläpitoa ja ratiolukujen valvontaa, ja Sipulikanavalla ilmoituksiin kohdistuvien toimenpiteiden ohella ainakin osittain käyttäjälähtöistä uusien alalautojen perustamista.²⁶⁷ Voimme tältä pohjalta olettaa, että sinällään tavanomaisten ylläpitotoimien jatkaminen oikeudenloukkauksista tietoisena ja ikään kuin niistä piittaamatta voi olla vastuun kannalta merkityksellistä.²⁶⁸

Tavalla tai toisella laitton sisältö näytteli molemmissa tapauksissa eräänlaista pääosaa alustan ja sen toiminnan kokonaisuudessa.²⁶⁹ Tämän voitaisiin ainakin tapausten olosuhteissa katsoa puoltavan alustavaa johtopäätöstä oikeudenvastaisen aineiston säännöllisyyden vastuuta korostavasta merkityksestä. Sitä, miten vain vähän oikeudenvastaista aineistoa sisältäviä alustoja tulisi arvioida, on kuitenkin vaikea sanoa. Yksi loogiselta kuulostava ratkaisu olisi, että mitä pienempi laittoman aineiston määrä on suhteessa sivuston kokoon, sitä syvempää tietoisuutta aineistosta ja sen luonteesta tulisi ylläpitäjältä edellyttää. Erityisen huomionarvoista tässä yhteydessä on, ettei yksittäisiä teoksia tai ilmoituksia koskevaa tietoisuutta edellytetty kummassakaan tapauksessa, vaan huomio kiinnitettiin laajempaan alustojen toimintaa koskevaan kokonaiskuvaan.²⁷⁰

Oikeudenloukkauksia koskeva yleisempi tietoisuus voitaisiin siis katsoa riittäväksi ainakin tapauksissa, joissa pääosa sivustolla tapahtuvasta toiminnasta on laitonta.²⁷¹ Päätelmää tukee osaltaan myös oikeustieteellisessä keskustelussa esitetty kannanotto oikeudenloukkausten ilmeisyydestä:²⁷² vaikka vastuuta ei voitaisikaan ajatella perustettavan esimerkiksi yksittäistä, ei-yleisessä tiedossa olevaa teoskappaletta koskevaan tietoisuuteen, yleisesti tunnetun huumausaineen avoimen

²⁶⁶ HelHO R 19/855, s. 11 ja KKO 2010:47, kohta 20.

²⁶⁷ HelHO R 19/855, s. 6.

²⁶⁸ Samoin *Hannula – Neuvonen* 2011, s. 546 ja LaVM 39/2010 vp, s. 4.

²⁶⁹ Itä-Uudenmaan KäO R 18/3115, s. 30–32 ja KKO 2010:47.

²⁷⁰ Ks. HelHO R 19/855, s. 11 ja KKO 2010:47, kohdat 18–20.

²⁷¹ Myös *Kimpimäki* 2019, s. 507. Koska aineiston määrään on kuitenkin hyvin helppoa vaikuttaa esim. keinoitekoisella sisällöllä, tilannekohtaiselle, epävarmuustekijät minimoimaan pyrkivälle kokonaisarviointille tulisi jättää aina pelivaraa.

²⁷² *Pihlajarinne* 2011, s. 1201 ja *Hannula – Neuvonen* 2011, s. 544, 546.

kauppaamisen taikka ajallisesti ja määrällisesti toistuvien tekijänoikeusloukkausten osalta tämä voisi olla perusteltua.²⁷³

Se, minkälaista itsenäistä painoarvoa käyttäjien ja ylläpidon menettelyn ajalliselle kestolle ja toistuvuudelle voidaan antaa, on hieman epäselvempi kysymys. Sipulikanava oli toiminnassa vuosina 2014–2017, ja sivuston katsottiin jo pian /tori/-palstan perustamisen jälkeen houkutelleen mittavaa huumausaineiden kauppaa.²⁷⁴ Finreactor taas oli toiminnassa ainakin vajaan kahden vuoden ajanjakson vuosien 2003 ja 2004 välillä.²⁷⁵ Kummassakaan tapauksessa ei siis ollut kyse lyhyestä muutaman viikon tai kuukauden pituisesta oikeudenloukkausten jaksosta, vaan jopa muutamista vuosista. Jo yleisen elämäkokemuksen valossa voitaisiin olettaa, että mitä kauemmin laitonta sisältöä sisältävän sivuston kanssa ollaan tekemisissä, sitä suuremmalla todennäköisyydellä ja sitä syvemmällä tasolla sivustolla säännöllisesti vieraileva – olipa kyse sitten ylläpitäjästä tai käyttäjästä – tulee tästä sisällöstä tietoiseksi.²⁷⁶ Myöskään ylläpitotoimien suorittamisessa ei kummassakaan tapauksessa ollut kyse yksittäisistä toimenpiteistä, vaan niissäkin toistuvasta menettelystä.²⁷⁷

Minkäänlaisen tarkan rajanvedon tekeminen tällä perusteella olisi kuitenkin varsin kyseenalaista. Esimerkiksi Finreactoria koskeva tutkintajakso oli kestoltaan vain muutamia kuukausia, ja Sipulikanavan alueellisten alalautojen perustaminen oli aloitettu vasta sivuston sulkemista edeltävänä vuonna.²⁷⁸ Menettelyn ajallista kestoja olisikin kenties perusteltua tarkastella tietoisuutta ja ylläpidon sallivaa suhtautumista tai nimenomaista tarkoitusta tukevana ja korostavana seikkana. Menettelyn säännöllisyyden ja jatkuvuuden osalta riittäväksi voitaisiin niin käyttäjien kuin ylläpidonkin osalta katsoa ainakin vähäistä pidemmän aikaa jatkunut toistuva menettely.

Laiminlyöntivastuun osalta tietoisuuteen on hyvin vahvassa yhteydessä *aseman* käsite. Se, että yksittäinen henkilö ainoastaan passiivisesti todistaa taikka tulee muulla tapaa tietoiseksi tietyistä rikoksesta, voi varsin harvoin perustaa vastuun kannalta merkityksellisen aseman ja velvollisuuden

²⁷³ Vihapuheen osalta ks. Delfi AS v. Estonia, kohdat 12–15. EIT kiinnitti tapauksessa huomiota uutissivuston kommenttipalstalla olleisiin toistuviin ja ilmeisen loukkaaviin kommentteihin ja katsoi, ettei sivustolle määrätty sakko loukannut sen oikeuksia.

²⁷⁴ HeIHO R 19/855, s. 5.

²⁷⁵ Verkkosivuja arkistoivan Wayback Machinen ensimmäinen kaappaus finreactor.com-sivustolta on helmikuulta 2003, jolloin sivuston silloiselle keskustelupalstalle oli rekisteröitynyt jo n. 200 käyttäjää. Ks. Internet Archive 2021 (https://web.archive.org/web/20030701000000*/finreactor.com, viitattu 24.2.2021).

²⁷⁶ Ks. myös KKO 2017:88, kohdat 35, 42.

²⁷⁷ HeIHO R 19/855, s. 10 ja KKO 2010:47, kohdat 5–6.

²⁷⁸ HeIHO R 19/855, s. 5 ja KKO 2010:47, kohdat 5–6.

toimia tietyllä tapaa.²⁷⁹ Näitä tilanteita on toki olemassa, esimerkiksi edellä jo käsitelty törkeiden rikosten ilmoittamisvelvollisuus, mutta niitä ei nyt käsiteltävissä tapauksissa tarkasteltu.

KKO on tarkastellut tietoisuutta koskevaa kysymystä ratkaisussaan KKO 2017:88, jossa kyse oli toisen avopuolison puolisoiden yhteisessä kodissa säilyttämistä huumausaineista. Alemmat oikeusasteet katsoivat, että huumausainerikoksesta tuomitun avopuolison oli noin vuoden yhdessä asumisen aikana täytynyt havaita ja myös hyväksyä, että heidän yhteisessä asunnossaan säilytetään marihuanaa, ja hänen oli katsottu tältä pohjalta syyllistyneen tekijäkumppanina huumausainerikokseen. Myös KKO katsoi, säilytysajan pituus ja säilytykseen käytetyt tilat huomioon ottaen, että avopuolison oli täytynyt olla tietoinen huumausaineiden säilyttämisestä. Menettelyssä katsottiin kuitenkin olleen kyse pelkästä säilytyksen sallimisesta, sillä hänen ei ollut näytetty esimerkiksi hankkineen ainetta yhdessä avopuolisonsa kanssa, kätkenneen sitä yhteisen suunnitelman perusteella asuntoon, taikka muutoinkaan käsitelleen tai määränneen siitä. KKO:n mukaan pelkästään se, että henkilö salli avopuolisonsa säilyttävän yhteisessä kodissa huumausainetta, ei merkinnyt huumausaineen hallussapitoa ja osallistumista rikoksen tekemiseen. Rikoksen tekemistä koskeva yhteisymmärrys ei näin ollen voinut perustua pelkkään tietoisuuteen ja huumeiden säilyttämisen sallimiseen.²⁸⁰

Vaikka tapauksessa oli kyse yksittäisestä, joskin vähäistä suurempaa huumausainemäärää koskevasta teosta, vastuun voidaan KKO:n ratkaisukäytännön valossa katsoa lähtökohtaisesti edellyttävän tietoista sallimista konkreettisempia toimenpiteitä.²⁸¹ Kuitenkin sitä, voitaisiinko ylläpitäjälle verkkokokontekstissa katsoa milloinkaan muodostuvan esimerkiksi epävarsinaisen laiminlyöntivastuun perustava erityinen oikeudellinen velvollisuus, on tältä pohjalta hyvin vaikea arvioida. Vaikka KKO:n ratkaisut puoltavatkin pelkäksi sallimiseksi katsottavan toiminnan osalta kielteistä vastausta, olennaista osaa ylläpidon suorittamista ja aktiivisiin vähintäänkin rinnastettavista toimenpiteistä pidettiin Sipulikanavan ja Finreactorin osalta oikeudenloukkauksia mahdollistavana tai edistävänä toimintana. Huomio lieneekin hyvä seuraavaksi kiinnittää toimenpiteiden aktiiviseen ja passiiviseen luonteeseen sekä tämän merkitykseen vastuun kannalta.

²⁷⁹ Ks. mm. KKO 2014:22, kohdat 7–13.

²⁸⁰ KKO 2017:88, kohdat 42–44.

²⁸¹ Myös KKO 2014:22.

3 Aktiivista vai passiivista: Yhteisymmärryksen perusta ja sallimisen osoitus?

Finreactoria koskevassa KKO:n ratkaisussa vastuun edellytykseksi ei asetettu välitöntä osallistumista yksittäisten teosten jakamiseen tai kopiointiin, vaan alustaa ja sen toimintaa käsiteltiin yhtenä, niin ylläpidon kuin käyttäjienkin toimien varaan rakentuvana tekijänoikeusloukkausten tehtailun mekanismina, jolle välttämättömän edellytyksen loivat niin ylläpidon aktiiviset toimenpiteet kuin kuvaustiedostojen saatavilla pitäminenkin. Kyse ei siis esitetyn näytön perusteella ollut pelkästä passiivisesta suhtautumisesta käyttäjien toimintaan. Vastuuta puoltaviksi seikoiksi nostettiin ennen kaikkea alustan toiminnan kannalta merkityksellisiksi katsotut tekniseen ylläpitoon, rahastonhoitoon ja käyttäjähallintaan liittyvät toimenpiteet sekä niiden suhde tehokkaan jakelun mahdollistamiseen. Toimenpiteiden aktiivista luonnetta korostavat osaltaan myös tekijänoikeuslain soveltumista, teknologianeutraalisuutta sekä tekijävastuuta koskevat johtopäätökset.²⁸²

Sipulikanavan perustamisessa, ylläpidossa ja kehittämisessä ei HO:n mukaan taas ollut kyse aktiivisista huumausaineiden välittämiseksi katsottavista toimenpiteistä, vaan avunantotoimenpiteistä, joiden ylläpitäjän tuli kuitenkin ymmärtää edistävän huumausainerikosten toteutumista. Kyseen ei jälleen voida sanoa olleen pelkästä passiivisesta sallimisesta, sillä alustan ylläpitoon oli kuulunut osittain käyttäjälähtöisiä sivuston käytettävyyden parantamiseen ja kaupankäynnin helpottamiseen tähtääviä toimenpiteitä. Myös Holvialan roolia tarkasteltiin yleisemmältä tasolta ja alustan toiminnan suhteessa, sillä konkreettiseen yhteistoimintaan ei esitetty ryhdytyn nimenomaisten syytteessä mainittujen käyttäjien kanssa, eikä vastuun edellytykseksi myöskään asetettu yksittäisiä rikoksia koskevaa tietoisuutta.²⁸³

Eräänlaiseen avainasemaan voitaisiin katsoa nostetun ne toimenpiteet, joiden katsottiin tavalla tai toisella ilmentävän ylläpitäjän suhtautumista alustalla tapahtuvaan oikeudenvastaiseen toimintaan. Molemmissa tapauksissa sivuston käytettävyyttä turvaavia tai parantavia ylläpitotoimia oli suoritettu rikoksia koskevasta (vähintäänkin) yleisluontoisesta tietoisuudesta huolimatta. Vaikka Sipulikanavaa koskeva päätös ei anna suoraa vastausta siihen, olisiko Holvialalta voitu edellyttää nimenomaisiin aktiiviin toimenpiteisiin ryhtymistä rikoksiin puuttumiseksi, häneltä edellytettiin kuitenkin pidättäytymistä sellaisista toimenpiteistä, joiden hänen olisi tullut olettaa varsin todennäköisesti edistävän rikoksia. Ongelmaksi tältä osin muodostuu se, että tarpeeksi abstraktilla tasolla jo pelkän verkkosivun perustamisen voidaan katsoa edistävän lähestulkoon mitä tahansa verkkovälitteisiä oikeudenloukkauksia. Ylläpidon suorittamia toimenpiteitä tulisikin arvioida suhteessa tämän tiedossa

²⁸² KKO 2010:47, kohdat 12–20, 22.

²⁸³ HeHO R 19/855, s. 10–11.

oleviin yksittäisiin rikoksiin taikka rikostyypeihin.²⁸⁴ Tällaista tietoisuutta ei vielä alustaa perustettaessa voi lähtökohtaisesti olla, ellei jo sen perustamistarkoitusta voida katsoa tuomittavaksi. Täten jos ylläpitäjä saa myöhemmin tietää alustaansa käytettävän huumekauppaan, tältä voitaisiin edellyttää pidättäytymistä nimenomaisesti huumekauppaa varsin todennäköisesti edistävästä toimenpiteistä.

Sen sijaan aktiivisten toimenpiteiden edellyttäminen voisi olla kyseenalaista EU:n oikeudessa määritellyn²⁸⁵ ja EUT:n useaan otteeseen korostaman²⁸⁶ yleisen valvontavelvollisuuden asettamisen kiellon kannalta.²⁸⁷ HO:n ratkaisusta ilmenevän ”*olisi tullut ymmärtää*” -lauseen voitaisiin oikeudenloukkausten ilmeisyyden ja oletetun syvemmän tietoisuuden ohella ymmärtää myös viittaavaan tietynasteiseen huolellisen ylläpitäjän konstruktion, jonka avainsanoiksi voitaisiin ajatella sivuston kokonaisluonnetta sekä ylläpitäjän aktiivisuuden astetta.

Etenkin Sipulikanavaa koskevaa ratkaisua voitaisiin toisaalta kausaalisuuden näkökulmasta kritisoida sillä perusteella, ettei ylläpitotoimilla todellisuudessa ole välttämättä ollut minkäänlaista positiivista vaikutusta tapahtuneisiin rikoksiin. *Honkasalon* mukaan avunannon kausaalisuuteen riittää, että kyse on seurauksen aikaansaamiseen myötävaikuttaneesta tekijästä, eli että avunantotoimi on lisännyt seurauksen aikaansaaneita tekijöitä.²⁸⁸ Sinällään tavanomaisten tai arkipäiväisten tekojen avunannoksi katsomiselta ei näin ollen oikeassa kontekstissa edellytetä kovinkaan paljoa, jolloin esimerkiksi alueellisten alalautojen perustaminen taikka myyntiohjeiden kiinnittäminen voitaisiin katsoa kausaalisuuden osalta riittäväksi.²⁸⁹ Ratkaisujen valossa lienee perusteltua todeta, että aktiivisiin, oikeudenloukkausten mahdollistamiseksi tai edistämiseksi katsottaviin toimenpiteisiin ryhtyminen tästä tietoisena voi toimia osoituksena vastuun subjektiivisen edellytyksen täyttymisestä – ylläpidon ja käyttäjien välillä vallitsevasta yksi- tai molemminpuolisesta (yhteis)ymmärryksestä – sekä näin ollen perustaa ylläpitäjälle vastuun tai vähintäänkin puoltaa sitä. Tietoinen passiivisuus voitaisiin taas katsoa osoitukseksi ylläpitäjän sallivasta ja hyväksyvästä suhtautumisesta. Se, voidaanko passiivisuudelle kuitenkin antaa aktiiviseen toimiseen rinnastettavaa itsenäistä roolia

²⁸⁴ Ks. myös *Luoto* 2018, s. 135–140.

²⁸⁵ Ks. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/31/EY tietoyhteiskunnan palveluja, erityisesti sähköistä kaupankäyntiä, sisämarkkinoilla koskevista tietyistä oikeudellisista näkökohdista, artikla 15.

²⁸⁶ Ks. mm. *Scarlet v. Sabam* (C-70/10), kohdat 25–40 ja *Sabam v. Netlog* (C-360/10), kohdat 36–38, 51.

²⁸⁷ Ks. *Hanuz* 2020, s. 329–330. EUT:n mukaan tallennuspalvelun tarjoaja voidaan kuitenkin velvoittaa poistamaan tai estämään tiedot, joiden sisältö vastaa olennaisilta osin aiemmin laittomiksi todettuja tietoja. Ks. *Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland* (C-18/18), kohdat 34–37, 53.

²⁸⁸ *Honkasalo* 1967, s. 228.

²⁸⁹ Samoin *Tapani – Tolvanen* 2013, s. 437–438.

vastuun perustavana tekijänä, jää viime kädessä erityisen oikeudellisen velvollisuuden olemassaoloa koskevan kysymyksen tarkastelun varaan.

4 Erityisen oikeudellisen velvollisuuden olemassaolo

HO:n Sipulikanavaa koskevassa ratkaisussaan esiin tuoma käsite ”varsin todennäköinen edistäminen” voi edellä mainituin tavoin herättää kysymyksen ylläpidolta edellytetyn pidättäytymisen rajoista. Vaikka perusteen soveltaminen kytkettäisiin ainoastaan tiedossa oleviin rikoksiin tai rikostyypeihin, se voisi käytännössä merkitä velvollisuutta pidättäytyä tavanomaisista ylläpitotoimista, ja näin ollen lopettaa jopa elinkeinona toimivan alustan ylläpitäminen. Yksi ratkaisu ongelmaan olisikin aktiivisista toimenpiteistä pidättäytymisen sijaan ikään kuin päinvastoin edellyttää tietyistä rikoksista tietoiselta ylläpitäjältä näiden rikosten estämiseen kohdistuvia aktiivisia toimenpiteitä. Kuten osallisuuden käsittelyn yhteydessä aiemmin totesimme, avunanto on mahdollista suorittaa myös aktiiviseen toimimiseen rinnastettavalla laiminlyönnillä.²⁹⁰ *Luodon* mukaan laiminlyönnillä toteutettavan avunannon osalta ensisijainen huomio tulisi kiinnittää epävarsinaisen laiminlyöntivastuun mukaiseen erityiseen oikeudelliseen velvollisuuteen ja tämän velvollisuuden edellyttämiin aktiivisiin toimenpiteisiin.²⁹¹ Mikäli esimerkiksi Sipulikanavan ylläpidon yhteydessä suoritettavat ylläpitotoimet ajateltaisiin tavanomaisiksi, vastuun kannalta vähämerkityksellisiksi toimenpiteiksi, ajattelumallin voitaisiin ehdottomasti katsoa puoltavan näkemystä huumekauppaa koskevaan tietoisuuteen perustuvasta toimintavelvoitteesta. Tällöin vastuun perustana toimisi ensisijaisesti se, ettei ylläpito ole nimenomaisia oikeudenloukkauksia koskevasta tietoisuudesta huolimatta ryhtynyt niitä estäviin tai rajoittaviin toimenpiteisiin.²⁹²

Tällainen erityinen oikeudellinen velvollisuus ei kuitenkaan olisi ongelmaton. Kuten jo tapauksen käsittelyssä tuotiin ilmi, sivuston ylläpito ja jopa tuhansien viestien päivittäinen moderointi olisi vaatinut yhdeltä ihmiseltä huomattavaa panostusta.²⁹³ Vaikka aktiivisia toimenpiteitä edellyttävä velvollisuus kytkettäisiin ainoastaan nimenomaisiin tiedossa oleviin loukkauksiin, minkä sinällään voitaisiin katsoa myötäilevän aktiivisen valvontavelvollisuuden asettamisen kieltoa,²⁹⁴ se voisi

²⁹⁰ Ks. HE 44/2002 vp, s. 157 ja *Luoto* 2015.

²⁹¹ *Luoto* 2015, s. 487–481.

²⁹² Samoin *Pihlajarinne* 2011, s. 1206 ja *Hannula – Neuvonen* 2011, s. 541, 546.

²⁹³ Itä-Uudenmaan KäO R 18/3115, s. 13, 28, 33–34.

²⁹⁴ Ylläpidon ei tällöin siis edellytetä aktiivisesti valvovan (kaikkea) sisältöä.

kuitenkin passivoida ylläpitäjiä, haitata pienempiä toimijoita ja uusia markkinoille pyrkijöitä sekä johtaa Van der Slootin näkemysten mukaiseen noidankehään.²⁹⁵

HO:n päätelmän mahdollisuudesta ottaa selko ilmoitusten tarkemmasta sisällöstä voitaisiin toisaalta myös ymmärtää korostavan epävarsinaiselta laiminlyöntivastuulta edellytettyä toisin toimimisen mahdollisuutta,²⁹⁶ mutta pelkkä toimenpiteistä pidättäytyminen ei todennäköisesti olisi voinut tapauksessa estää seurausten syntymistä. Voimme näin ollen perustellusti olettaa, että koska vastuuta ei olisi näennäisesti syntynyt ilman loukkauksia edistäviä toimenpiteitä, ja koska epävarsinaisen laiminlyöntivastuun perustavan erityisen oikeudellisen velvollisuuden olemassaoloon taikka vastuusta vapautumisen edellyttämiin aktiivisiin toimenpiteisiin ei ole nimenomaisesti otettu kantaa, vastaus tällaisen velvollisuuden olemassaoloa koskevaan kysymykseen on Sipiläkanavaa koskevan tapauksen olosuhteissa kielteinen.²⁹⁷

Tilanne on kuitenkin varsin erilainen Finreactoria koskevan ratkaisun osalta, jossa KKO nimenomaisesti painotti toimenpiteiden luonnetta loukkausten välttämättömänä edellytyksenä. Mikäli kuvaustiedostoja ei olisi pidetty sivustolla yllä, myöskään teosten jakaminen ei olisi ollut sen kautta mahdollista. Vaikka toiminnan teoskappaleiden levittämiseksi ja valmistamiseksi katsomisen voidaan katsoa käytännössä syrjäyttäneen laiminlyöntivastuun ja sen arvioinnin kokonaisuudessaan, mahdollisuutta epävarsinaiseen laiminlyöntivastuuseen tuskin voidaan vaihtoehtoisessa tapahtumankulussa kokonaisuudessaan sulkea pois. Sitä, mihin RL 3:3:n perusteista tekijänoikeusloukkausten nimenomaista estämistä edellyttävän velvollisuuden voitaisiin tällaisessa tilanteessa ajatella kytkeytyvän, on kuitenkin mahdotonta varmuudella sanoa.²⁹⁸

5 Passiivista ylläpitoa koskeva ongelma

Yksi oikeustieteellisessä keskustelussa toistuneista ongelmista koski aktiivisten ja passiivisten ylläpitäjien aseman näennäistä eriarvoisuutta.²⁹⁹ Mikäli huomio kiinnitetään vastuun osalta liiaksi ylläpidon aktiiviseen asemaan, ennen kaikkea aktiivisten ja säännöllisten ylläpitotoimien

²⁹⁵ Van Eijk ym. 2010, s. 33–34; Pihlajarinne 2011, s. 1194–1195 ja Van der Sloot 2015, s. 214.

²⁹⁶ HeIHO R 19/855, s. 11.

²⁹⁷ Samoin Hannula – Neuvonen 2011, s. 543, 545.

²⁹⁸ Epävarsinainen laiminlyöntivastuu on tähän mennessä liitetty ennen kaikkea erilaisiin loukkausrikoksiin, joten oma kysymyksensä on, voitaisiinko sitä edes ylipäänsä ajatella sovellettavan tekijänoikeusloukkauksiin. Ks. Sorvari 2005, s. 304–305.

²⁹⁹ Ks. mm. Van der Sloot 2015, s. 223 ja Pihlajarinne 2011, s. 1199, 1214.

perustamaan tietoisuuteen, riskinä ja seurauksena voisi olla tietynasteinen *chilling effect*.³⁰⁰ korostunut vastuu voisi kannustaa ylläpitäjiä pysyttelemään passiivisena taikka kokonaan poissa alustoilta, joille käyttäjät lataavat edes jokseenkin säännöllisesti oikeudelliselta kannalta kyseenalaista sisältöä. Kysymys herättää pohtimaan sitä, tulisiko aktiivisen ylläpidon etenkin Sipilakanavaa koskevan ratkaisun valossa riskialttiimmalta vaikuttavaan asemaan jollain tapaa puuttua tai ottaa kantaa esimerkiksi lainsäädännön tasolla.

Yksi tässä yhteydessä huomionarvoinen kysymys liittyy EUT:n oikeuskäytäntöön. Samalla kun EU:n oikeus kieltää asettamasta aktiivista valvontavelvollisuutta, sen voidaan muun muassa L'Oréal v. eBay -ratkaisun valossa katsoa samalla myös tukevan ajatusta tosiasiallisiin olosuhteisiin perustuvan tietoisuuden, kuten ilmoituksen, asettamisesta aktiivisen loukkauksiin puuttumisen edellytykseksi.³⁰¹ Jo senkin takia, että ylläpitäjän omaan havainnointiin perustuvaa tietoisuutta voi olla äärimmäisen hankalaa näyttää toteen, varsinaisen ja aktiivisen oikeudenloukkausten rajoittamisvelvollisuuden kytkeminen loukkausta koskevaan huomautukseen tai muuhun ilmoitukseen voisi olla yksi sinällään toimiva ratkaisu. Verkkoviestin jakelun keskeyttämistä ja muuta sisällön estämistä on jo nykyisellään mahdollista vaatia muun muassa sananvapauslain, tekijänoikeuslain ja SVPL:n perusteella,³⁰² eli menettelyyn on jo tiettyjen loukkaustyyppien osalta olemassa sinällään valmis prosessi. Jopa ensimmäisenä asteena tuomioistuinkäsittelyn vaatima menettely voi kuitenkin olla varsin raskas ja asian osapuolia suhteettomasti kuormittava etenkin taloudellisten intressien puolesta vähäisempien, mutta yksilöiden oikeusaseman kannalta hyvin tärkeiden ja nopeaa toimintaa vaativien tapausten osalta. Tällaisia voivat olla esimerkiksi yksityisyyden suojan loukkaukset.

Asian tuomioistuinkäsittelyn tulee olla viime kädessä aina taattu, mutta ensimmäisenä askeleena voisi olla perusteltua pohtia Yhdysvaltojen DMCA:n inspiroimaa tarkasti määriteltyä mutta menettelyllisesti kevyempää ilmoitusmenettelyä, jossa sisällön rajoittamisvelvollisuuden katsottaisiin syntyvän muotovaatimukset täyttävän ilmoituksen vastaanottamisen perusteella.³⁰³ Tietoisuus olisi edelleen vastuun kannalta avainasemassa, mutta ylläpito voisi ennalta määriteltyä menettelyä noudattamalla tietää vapautuvansa vastuusta. Verkkoalustoilta voitaisiin tässä yhteydessä

³⁰⁰ Suom. tukahduttava tai ”hyytävä” vaikutus, eli tietystä säännöstä ja ennen kaikkea sen seurauksista johtuva pelote, joka voi johtaa pidättäytymiseen sinällään sallitusta, mutta säännöksen soveltamisalan kannalta epäselvästä toiminnasta. Käsitettä on käytetty vakiintuneesti mm. sananvapauskeskustelun yhteydessä.

³⁰¹ L'Oréal v. eBay (C-324/09), kohdat 116, 122, 139, 144. Poikkeuksena kiellosta voidaan nähdä myös tilanteet, joissa alustalle ladattu sisältö vastaa olennaisilta osin aiemmin laittomaksi todettua sisältöä. Ks. Glawischnig-Piesczek v. Facebook Ireland (C-18/18), kohta 53.

³⁰² Ks. mm. KKO 2019:81.

³⁰³ Menettelyä ja sen vaiheita on käsitelty tarkemmin edellä luvun III kappaleessa 3.4.

edellyttää ilmoituksia vastaanottavan osoitteen osoittamista tai rekisteröimistä julkiseen tietokantaan, taikka ilmoitusten lähettämismahdollisuuden implementointia alustalle. Menettelyn tehokkuuden varmistamiseksi ylläpidon tulisi myös kyetä osoittamaan ryhtyneensä määritellyssä ajassa tarpeellisiin toimenpiteisiin ilmoituksen perusteella.

Ylläpidolta edellytetyt toimenpiteet tulisi toisaalta jollain tapaa rajata alustan voimavarojen suhteessa kohtuudella toteutettaviin, sekä varata alustoille myös riittävästi aikaa ilmoitusten käsittelyyn ja toimenpiteiden toteuttamiseen. Perusteettomien ilmoitusten varalta alustalle ja käyttäjille tulisi myös varata mahdollisuus vastailmoituksen tekemiseen, jolloin alkuperäisen ilmoituksen lähettäjän tehtäväksi jäisi asian riittauttaminen tuomioistuimessa.

Lähestymistavan positiivisia puolia olisivat ennen kaikkea menettelyn yhtenäistämisen mukanaan tuoma, nykyisellään epäselvän oikeustilan selkeyttäminen. Ilmoitukseen kytketty rajoittamisvelvollisuus vastaisi myös passiivisten ja aktiivisen ylläpitäjien eriarvoisuutta koskevaan kysymykseen, sillä ylläpitäjän tulisi kyetä näyttämään ryhtyneensä vaadittuihin toimenpiteisiin riippumatta siitä, kuinka paljon hän tosiasiaassa alustalla aikaa viettää – kaikki tämä ilman, että heille kuitenkaan asetetaan yleistä ja aktiivista, ilmoituksista riippumatonta valvontavelvollisuutta. Tuomioistuinten tai muiden viranomaisten asettaminen ensisijaiseksi puuttumisväyläksi paitsi hidastaa ja vaikeuttaa menettelyä, myös kuormittaa tuomioistuinlaitosta siihen verrattuna, että edes osa asioista kyettäisiin ratkaisemaan suoraan osapuolten välillä.³⁰⁴ Toisaalta myös näyttökysymysten mahdollinen myöhempi arviointi voisi helpottaa, jos ilmoitus voidaan katsoa asianmukaisesti tehdyksi. Kyse on *Van der Slootin* mukaan viime kädessä intressipunninnasta, jossa vastakkain asetetaan toisaalta palveluntarjoajan oikeudet ja velvollisuudet, ja toisaalta käyttäjien ja kolmansien osapuolten oikeudet.³⁰⁵

Yksi ilmoitusmenettelyn näennäinen haittapuoli liittyy sen ylläpitäjiltä edellyttämiin toimenpiteisiin. Vaikka menettelyn ei voida katsoa vaikuttavan ylläpitäjiin ainakaan aktiiviseen valvontavelvoitteeseen verrattavalla tavalla, jo ilmoitusten käsittely voisi pakottaa heidät hankkimaan työvoimaa tähän tarkoitukseen.³⁰⁶ Ilmoitukseen pohjautuvan tietoisuuden liiallinen korostaminen voisi merkitä myös sitä, että muihin, tilannekohtaisesti jopa painaviinkin olosuhteisiin perustuva tietoisuus menettäisi merkitystään. Kuulostaisikin melko omituiselta, mikäli oikeudenloukkauksia

³⁰⁴ Samoin *Van der Sloot* 2015, s. 224–228. Myös EUT:n oikeuskäytännön voitaisiin katsoa puoltavan nimenomaiselle ilmoitukselle annettavaa merkitystä. Ks. *GS Media v. Sanoma (C-160/15)*, kohdat 46–49.

³⁰⁵ *Van der Sloot* 2015, s. 224.

³⁰⁶ Samoin *Hanuz* 2020, s. 328. Ilmoitusten käsittelyn ohella kustannuksia voisi myös aiheuttaa alustalla olevan ilmoitusten lähettämismahdollisuuden nimenomainen edellyttäminen.

edistänyt ja jopa käyttäjien kanssa yhteisymmärryksessä toiminut ylläpitäjä voisi vapautua vastuusta vain sillä perusteella, ettei loukkausta koskevaa ilmoitusta ole huomattu tehdä, sitä ei ole tehty oikeassa muodossa, taikka se ei esimerkiksi järjestelmävian vuoksi ole mennyt perille asti. Vaikka ylläpitäjiä ei siis tulisikaan rankaista pelkästään sillä perusteella, etteivät he ole ryhtyneet aktiivisiin rajoittamistoimenpiteisiin pelkästä (yleisluontoisesta) tietoisuudesta huolimatta, vastuu tulisi edelleen voida perustaa myös loukkausten tietoiseen ja aktiiviseen mahdollistamiseen taikka edistämiseen. Myös ylläpidon asemaan ja sen kehittymiseen tulisi kiinnittää huomiota etenkin heidän taholtaan tapahtuvien väärinkäytösten, kuten perättömän sensuurin, kitkemiseksi.³⁰⁷

6 Alustan tarkoitus

Finreactor-tapauksessa yksi merkittävimmistä vastuuta puoltaneista seikoista oli alustan perustamisen tarkoitus, tekijänoikeudella suojatun sisällön tehokkaan kopioinnin ja jakelun varmistaminen. Alustan tarkoituksen voidaankin katsoa toimivan osoituksena sekä ylläpidon tarkoituksperistä että tämän tahallisuudesta. Vaikka monenlainen verkossa toimiminen voi tulla rangaistavaksi myös ilman nimenomaisten seurausten syntymistä,³⁰⁸ pelkän verkkoalustan perustamista ilman, että tähän liittyy minkäänlaisia konkreettisia oikeudenloukkauksia, tuskin voidaan tällaiseksi toiminnaksi katsoa.

Alustan tarkoituksen määrittämisessä tuleekin ylläpidon toiminnan ja suhtautumisen ohella kiinnittää huomiota myös alustasta ja sen toiminnasta saatavan kokonaiskuvan kehittymiseen vähäistä pidemmällä ajanjaksolla. Ajan voidaan tässä yhteydessä katsoa olevan sikäli merkittävä määre, että pitkään jatkunut tietoisuus toistuvista oikeudenloukkauksista, niihin puuttumatta jättäminen sekä loukkauksia edistäviksi katsotut toimenpiteet voivat edellä käsitellyn valossa ehdottomasti puoltaa käsitystä ylläpitäjän tuomittavista tarkoituksperistä.³⁰⁹

Minkäänlaista ehdotonta kestollista vähimmäisrajaa on kuitenkin jälleen hankala määrittää. Esimerkiksi Sipiläkanavaa koskevan tapauksen käsittelyssä esitettiin näyttönä takavarikoidulta palvelimelta saatua aineistoa useammalta vuodelta, kun taas Finreactoria koskevan tutkinnan yhteydessä toteutettu tarkastelujakso oli kestoltaan joitakin kuukausia. Molemmat sivustot olivat kuitenkin olleet toiminnassa jo useamman vuoden ajan, ja myös oikeudenvastainen toiminta oli

³⁰⁷ Korpisaari 2019, s. 949–950.

³⁰⁸ Ks. mm. KKO 2003:36, jossa porttiskannauksen katsottiin täyttäneen tietomurron yrityksen tunnusmerkistön.

³⁰⁹ Ks. myös Hannula – Neuvonen 2011, s. 546.

jatkunut jo pidempään.³¹⁰ Alustan tarkoituksen tuomittavuuden osalta lähtökohdaksi voitaisiin näin ollen ottaa vähäistä pidempi mutta kuitenkin nimenomaisesti toteen näytetty toistuvan oikeudenvastaisen menettelyn ajanjakso, ainakin mikäli toiminnan voidaan perustellusti olettaa jatkuneen myös tätä ennen.

Menettelyn ajallisen keston ohella merkittävältä vaikuttaisi myös se, mitä ylläpitotoimet kertovat ylläpidon suhtautumisesta oikeudenvastaiseen toimintaan. Suhtautumisella voi olla olennainen merkitys alustan tarkoituksen kannalta, sillä ylläpidolla on useimmiten viimekätinen valta tosiasiallisesti hallita alustaa sekä vaikuttaa käyttäjien asemaan sen toiminnassa. Finreactorin osalta tilanne oli kutakuinkin selvä: alusta katsottiin jo alkujaan perustetuksi tekijänoikeudella suojatun sisällön jakelua varten, alustalla tapahtuva toiminta koostui myös tosiasiallisesti tästä toiminnasta, ja sivuston ylläpito jatkui alusta loppuun saakka kutakuinkin samanlaisena. Sipulikanavan perustamisessa taas ei ollut havaittavissa minkäänlaisia tuomittavia tarkoituksia, mutta /tori/-palstan katsottiin kuitenkin varsin pian sen perustamisen jälkeen keskittyneen huumekauppaan.³¹¹ Holvialan ei jo muutoksen näennäisestä epämääräisyydestä johtuen voida katsoa mitenkään aktiivisesti, saati tarkoituksellisesti pyrkineen tai edes myötävaikuttaneen palstan kehitykseen. Häneltä voidaan kuitenkin ratkaisun valossa katsoa edellytetyn toimintatapojen muutosta tämän havaittuaan, ja vähintäänkin pidättäytymistä nyt olennaisilta osin huumekauppaa koskevan toiminnan edistämisestä.³¹² Avainsanoiksi alustan tarkoituksen kannalta näyttäisivätkin nousevan oikeudenloukkausten olennaisuus alustasta saatavassa kokonaiskuvassa³¹³ sekä ylläpidon tietoiset, nimenomaisesti alustalla tapahtuvia oikeudenloukkauksia edistävät ja ainakin jokseenkin toistuvat ylläpitotoimet.³¹⁴

Erilaiset rajanvetotilanteet osoittautuvat jälleen kaikista haastavimmiksi. Esimerkiksi tilanteeseen, jossa oikeutta loukkaavan sisällön määrä ei ole muun sisällön suhteessa merkittävä, toiminta ei ole jatkuvaa, ylläpidon menettely ei ole toistuvaa eivätkä muut tosiasialliset olosuhteet puolla nimenomaisen tarkoituksen olemassaoloa, lienee mahdotonta antaa aukotonta vastausta. Oikeudenloukkausten jatkuvuuden ja säännöllisyyden ohella huomiota tulisi kiinnittää myös alustan kokoon. Vaikka käyttäjäkunnan koon voitaisiin Sipulikanavan ja Finreactorin kaltaisilla alustoilla olettaa jokseenkin korreloivan oikeudenloukkausten määrän kanssa, se voi toisaalta myös vaikeuttaa tällaisen sisällön havainnointia – näin etenkin, mikäli käyttäjien tai sisällön määrä kasvaa äkkinäisesti

³¹⁰ HelHO R 19/855, s. 5, 27–32 ja Turun HO R 07/176.

³¹¹ HelHO R 19/855, s. 5.

³¹² HelHO R 19/855, s. 11.

³¹³ Samoin *Kimpimäki* 2019, s. 507.

³¹⁴ Ks. KKO 2010:47, kohta 23 ja HelHO R 19/855, s. 11.

ja odottamattomasti. Muutokseen ei välttämättä kyetä olemassa olevien resurssien puitteissa vastaamaan, ja oikeudenvastainen sisältö voi myös ikään kuin hautautua muun sisällön alle. Uusien työntekijöiden tai moderaattorien hankkimista pelkkä toimenpiteistä pidättäytyminen tuskin kuitenkaan edellyttää, eikä tällä seikalla lienekään vaikutusta ilman aktiivista toimintavelvoitetta.

7 Tekijävastuun ja osallisuuden välisestä rajanvedosta sekä sanktioista

Tekijävastuun ja osallisuuden välinen rajanvetokysymys ratkeaa ennen kaikkea sen perusteella, miten tapauskohtaiset, konkreettiset ja kokonaisuutena tarkastellut ylläpitotoimet sopivat yksittäisten rangaistussääntöjen sanamuotoihin ja kriminalisointien taustalla vaikuttaviin tarkoituksiin. Sipulikanavan ylläpitoon liittyviä toimenpiteitä ei HO:n mukaan tullut ensinnäkään arvioida huumausaineiden välittämisenä, sillä Holvialan ei näytetty olleen tietoinen syytteessä nimenomaisesti kuvattuihin rikoksiin liittyvistä ilmoituksista, tekijöistä, taikka siitä, mitkä ilmoituksista olivat johtaneet toteutuneisiin kauppoihin. Tekijävastuun edellyttämästä subjektiivisesta ja objektiivisesta yhdessä tekemisestä ei näin ollen voitu katsoa olleen kyse. Pelkkä yleisluontoisempi tietoisuus huumeiden kauppaa koskevien ilmoitusten olemassaolosta riitti kuitenkin aktiivisten toimenpiteiden yhteydessä täyttämään avunannon edellytykset. Avunannon osalta nimenomaista yhteisymmärrystä eli tekijöiden tai ilmoitusten tarkkaa tuntemista ei edellytetä, vaan riittävää on tietoisuus omien ylläpitotoimien merkityksestä tälle toiminnalle.³¹⁵

Tapauksen yksilöllisten olosuhteiden katsottiin Finreactor-tapauksessa mahdollistavan sikäli aikaisempaa laajemmalle menevän tekijänoikeuslain tulkinnan, että alustan ylläpitämisessä voitiin KKO:n mukaan katsoa olleen kyse teoskappaleiden valmistamisesta. Neljän käyttäjähallinnointia suorittaneen ylläpitäjän katsottiin edistäneen muiden tekijäntoimia syylistymättä kuitenkaan omilla ylläpitotoimillaan teoskappaleiden laittomaan levittämiseen tai valmistamiseen. Koska he eivät itse olleet käyttäneet teoksia rangaistussäännöksessä tarkoitettulla tavalla, heidän avunantomenettelystään ei katsottu aiheutuvan tekijänoikeuslain mukaista hyvitysvastuuta. Ratkaisu ei siis sinällään merkitse vähäisen osallisuuden johtamista vastuusta vapautumiseen, vaan kyse oli avunantajiksi katsottujen henkilöiden hyvitysvastuusta vapauttamisesta lain sanamuodon nojalla.

Vaikka valmistamisella voitaisiin arkikielessä ymmärtää suojattuun sisältöön alustan ylläpitoa välittömämmin kohdistuvia toimenpiteitä, rangaistavuuden voidaan katsoa tapauksessa kytkeytyvän ennen kaikkea vertaisverkon luonteeseen ja sivuston pohjimmaiseen toimintaperiaatteeseen

³¹⁵ *Tapani – Tolvanen* 2013, s. 442–443 ja *HelHO R 19/855*, s. 8–11.

loukkausten välttämättömäksi kuvailtuna edellytyksenä sekä ylläpitäjien ja näin ollen myös alustan tarkoitukseen. Tiedostojen kopiointi ja jakaminen ei olisi ollut lainkaan mahdollista ilman ylläpitäjien hallinnoimia ja saatavilla pitämiä kuvaustiedostoja, joiden voitiin myös katsoa olleen ylläpitäjien välittömässä määräysvallassa. Vertaisverkkoon kytköksissä olevan alustan erottaa olennaisella tavalla esimerkiksi Sipulikanavasta se seikka, että kuvaustiedostot otsikkoineen ja tarkempine sisällöistä kertovine kuvauksineen olivat jo alun alkaen erottamaton osa sivuston suunnitelmallista toimintaa, ja näin ollen myös objektiivisen tekemisen ilmentäjä.³¹⁶

Tahallisuus kytkeytyi molemmissa tapauksissa tekoja ja oman toiminnan vaikutuksia koskevaan joko yksi- tai molemminpuoliseen tietoisuuteen. Siinä missä huumausainerikos on kriminalisoitu ainoastaan tahallisenä, tekijänoikeusrikkomukseen voidaan syyllistyä myös törkeästä huolimattomuudesta. Mikäli tahallisuutta ei Holvialan osalta olisi voitu todeta, eli hänen ei olisi voitu edellyttää ymmärtäneen ylläpitotoimien todennäköisesti edistävän rikoksia, häntä ei olisi myöskään voitu asettaa vastuuseen avunannosta huumausainerikoksiin.³¹⁷ Vaikka ylläpito on tähän mennessä asetettu vastuuseen vain tahallisuutta ilmentävissä tilanteissa, (törkeä) tuottamus voisi kuitenkin periaatteessa tulla kyseeseen sellaisten tekojen osalta, jotka ovat myös tuottamuksellisia kriminalisoituja. Tuomitsemiskynnyksen voitaisiin kuitenkin tällöin olettaa olevan varsin korkea.

Sanktioiden ja niiden ankaruuden osalta voitaneen lyhykäisesti todeta, etteivät tapaukset osoita ylläpitäjiin sovellettavan esimerkiksi verkko- tai ylläpitokontekstin ulkopuolisiin tilanteisiin verrattuna mitenkään silmiinpistävästi lievempiä taikka toisaalta ankarampia rangaistuksia. Holvialan osalta rangaistuksen määräämisessä lähdettiin tavanomaiseen tapaan yksittäisistä huumausainerikoksista ankarimmasta, törkeää huumausainerikosta koskevasta 2 vuoden 4 kuukauden rangaistuksesta. Oikeudenmukaiseksi yhteiseksi rangaistukseksi ennen lieventämisperusteiden soveltamista arvioitiin Holvialan syyksi luettujen 18 törkeän ja 12 tavallisen huumausainerikoksen perusteella 4 vuoden 6 kuukauden vankeusrangaistus.³¹⁸

Finreactorin ylläpitäjille tuomittuja useiden satojen tuhansien eurojen yhteisvastuullisia hyvityksiä on kuvailtu mittaviksi,³¹⁹ mikä lienee täysin ymmärrettävää jo tapauksen kansallisen ainutlaatuisuuden vuoksi. Sekä Sipulikanavalla että Finreactorilla katsottiin kuitenkin olleen

³¹⁶ KKO 2010:47, kohdat 17–20, 22–23. Kuvaustiedostot voidaan nähdä käyttäjien suorittamien tekijänoikeusloukkausten välttämättömänä ensimmäisenä askeleena.

³¹⁷ Tältä osin mielenkiintoinen on naapurimaa Ruotsin narkotikastrafflagen (1968:64), jonka 3 a §:n mukaan huumausainerikos voi tulla tuomittavaksi myös törkeän huolimattomana.

³¹⁸ KKO:n mukaan rangaistusasteikon ylintä osaa tulee törkeissä huumausainerikoksissa käyttää vain kaikkein vaarallisimpien ja vakavimpien rikosten rangaistuksena. Ks. mm. KKO 2020:45 ja KKO 2006:60.

³¹⁹ Ks. mm. Yle Uutiset 30.6.2010.

merkittävä vaikutus kansalliseen huumekauppaan ja tekijänoikeusloukkauksiin, mikä puolsi molemmissa tapauksissa ankarampia rangaistuksia.³²⁰ Vaikka KKO:n Finreactoria koskeva tuomio langetettiin yhteisvastuullisesti, rangaistuksen kohtuullisuuden osalta kiinnitettiin edellä mainituin tavoin huomiota yksittäisten ylläpitäjien vastuualueiden olennaisuuteen osana laajempaa kuvaa. Tuomioistuimet pohtivat molempien alustojen osalta myös niiden ylläpitämisen taloudellista puolta. Vaikka ylläpitäjien ei kummassakaan tapauksessa esitetty hyötyneen taloudellisesti tästä toiminnasta, tämän voidaan perustellusti olettaa – tarkoituksien tuomittavammiksi katsomisen ohella – johtavan ankarampaan rangaistukseen.³²¹

8 Ylläpidon oikeusasema ja sananvapausnäkökulma

Samalla kun voimme Sipiläkanavan osalta olettaa, ettei pelkkä passiivisuus olisi todennäköisesti riittänyt perustamaan vastuuta,³²² Finreactorin osalta vaihtoehtoisen, ylläpidon vastuusta vapautumiseen johtavan tapahtumankulun määrittäminen on huomattavasti vaikeampaa. Vaikka alustan tuomittava tarkoitus yhdessä teosten laajamuotoisen jakelun ja jakelua edistävien ylläpitotoimien kanssa johtikin tapauksessa rangaistusvastuuseen, voimme pohtia tilannetta, jossa alustan tarkoituksen ja ylläpitotoimien välillä ei olisi tällaista kytköstä. Koska vertaisverkkopalvelun perustaminen ei vielä itsessään ole laitonta, miten ylläpito olisi tällaisessa tilanteessa voinut vapautua vastuusta? Kysymys on etenkin alustojen oikeusaseman kannalta äärimmäisen tärkeä, sillä ylläpidon tulisi voida kohtuudella selvittää vastuusta vapautumiselle kulloinkin asetetut edellytykset.

Sähkökauppalain 15 §:n vastuuvapausperusteet olisivat ensinnäkin voineet tulla tapauksessa sovellettaviksi, mikäli ylläpidon toiminnan luonne olisi ollut puhtaasti tekninen: ylläpitäjä ei tällöin osallistu sisällön jakeluun, eikä hänen tarkoituksena ole edistää käyttäjien toimintaa.³²³ Sisällön estämistä tai poistamista olisi voitu tällaisessa tilanteessa edellyttää alasottoilmoituksen taikka tuomioistuimen päätöksen perusteella, ja vastuu voisi perustua lähinnä ilmoituksen tai päätöksen laiminlyöntiin.³²⁴ Mikäli tekijänoikeutta loukkaava materiaali olisi taas tullut poistaa tai estää jo sen kuvaustiedostoista havaitsemisen jälkeen, kyse voisi olla sähkökauppalain 15 §:ssä mainittujen RL:n

³²⁰ HelHO R 19/855, s. 11, 44 ja KKO 2010:47, kohdat 37–38.

³²¹ Ks. HelHO R 19/855, s. 44 ja KKO 2010:47, kohdat 36, 39.

³²² Näin ainakin, mikäli sitä ei voitaisi poikkeuksellisesti rinnastaa aktiiviseen tekemiseen.

³²³ HE 194/2001 vp, s. 17.

³²⁴ KKO 2010:47, kohdat 29–32. Ylläpitäjän toiminnan voitaisiin kuitenkin tällaisessa tilanteessa edellyttää olevan (ainakin sisällön suhteessa) joko lähellä tai täysin passiivista. Ks. *Korpisaari* 2019, s. 940.

säännösten ohella esimerkiksi VahKL 5:1:n taikka epävarsinaisen laiminlyöntivastuun tekijänoikeusloukkauksen perusteella synnyttävästä tilanteesta.

Toinen seikka on, voitaisiinko tietyissä alustoissa jo alun alkaen katsoa olevan kyse tavanomaista riskialttiimmista ympäristöistä, joiden ylläpidolta voitaisiin ja kenties tulisikin edellyttää muita alustoja enemmän.³²⁵ Rajoittamattomalle käyttäjäkunnalle tarkoitettuja vertaisverkkopalveluita voitaisiin niiden usein oikeudenvastaisten käyttötarkoitusten valossa perustellusti kuvailla varsin riskialttiiksi, ja ylläpitäjän myös ajatella olevan tietoinen siitä, että alusta tulee todennäköisesti houkuttelemaan laitonta sisältöä. Vaikka anonyymit kuvalaudat voidaan taas toisaalta katsoa riskialttiiksi esimerkiksi sananvapauden rajoitustilanteiden kannalta, huumekauppaa koskevaa oletusta niiden ylläpitäjillä tuskin voitaisiin ainakaan Tor-verkon ulkopuolella katsoa olevan. Alustan luonnetta lieneekin tässä yhteydessä perusteltua arvioida korkeintaan oikeudenloukkausten ilmeisyyttä korostavana seikkana.

Käsittelimme edellä tietoisuutta koskevassa alaluvussa oikeustieteellisessä keskustelussa korostunutta kysymystä siitä, milloin oikeudenloukkausten voidaan katsoa olevan siinä määrin ilmeisiä, että ylläpidon tulisi osata huomioida ne vastuulta välttyäkseen.³²⁶ Tällainen sisältöä koskeva jaottelu voisi epäselvemmissä tapauksissa osoittautua ongelmalliseksi muun muassa ylläpidon oikeusaseman, sananvapauden ja ennakkosensuurin kiellon näkökulmasta. Jos ylläpidolla ei yksittäisessä tapauksessa ole selkeää tietoa siitä, mistä toimenpiteistä tämän edellytetään pidättäytyvän, seurauksena voisi ylläpidon passivoimisen ja alustan toiminnan riskeeraamisen ohella olla myös laillisen sisällön estäminen ikään kuin varmuuden vuoksi. Tilanne voisi toisaalta johtaa myös perättömän sensuurin harjoittamiseen, jota voitaisiin puolustella sisällön oletetulla laittomalla luonteella, vaikka se ei sitä todellisuudessa olisikaan.³²⁷ Tältä ongelmalta voitaisiin kuitenkin ajatella välttävän ilmoitukseen perustuvan menettelyn avulla.

Sananvapausnäkökulmalla ei Sipulikanavaa koskevassa tapauksessa ollut rangaistusvastuun osalta merkitystä, eikä siihen Finreactoria koskevassa tapauksessa edes vedottu. Vaikka siis keskustelupalstan perustaminen Tor-verkkoon on täysin sallittua ja keskustelua voidaan käydä sananvapauden rajoissa myös huumausaineista, sananvapausnäkökohdat eivät HO:n mukaan voineet poistaa vastuuta alustaa hyväksikäyttäen tehtyjen rikosten osalta. Etusija tuli sananvapauden sijaan antaa ”– – väestön turvaamiseen liittyville elintärkeille näkökohdille.”³²⁸ Kantaa voidaan pitää

³²⁵ Myös EIT on korostanut oikeuskäytännössään alustan riskialttiutta. Ks. Delfi AS v. Estonia, kohdat 42–43.

³²⁶ Ks. Pihlajarinne 2011, s. 1201 ja Hannula – Neuvonen 2011, s. 544.

³²⁷ Samoin Korpisaari 2019, s. 949–950.

³²⁸ HelHO R 19/855, s. 11–12.

tapauksen olosuhteissa perusteltuna, joskaan lievemmiiksi miellettyjen tekojen osalta näin ei tulisi täysin poikkeuksetta olla.³²⁹ Sananvapaudelle voidaan ajatella annettavan sitä enemmän ja kenties jopa vastuun kannalta ratkaisevaa painoarvoa, mitä vähemmän haitallisesta teosta ja ylläpitäjän osalta passiivisemmasta menettelystä on kyse. Päätelmää korostaa osaltaan myös se, ettei Holvialan toimintaa sananvapauteen kytkeytyvien ideologisten syiden vuoksi pidetty yhtä tuomittavana, kuin jos sitä olisi harjoitettu esimerkiksi taloudellisen hyötymisen nimissä.³³⁰

9 Tulevaisuudenkuvia ylläpitäjän vastuusta

Siitä, minkälaisiksi ylläpitäjille asetetut velvoitteet voivat tulevaisuudessa kehittyä, voidaan osakseen saada osviittaa EU:n suhteellisen tuoreesta tekijänoikeusdirektiivistä. Direktiivin *Verkkosisällönjakopalvelujen tarjoajien toteuttama suojatun sisällön käyttö* -nimellä otsikoidun 17 artiklan 4 kohdan mukaan mikäli oikeudenhaltija ei ole myöntänyt lupaa suojatun aineiston välittämiseksi tai saattamiseksi yleisön saataville, verkkosisällönjakopalvelujen tarjoajat ovat vastuussa aineiston luvattomasta yleisölle välittämisestä, paitsi jos he kykenevät osoittamaan a) toimineensa parhaansa mukaan saadakseen luvan, b) toimineensa parhaansa mukaan huolellista ammatinharjoittamista koskevien toimialan korkeatasoisten vaatimusten mukaisesti varmistaa, että suojattu aineisto, joista oikeudenhaltijat ovat antaneet palveluntarjoajille merkitykselliset ja tarvittavat tiedot, eivät ole saatavissa, ja c) toimineet oikeudenhaltijoilta riittävän perustellun ilmoituksen saatuaan viipymättä ilmoituksen kohteena olevan aineiston saannin estämiseksi tai niiden poistamiseksi verkkosivustoiltaan sekä toteuttaneet parhaansa mukaan b alakohdan mukaisesti toimia estääkseen niiden tulevat lataukset palveluun.

Säännöksissä YouTuben kaltaisilta verkkosisällönjakopalveluilta ensisijaisesti edellytetyksi menettelytavaksi on siis asetettu luvan, käytännössä sisältöä koskevan lisensointi- tai muun sopimuksen hankkiminen. Kyseisen kohdan b alakohdassa voidaan katsoa viitattavan automaattisen sisällönsuodatuksen kaltaisiin menettelytapoihin, joiden avulla sivustolta voidaan oikeudenhaltijoilta saatavien ”mallikappaleiden” avulla suodattaa vastaavat, oikeudettomasti ladatut teokset, ja c alakohdassa taas ilmoituksen perusteella edellytettäviin aktiivisiin toimenpiteisiin. Vaikka ensisilmäyksellä melko ankarilta vaikuttavia säännöksiä on kritisoitu laajalti muun muassa niiden soveltamisalaan liittyvistä epäselvyyksistä ja mahdollisista haittavaikutuksista sananvapaudelle sekä

³²⁹ Ks. Pihlajarinne 2011, s. 1195.

³³⁰ HeiHO R 19/855, s. 44.

pienemmille toimijoille,³³¹ säännösten ja koko direktiivin ensisijaisiksi kohteiksi voidaan kuitenkin katsoa suuret monikansalliset, voittoja tavoittelevat ja usein jopa monopoliasemaan verrattavissa olevaa valtaa nauttivat toimijat.³³² Ilmassa ei ainakaan tällä hetkellä ole viitteitä siitä, että vastaavia velvoitteita tulnaisiin lähitulevaisuudessa soveltamaan tekijänoikeuksien osalta esimerkiksi keskustelupalstoihin taikka ylipäänsä muihin kuin sisällönjakoon keskittyneisiin suuriin toimijoihin.

EU:ssa on viime aikoina otettu askelia myös kohti ilmoitukseen perustuvien menettelyjen sekä ylläpidon oikeudenloukkauksia koskevan tietoisuuden korostamista. Ehdotetun digipalvelusäädöksen³³³ 5 artiklan mukaan jos tietoyhteiskunnan palvelun tarjoaminen käsittää palvelun vastaanottajan toimittamien tietojen tallentamisen, palveluntarjoaja ei ole vastuussa palvelun vastaanottajan pyynnöstä tallennetuista tiedoista, edellyttäen, että a) palveluntarjoajalla ei ole tosiasiallista tietoa laittomasta toiminnasta tai laittomasta sisällöstä eikä sen tiedossa vahingonkorvausvaatimuksen kyseessä ollen ole tosiasioita tai olosuhteita, joiden perusteella toiminnan tai sisällön laittomuus on ilmeistä, tai b) palveluntarjoaja toimii viipymättä laittoman sisällön poistamiseksi tai sen saannin estämiseksi heti saatuaan tiedon tällaisista seikoista.³³⁴ Ilmoitukseen perustuvaa sisällön rajoittamisvelvollisuutta korostaa myös parlamentin hyväksyntää odottavan verkossa tapahtuvan terroristisen sisällön levittämisen estämistä koskevan asetuksen 3 artikla, jonka 3 kohdan mukaan säilytyspalvelun tarjoajien on poistettava terroristinen sisältö tai estettävä pääsy terroristiseen sisältöön kaikissa jäsenvaltioissa mahdollisimman pian ja joka tapauksessa tunnin kuluessa poistamismääräyksen vastaanottamisesta.³³⁵ Ehdotetut lainsäädäntöuudistukset voidaan nähdä positiivisena kehityksenä vastuun toteutumisen kannalta.

Loppukeväästä 2019 mediassa uutisoitiin Tullin yhdessä Ranskan viranomaisten kanssa toteuttamasta, vuodesta 2013 lähtien Tor-verkossa toimineen *Silkkitie*n verkkopalvelimeen kohdistuneesta takavarikosta. Myös *Valhallana* tunnetulla kauppapaikalla myytiin vuosien ajan kansallisessa katsannossa hyvin merkittäviä määriä huumaus-, doping- ja lääkeaineita sekä aseita. Tulli on tähän mennessä kyennyt palvelimeen kohdistuneen tietoteknisen esitutkinnan perusteella selvittämään tuhansien suomalaisten myyjien ja ostajien henkilöllisyydet, ja koko kauppapaikan liikevaihdoksi on arvioitu noin 50 miljoonaa euroa.³³⁶ Alusta perustamistarkoitukseksi voidaan varsin

³³¹ Ks. mm. *Erickson – Kretschmer* 2018; *Colangelo – Maggiolino* 2017 ja *Frosio* 2018.

³³² Tekijänoikeusdirektiivi (EU) 2019/790, johdanto-osan kohta 62.

³³³ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset digitaalisten palvelujen sisämarkkinoista ja direktiivin 2000/31/EY muuttamisesta.

³³⁴ COM(2020) 825 final.

³³⁵ ST 14308/1/20. Ks. artikkelit 1–3, 18.

³³⁶ Tulli 4.12.2019.

perustellusti katsoa huumausaineiden laiton kauppa, ja alustaa ylläpitänyt *Kapteeni*-nimimerkillä tunnettu taho keräsi joidenkin arvioiden mukaan jopa miljoonien eurojen rikoshyödyn 5 prosentin myyntiprovisioiden johdosta.³³⁷ Sivuston myyjiä ja ostajia koskevia oikeustapauksia on tähän mennessä nähty kansallisissa tuomioistuimissa jo suuri liuta, ja tapauksen voidaan olettaa työllistävän poliisia, Tullia ja syyttäjänlaitosta vielä pitkän aikaa. Mikäli sivustoa ylläpitänyt taho vielä tulevaisuudessa narahtaa tekosistaan, tapauksen käsittelystä voidaan odottaa yhtä Suomen viimeaikaisen rikoshistorian merkityksellisimmistä.³³⁸ Voimme tutkimustulosten valossa myös perustellusti olettaa, että rangaistukset – alustan luonne ja perustamistarkoitus, oikeudenloukkausten volyymi ja toistuvuus sekä mittava taloudellinen hyötyminen huomioon ottaen – tulisivat olemaan varsin ankaria.³³⁹

Siinä missä Silkkitie kuvastaa yhtä suhteellisen selkeää ylläpidon vastuuta koskevaa tapausta, erilaiset oikeustilan kannalta kyseenalaiset rajanvetotilanteet tulevat varmasti olemaan tulevaisuudessa käsittelyn kohteina arvokkaimpia. Oikeusjärjestyksen peruseriaatteiden voidaan katsoa puoltavan vastuuperusteiden mahdollisimman tarkkaa mutta teknologianeutraalia rajaamista lainsäädännön tai vähintäänkin oikeuskäytännön tasolla. Ylläpitäjille ei mahdollisimman tehokkaan puuttumisen nimissä tulisi kuitenkaan asettaa kohtuuttomia velvollisuuksia, vaan huomio tulisi kiinnittää eräänlaisen kultaisen keskitien löytämiseen. Mikäli vastaamme ongelmiin vyöryttämällä vastuun alustoille ja ylläpitäjille, tällä voisi olla merkittäviä negatiivisia vaikutuksia sananvapauden ja palveluntarjoajien oikeuksien ohella muun muassa terveille kilpailulle sekä markkinoiden toimivuudelle.

³³⁷ Ks. MTV Uutiset 6.12.2019.

³³⁸ Vielä tällä hetkellä vaikuttaa kuitenkin siltä, että Kapteeni on onnistunut menestyksekkäästi jättämään laivansa. Mielenkiintoista on myös nähdä, kuinka viranomaiset toimivat palvelimelta takavarikoitujen miljoonien eurojen suuruisiksi paisuneiden kryptovaluuttavarjojen kanssa.

³³⁹ Ks. *Nurmi – Kaskela* 2015 ja *Nurmi ym.* 2017.

V JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli etenkin huumausainerikollisuutta ja tekijänoikeusloukkauksia koskevan oikeuskäytännön avulla selvittää verkkoalustan ylläpitoon liittyviä vastuukysymyksiä sekä ylläpidon vastuuseen asettamista käyttäjien verkkoalustalla toteuttamien oikeudenloukkausten perusteella. Tutkimustulosten perusteella voimme tehdä seuraavat johtopäätökset ylläpidon vastuuta koskevasta tämänhetkisestä oikeustilasta:

Alustan tarkoitus ja oikeudenloukkausten edistäminen. Vastuun syntymistä puoltaa vahvasti verkkoalustan perustaminen tai sen ylläpitäminen oikeudenloukkausten mahdollistamisen taikka edistämisen tarkoituksessa. Osoituksena alustan oikeudenvastaisesta luonteesta voi toimia oikeudenloukkausten suuri määrä, etenkin mikäli valtaosa alustalla tapahtuvasta toiminnasta tai sisällöstä on ja on jo pidemmän aikaa ollut laitonta, sekä oikeudenloukkausten kannalta välttämättömien taikka niitä edistäviksi katsottavien ylläpitotoimien tietoinen ja toistuva suorittaminen tällaisten olosuhteiden vallitessa.

Ylläpitäjän suhtautuminen ja ylläpitotoimenpiteiden luonne. Vastuuta puoltaa ylläpitäjän sellainen toiminta, jonka voidaan katsoa osoittavan sallivaa taikka välinpitämätöntä suhtautumista tämän tiedossa oleviin oikeudenloukkauksiin. Vastuu voi perustua ennen kaikkea sellaisiin toimenpiteisiin, jotka ovat ylläpitäjän tiedossa olevien oikeudenloukkausten välttämätön edellytys, taikka joiden tämän olisi tullut ymmärtää varsin todennäköisesti edistävän niiden toteutumista. Tällaisiksi toimenpiteiksi on oikeuskäytännössä katsottu muun muassa alustan tekninen ylläpito, käytettävyyden parantaminen sekä käyttäjähallinnointi, kun toimia voidaan katsoa suoritettun nimenomaan loukkauksiin syylistyneiden käyttäjien taikka oikeudenvastaisen toiminnan intressissä.

Tietoisuus ja sen aste. Ylläpitäjän tulee olla tietoinen oikeudenloukkausten kannalta merkityksellisten olosuhteiden olemassaolosta sekä tämän oman toiminnan merkityksestä loukkausten toteutumisessa. Yksittäisiä oikeudenloukkauksia koskevaa tietoisuutta ei kuitenkaan edellytetä, ainakaan mikäli se loukkausten suuren määrän tai muiden vastaavien olosuhteiden vuoksi arvioidaan merkitykselliseksi. Vastuuta ei tietoisuudesta huolimatta voida lähtökohtaisesti perustaa pelkkään oikeudenloukkauksia koskevaan passiivisuuteen, ellei ylläpitäjää velvoita jokin lain nimenomainen säännös taikka viranomaisen päätös. Tietoisuuden olemassaoloa voidaan katsoa puoltavan oikeudenvastaisen sisällön sekä oikeudenloukkauksiin syylistyneiden käyttäjien kanssa tekemisissä oleminen, esimerkiksi sisällön käsittely taikka alustan kehittäminen käyttäjien aloitteesta.

Erityisen oikeudellinen velvollisuuden olemassaolo. Verkkoalustojen ylläpitäjille ei voida tähän mennessä katsoa asetettun nimenomaista epävarsinaisen laiminlyöntivastuun synnyttävää erityistä

oikeudellista velvollisuutta aktiivisesti estää taikka rajoittaa heidän tiedossaan oleviaan oikeudenloukkauksia vastuusta vapautuakseen. Esimerkiksi tekijänoikeuslain tai sananvapauslain säännöksiin perustuva varsinainen laiminlyöntivastuu ei voi itsessään perustaa vastuuta käyttäjien suorittamista teoista.

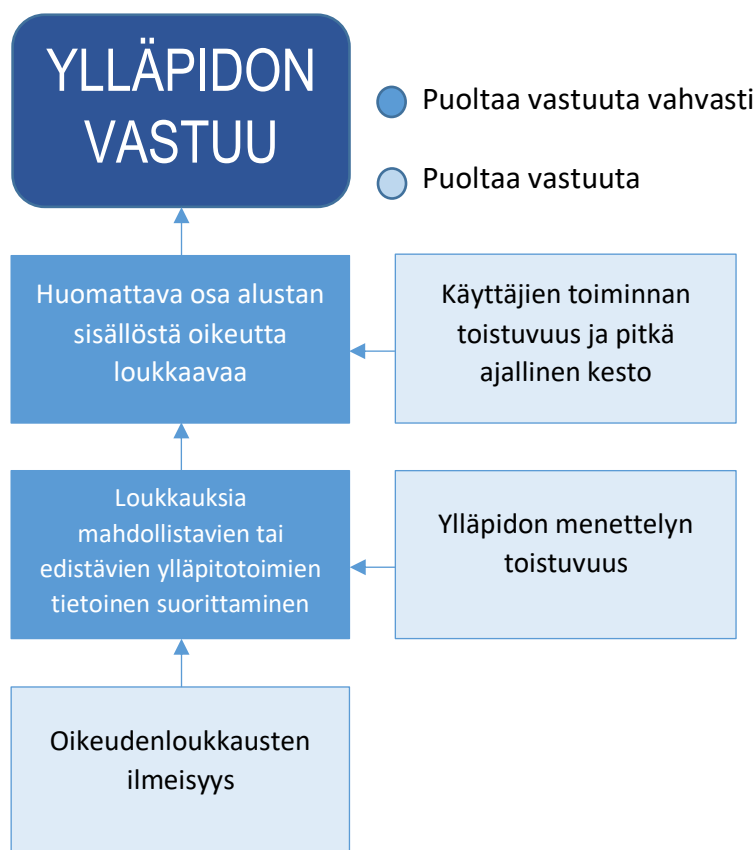
Menettelyn toistuvuus ja ajallinen kesto. Sekä käyttäjien oikeudenvastaisen menettelyn että loukkausten kannalta merkityksellisten ylläpitotoimien toistuvuus ja vähäistä pidempi ajallinen kesto puoltavat käsitystä loukkauksia koskevan tietoisuuden olemassaolosta ja ylläpitäjän sallivasta tai välinpitämättömästä suhtautumisesta tällaiseen toimintaan.

Oikeudenloukkausten ilmeisyys. Oikeuskäytännön voidaan katsoa tukevan oikeustieteellisessä keskustelussa esitettyä näkemystä siitä, ettei vastuuta tulisi syntyä sellaisten oikeudenloukkausten perusteella, jotka eivät ole ilmeisiä, ja joista ei näin ollen voida kohtuudella olettaa saavutettavan vastuun kannalta merkityksellistä tietoisuutta. Loukkausten ilmeisyyttä voitaisiin kuitenkin ajatella korostavan niiden toistuvuus ja pitkä ajallinen kesto.

Tekijävastuuta vai osallisuutta. Mikäli ylläpitäjän toiminnassa ei voida katsoa olevan kyse rangaistussäännöksessä kuvatusta täytöntöönpanotoimesta taikka tämän ei voida katsoa toimineen yhteisymmärryksessä oikeudenloukkaukseen syyllistyneen käyttäjän kanssa, kyse voi lähtökohtaisesti olla korkeintaan osallisuudesta. Tekijänoikeusloukkauksia koskevassa oikeuskäytännössä vähäistä osallistumista verkkoalustan ylläpitoon on arvioitu avunantona. Toimenpiteiden olennaisuutta on tällöin arvioitu suhteessa alustasta ja sen toiminnasta saatavaan kokonaiskuvaan sekä muihin ylläpitäjiin, ja muu kuin vähäinen osallistuminen on perustanut tekijävastuun. Huumausainerikosten osalta avunantovastuu on voitu perustaa ylläpitäjän oikeudenloukkauksia koskevaan yleisluontoiseen tietämykseen sekä niitä edistäväksi katsottuihin, aktiivisiksi vähintäänkin rinnastettaviin toimenpiteisiin.

Sanktioista. Taloudellisen hyötymisen, jolla on kytkös oikeudenvastaiseen toimintaan, voidaan katsoa johtavan sekä vastuutilanteen ankarampaan arviointiin että ankarampaan rangaistukseen.

Kaavio 1. Keskeisimmät tutkimustulokset.

Tämänhetkistä oikeustilaa voidaan ylläpidon vastuun osalta kuvailla varsin epäselväksi. Verkkoalustan ylläpitoon liittyvät toimenpiteet mielletään yhä usein niin etäisiksi käyttäjien toiminnan ja varsinaisten oikeudenloukkausten ytimestä, ettei vastuukysymyksiä välttämättä edes ymmärretä ottaa alustojen toiminnassa huomioon. Kysymys on toisaalta ongelmallinen myös asiaan syvemmittikin perehtyneille, mikä johtuu eritoten erilaisten rajanvetotapausten epäselvyydestä sekä vastuuseen kytköksissä olevista oikeudellisista kysymyksistä, kuten epävarsinaisesta laiminlyöntivastuusta ja sananvapausnäkökohdista. Kaikenkattavaan ja tarkkuutta korostavaan sääntelyyn pyrkiminen voisi osoittautua mahdottomaksi ja teknologianeutraalisuuden periaatteen valossa myös kestäättömäksi, joten meidän tulisikin keskittyä sellaisten menettelytapojen löytämiseen, jotka voidaan sekä ylläpitäjien, oikeudenloukkausten uhrien, että tuomioistuineläytöksen näkökulmasta katsoa tehokkaiksi, kestäviksi ja kuormittavuudeltaan kohtuullisiksi. Yksi potentiaalinen ratkaisu olisi pyrkiä uuden muotovaatimuksiin perustuvan ilmoitusmenettelyn kehittämiseen, taikka jo käytössä olevien menettelytapojen tosiasiallisten soveltamistilanteiden kasvattamiseen nykyisestä. Tilanteen voidaan joka tapauksessa katsoa perustellusti edellyttävän oikeustilan selkeyttämistä, mihin esimerkiksi korkeimmalla oikeudella on Sipiläkanavaa koskevan tapauksen osalta lähitulevaisuudessa oiva mahdollisuus.